

TUETUN ASUMISEN KEHYKSET ASUNNOTTOMIEN ASUMISYKSIKÖSSÄ

Hanne-Sinikka Niemi

Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Sosiaalityö
Pro gradu -tutkielma
Syyskuu 2014

Tiedekunta/Osasto		Laitos	
Valtiotieteellinen tiedekunta		Sosiaalitieteiden laitos	
Tekijä			
Hanne-Sinikka Niemi			
Työn nimi			
Tuetun asumisen kehykset asunnottomien asumisyksikössä			
Oppiaine			
Sosiaalityö			
Työn laji	Aika	Sivumäärä	
Pro gradu	Syyskuu 2014	106	
<p>Tiivistelmä:</p> <p>Tässä laadullisessa pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan asunnottomille päihdekuntoutujille kohdennettua päihteetöntä tuettua asumista. Tutkimustehtävänä on pohtia tuetun asumisen kehysten rakentumista analysoimalla tuetun asumisen määrittymistä ja sen saamaa merkitystä asumisyksikkö Wärttinässä.</p> <p>Tutkimusaihetta lähestytään sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksestä asunnottomuuden, tuetun asumisen ja asumissosiaalisen työn teoreettisten käsitteiden kautta. Aineisto koostuu 13 haastattelusta, jotka on kerätty asumisyksikön asukkailta (7) ja työntekijöiltä (6) teemahaastattelun keinoin. Aineiston analyysi on toteutettu vaiheittaisena siten, että aineisto on ensin löytänyt muotonsa sisällönanalyysin keinoin, jonka jälkeen teemojen tulkintaa on jatkettu kehysanalyysia soveltaen sosiaalityön kohtaamistapojen kautta. Analyysissa ja tulosten tulkinnassa on painotettu asukasnäkökulmaa.</p> <p>Tutkielman perusteella voitiin todeta, että tuettu asuminen rakentuu juurtumisen, kuntoutumisen, voimaantumisen ja osallisuuden kerroksellisten kehysten kautta, joissa jokaisessa asukkaiden ja työntekijöiden roolit määrittivät erilaisina. Kehyksittäin tarkasteltuna myös tuetun asumisen ydinmerkitykset piirtyivät vaihtelevina määrittyen yhteiskunnallisen tehtävänannon toteuttamisena ja yksilön perustarpeisiin vastaamisena, dialogisen muutosprosessin mahdollistamisena, tukemisena ja valvomisena, sisäisten voimavarojen vahvistamisena sekä sosiaalisen toimijuuden eheyttämisenä. Vaikka aineisto on tilannesidonnainen eivätkä eri kehykset, roolit tai ydinmerkitykset käytännössä erotu toisistaan jyrkkärajaisesti, voi tuetun asumisen kehysten ja ydinmerkitysten jäsennystä hyödyntää myös jatkossa esimerkiksi asunnottomuustyössä ja portaittaisen tuetun asumisen kehittämisessä.</p> <p>Tutkielman kautta voitiin havaita tuetun asumisen positiivinen merkitys asukkaiden elämäntilanteen ja kuntoutumisen kannalta. Tämän tutkielman perusteella portaittainen tuettu asuminen soveltuikin sellaisille henkilöille, jotka ovat motivoituneet työskentelemään elämänmuutoksen eteen. Asumiskyvyn arvioinnin ja päihteettömyyden vaatimuksen vuoksi tuettu asuminen rakentuu kuitenkin nykyisellään järjestelmälähtöisesti yksilöiden erilaisten elämänvalintojen kunnioittamisen sijaan. Ihmisarvoiset, pysyvät ja turvalliset asumisolosuhteet tulisi tarjota myös sellaisille henkilöille, jotka eivät kykene sitoutumaan päihteettömään asumiseen tai halua vastaanottaa tukea. Asunto onkin jakamaton perustarve, jota ilman yksilön mahdollisuudet toimia täysivaltaisena yhteiskunnan jäsenenä ja oman elämänsä subjektina kapeutuvat merkittävästi.</p>			
Avainsanat			
asunnottomuus, tuettu asuminen, asumissosiaalinen työ, päihdekuntoutujat, sosiaalinen konstruktionismi, sisällönanalyysi, kehysanalyysi			

Faculty		Department	
Faculty of Social Sciences		Department of Social Research	
Author			
Hanne-Sinikka Niemi			
Title			
The Frames of Supported Housing at Homeless's Housing Unit			
Subject			
Social Work			
Level	Month and year	Number of pages	
Master's thesis	September 2014	106	
<p>Abstract:</p> <p>This qualitative master's thesis studies substance-free supported housing intended for homeless substance rehabilitants. The research task is to analyze the concept of supported housing, its meaning and the construction of frames in supported housing at Wärttinä housing unit.</p> <p>The study has been conducted in the framework of social constructivism via concepts of homelessness, supported housing and psychosocially oriented social housing work*. Research data consists of thirteen semi-structured interviews (seven from housing unit's residents and six from employees). The data has been analyzed firstly by the means of content analysis and secondly the themes have been interpreted further by frame analysis. Residents' perspectives have been emphasized in the analysis and the interpretation of the research results.</p> <p>One of the findings of the thesis was that supported housing is constructed on the layered frames of stabilizing, recovering, empowering and inclusion. The roles of residents and employees formed differently in each frame described above. The essential meaning of supported housing varied also in every frame. In the frame of stabilizing the essential meaning formed as full-filling societal assignment and individuals' needs. For the frame of recovering it was enabling, supporting and controlling the dialogic process of change, whereas for the frame of empowering the essential meaning could be seen as reinforcing of inner resources. Lastly in the frame of inclusion the meaning was the integration of social agency. The research data of the thesis is situational and therefore different frames, roles or essential meanings of supported housing do not necessarily separate strictly one from another in practice. However, the structure of the frames and essential meanings of supported housing formed by the results of the thesis can be used further on in the development of the work regarding homelessness and in the staircase model of supported housing.</p> <p>Supported housing made a positive impact in residents' situation and rehabilitation. Based on the results of this study, it can be stated that the staircase model of supported housing is suitable for those who are motivated to achieve a change in their lives. However, due to the assessment of housing ability and demand of sobriety supported housing is currently constructed system-based instead of respecting individuals' different choices to live their lives. Permanent, decent and safe living conditions should be offered also for those who cannot commit to substance-free housing or who are not willing to receive support. Housing is one of the basic needs and the possibilities to function as a plenipotentiary member of society and as a subject of one's own life are significantly narrowed without it.</p>			
Keywords			
homelessness, supported housing, psychosocially oriented social housing work*, substance rehabilitants, social constructivism, content analysis, frame analysis			

* Psychosocially oriented social housing work = "asumissosiaalinen työ". At the time of making this thesis there was no corresponding translation in English for the Finnish concept.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ ABSTRACT

1 JOHDATUS TUTKIELMAN AIHEESEEN JA TUTKIMUSTEHTÄVÄÄN	2
2 ASUNNOTTOMUUSILMIÖ VAIKUTTAMISKEINOINEEN	5
2.1 Asunnottomuus	5
2.2 Tuettu asuminen	13
2.3 Asumissosiaalinen työ.....	18
3 TUTKIELMAN KULKU.....	21
3.1 Sosiaalinen konstruktionismi tutkielmassa	21
3.2 Tutkimusprosessi ja aineistonkeruu	25
3.3 Analyysi ja tulkinta	30
3.3 Eettisyys tutkielman teossa	38
4 TUETUN ASUMISEN KEHYKSET JA YDINMERKITYKSET.....	44
4.1 Juurtumisen kehys	44
4.2 Kuntoutumisen kehys	48
4.3 Voimaantumisen kehys	57
4.4 Osallisuuden kehys.....	60
4.5 Kehysten ydinmerkitykset.....	63
5 YHTEENVETOA JA POHDINTAA	68
5.1 Tutkimustulosten pohtivaa koontia	68
5.2 Pohdintaa asukkaiden ja työntekijöiden näkemyseroista	77
5.3 Tutkielman ja tutkimusprosessin arvioivaa pohdintaa	79
5.4 Lopuksi.....	84
EPILOGI	88
LÄHTEET	92

1 JOHDATUS TUTKIELMAN AIHEESEEN JA TUTKIMUSTEHTÄVÄÄN

Suomessa julkisen vallan tehtäväksi on säädetty ihmisarvoisen elämän edistäminen, perusoikeuksien turvaaminen ja huolenpito (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731, 19§, 22§). Lainsäädännöllisesti kuntien vastuulle on lisäksi määrätty asukkaidensa hyvinvoinnin edistäminen, kohtuullisten asumisolojen järjestäminen sellaisille asunnottomaksi joutuneille ihmisille, jotka eivät kykene omatoimisesti hankkimaan asuntoa sekä tarvittaessa palvelu- ja tukiasumisen järjestäminen (Kuntalaki 17.3.1995/365, 1§; Laki asunto-olojen kehittamisestä 29.11.1985/919, 5§; Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710, 22§). Hyvistä aikeista huolimatta asunnottomuusilmiö on valtakunnallisesti edelleen vailla lopullista ratkaisua todellistuen jokapäiväisenä ongelmana ja säilyen siten sitkeänä piikkinä hyvinvointiyhteiskuntamme lihassa.

Keski-Uudellamaalla sijaitsevassa Järvenpään kaupungissa asunnottomuusongelmaan tartuttiin uudella otteella vuonna 2009, jolloin kaupunkiin perustettiin mielenterveys- ja päihdekuntoutujille kohdennettu tuetun asumisen asumisyksikkö Wärttinä. Alun perin Raha-automaattiyhdistyksen rahoittamana kehittämishankkeena käynnistyneen toiminnan tarkoituksena oli luoda yhteistyössä Järvenpään kaupungin, kolmannen sektorin (Sininauhasäätiö) ja kaupungin vuokraloyhtiön kanssa uusi yhteistyömalli päihdeettömälle tuetulle asumiselle. Hankkeen tavoitteena oli tarjota asunto ja asumisen tukea sellaisille asunnottomille päihteidenkäyttäjille, joilla ei ollut mahdollisuutta omaan vuokra-asuntoon asumishistoriansa vuoksi sekä rakentaa päihdekuntoutujille tuetun asumisen keinoin asumispolkuja takaisin itsenäiseen asumiseen. (Ks. myös Niemi 2012, 9-10.)

Sininauhasäätiön koordinoima kehittämishanke päättyi vuonna 2012, jolloin Järvenpään kaupunki otti kokonaisvastuun asumisyksikön toiminnoista. Toiminnan vakiinnuttamiseksi ja kehittämiseksi entistä asukaslähtöisemmäksi syntyi silloisessa muutosvaiheessa tarve tuetun asumisen kokonaisuuden analysoimiselle tieteellisen tutkimuksen keinoin. (Ks. myös Niemi 2012, 10–11.) Tähän tarpeeseen pyrin osaltani vastaamaan tällä pro gradu -tutkielmalla.

Näin ollen tämän tutkielman tehtävänä on tarkastella tuettua asumista asumisyksikkö Wärttinässä. Tutkielman tavoitteena on analysoida tuetun asumisen määrittymistä ja sen saamaa merkitystä, joten tässä tutkielmassa kysyn:

Millaisena tuetun asumisen kehikset rakentuvat asumisyksikkö Wärttinässä?

Olen tutkinut tuettua asumista, sen hyötyjä ja kehittämistarpeita asumisyksikkö Wärttinän työntekijöiden näkökulmasta vuonna 2012 valmistuneessa käytäntötutkimuksessani (ks. Niemi 2012). Koska työntekijöiden osalta aihetta on jo pohdittu, olen rajannut tämän tutkielman painopisteen erityisesti asukkaiden näkemyksiin. Tässä tutkielmassa käytän työntekijöiden näkemyksiä tuetusta asumisesta pääosin asukkaiden näkemyksiä täydentävänä aineistona, jonka tarkoituksena on tuottaa aiheesta syvempää ymmärrystä. Työntekijöiden näkökulman sisällyttäminen tutkielmaan on mielestäni tärkeää myös mahdollisten asukkaiden ja työntekijöiden näkemysten välisten jännitteiden esiintuomiseksi ja pohtimiseksi (ks. myös Melin 2005, 58).

Vaikka asumisyksikössä asuu mielenterveys- ja päihdekuntoutujia, olen asukasnäkökulman osalta rajannut tutkielman ainoastaan päihdekuntoutujiin. Tähän rajaukseen olen päättynyt kahdesta syystä. Ensinnä tässä tutkielmassa tuettua asumista pohditaan asunnottomuuden ja asumissosiaalisen työn käsitteiden kautta. Wärttinässä asuvilla päihdekuntoutujilla on jokaisella taustallaan asunnottomuusjaksoja, kun taas mielenterveyskuntoutujat ovat siirtyneet asumisyksikköön lähinnä omista asunnoista tai laitoshoidosta. Näin ollen mielenterveyskuntoutujien haastatteleminen ei olisi tuonut lisätietoa tuetusta asumisesta tutkielman teoreettisen viitekehyksen kannalta.

Tutkielman rajaaminen asukkaiden osalta päihdekuntoutujien haastatteluihin on toisaalta ollut myös tutkimuseettinen valinta. Kaikki haastatteluun kutsutut päihdekuntoutujat olivat täysi-ikäisiä ja täysivaltaisia, jolloin he kykenivät itse ratkaisemaan osallistumisensa tutkielman tekoon. Mikäli tutkielmassa olisi haastateltu myös mielenterveyskuntoutujia, olisi joidenkin asukkaiden kohdalla tutkimusluvasta täytynyt keskustella muun muassa edunvalvojien tai omaisten kanssa. Tällöinkin olisi joidenkin asukkaiden kohdalla saattanut mielestäni jäädä epävarmaksi, ymmärtääkö asukas tutkielman tarkoituksen sekä sen, että haastattelua on tarkoitus käyttää osana tutkimusaineistoa (ks. Kuula 2006, 147; Rauhala & Virokannas 2011, 242). Tässä tutkielmassa käytän jatkossa kui-

tenkin kokoavaa sanaa ”asukas”, jolla tarkoitan ainoastaan asumisyksikön päihdekuntoutujia, ellen ole toisin maininnut.

Tutkielman suunnitteluvaiheessa Järvenpään kaupungin taholta esitettiin toive sisällyttää tutkimukseen myös niitä asukkaita, joiden asuminen asumisyksikössä oli jo päättynyt, jotta tutkielmaan saataisiin heidänkin näkemyksensä käsitteillä olevasta aiheesta. Tulkitsen ehdotuksen sisältäneen myös toiveen saada tuetusta asumisesta vaikuttavuustietoa tutkielman keinoin. Vaikka sosiaalityö on kohdannut yhä enemmän vaikuttavuuden osoittamisen vaateita (Kemppainen & Ojaniemi 2012, 43) vaikuttavuuden ollessa keskeinen elementti, jolla sosiaalityötä legitimoidaan (Pohjola 2012a, 9), on tuetun asumisen vaikuttavuuden kausaliteettisuhteiden selkeä ja luotettava osoittaminen laadullisen tutkielman puitteissa kuitenkin lähes mahdotonta (Pohjola 2012b, 22, 28; Väyrynen 2012, 272–273). Lisäksi tämän tutkielman fokus on sellaisissa subjektiivisissa kokemuksissa, joita ei voi ja tuskin olisi edes tarkoituksenmukaista yrittää mitata määrällisesti (yhteiskuntatieteellisten arviointitutkimusten vaikuttavuudesta ks. myös Sulkunen 2005). Näin ollen olen rajannut kohderyhmän työntekijöiden lisäksi vain tutkimushetkellä asumisyksikössä asuneisiin asukkaisiin, koska poismuuttaneiden asukkaiden lisääminen tutkielmaan olisi laajentanut tutkimusaineistoa entisestään.

Tämän tutkielman aiheeseen ja tutkimustehtävään johdatelleen luvun jälkeen siirryn tarkastelemaan tutkielman teoreettista viitekehystä ja keskeisiä teoreettisia käsitteitä lukuun kaksi. Luvussa kolme käsittelen tutkielman metodologiaa, jonka jälkeen etenen neljännen luvun tutkimustuloksiin. Viidennessä luvussa teen pohtivan yhteenvedon tutkimustuloksista, asukkaiden ja työntekijöiden näkemyseroista sekä yleisesti tutkimusprosessista. Tutkielma päättyy epilogilukuun, johon olen tiivistetysti koonnut Wärttinän asukkaiden tuettua asumista käsittelevät kehittämis ehdotukset.

2 ASUNNOTTOMUUSILMIÖ VAIKUTTAMISKEINOINEEN

Tämän tutkielman keskeiset teoreettiset käsitteet ovat *asunnottomuus*, *tuettu asuminen* sekä *asumissosiaalinen työ*. Tulkitsen käsitteiden keskinäisen suhteen muodostuvan siten, että käsitän asunnottomuuden yhteiskunnassa ilmentyväksi ja yksilöitä koskettavaksi ongelmaksi, johon on pyritty etsimään ratkaisuja muun muassa tuetun asumisen keinoin. Asumissosiaalinen työ on ymmärrykseni mukaan erityinen asunnottomuutta ehkäisevä työskentelytapa ja tässä yhteydessä osa tuetun asumisen kokonaisuutta.

Tässä luvussa kuvaan keskeisiä teoreettisia käsitteitä ja tapaani ymmärtää niiden määrittäminen tutkielmani kannalta. Esittelen myös lyhyesti näistä teemoista tehtyjä aiempia tutkimuksia. Aloitan tarkastelemalla moniulotteista asunnottomuusilmiötä sekä sen määrittymistä yhteiskunta- ja yksilökeskeisistä lähestymistavoista keskittyen historian sijaan vallitseviin tulkintoihin. Tämän jälkeen kuvailen tuetun asumisen lähtökohtia ja määrittymistä, ja lopuksi kerron lyhyesti toistaiseksi vähän tutkitusta asumissosiaalisesta työstä sekä sen merkityksestä asunnottomuutta ehkäisemään pyrkivässä toiminnassa. Lisäksi täsmennän tiivistetysti tapaani tulkita sosiaalityön roolia suhteessa tutkielman keskeisiin teoreettisiin käsitteisiin.

2.1 Asunnottomuus

Viime vuosina vahvistuneesta hyvinvointivastuun purkautumista käsittelevästä julkisesta diskurssista huolimatta Suomi luokitellaan kansainvälisissä vertailuissa hyvinvointivaltioksi, jossa julkisen vallan roolina on tuottaa kansalaisilleen hyvinvointia ja ratkaista sosiaalipoliittisia ongelmia (Anttonen & Sipilä 2000, 21, 177–184). Ihmisarvoa, oikeudenmukaisuutta ja yksilön tarpeita korostavasta yhteisvastuullisesta ja universalistisesta hyvinvointipolitiikasta (universalismista ja sen määrittelystä ks. myös Anttonen & Sipilä 2000, 145–190; Julkunen 2006, 30–31, 39, 41; Muuri 2008, 23–25) huolimatta maassamme elää tuhansia ihmisiä, jotka tälläkin hetkellä kamppailevat asunnottomuuden kurimuksessa vailla tietoa oman asunnon mahdollistamasta pysyvyydestä ja suojasta tai edes seuraavasta yöpaikasta.

Pohdittaessa siis asunnottomuutta ilmiönä on syytä selvittää ensin tämän monitahoisen käsitteen määrittelyä. Asunnottomuuden käsitettä itsessään on hankalaa määritellä yksiselitteisesti, koska sen painotukset vaihtelevat eri aikoina ja eri paikoissa. Asunnottomuutta on pyritty selittämään yhtäältä yksilölähtöisesti yksilön piirteistä, päihteiden käytöstä, terveydentilasta tai epäsosiaalisesta elämästä käsin, toisaalta taas yhteiskunnan rakenteista ja niiden toimimattomuudesta johtuvaksi. (Asunto ensin 2013a; Jokinen & Juhila 1991, 1; Kärkkäinen 2005, 293; Lehtonen & Salonen 2008, 14–15.) Asunnottomuuden kerrostuneet käsitteellistämistavat ja tulkinnat ovat tehneet muun muassa asunnottomien lukumäärällisen vertailun eri maiden kesken vaikeaksi (asunnottomuuden määrittelystä eri maissa ks. esim. Pleace, Teller & Quilgars 2011, 21–25), mutta tavallisin ilmiö on niin Suomessa kuin kansainvälisestikin mielletty esimerkiksi päihdekäyttäjien, mielenterveyskuntoutujien tai vankilasta vapautuvien kaltaisia erityisryhmiä koskettavaksi ongelmaksi, jolloin asunnottomuus on yleensä liitetty köyhyyteen, huono-osaisuuteen tai erilaisiin sosiaalisiin ongelmiin (Granfelt 1992, 126–128; Granfelt 1998, 48; Hassi-Nuorluoto 2000, 156, 158; Jokinen & Juhila 1991, 5; Karjalainen 2010, 140; Lehtonen & Salonen 2008, 14–15, 19–20; Suonio & Kuikka 2012, 223).

Eurooppalaisten asunnottomuusorganisaatioiden kattojärjestön FEANTSA:n (European Federation of National Organizations working with the Homeless) laatiman asunnottomuuden yleiseurooppalaisen luokittelujärjestelmän (European Typology on Homelessness and Housing Exclusion, ETHOS) tavoitteena on ollut kehittää asunnottomuuden ymmärtämistä ja vertailua Euroopassa. Kyseinen luokittelujärjestelmä jakaa asunnottomuuden muodot neljään pääluokkaan, jotka ovat katuasunnottomat (yönsä ulkona viettävät, ”irtolaiset”), asunnottomat (väliaikaisissa tilapäissuojissa tai asuntoloissa asuvat), asunnottomuusuhan alaiset (epävarmoissa elinolosuhteissa, hädöuhan alaisuudessa tai väkivallan uhan alla elävät) ja puutteellisissa asuinolosuhteissa elävät (epätyypillisissä tai asuinkelvottomissa asunnoissa taikka äärimmäisessä tilahtaudessa elävät). (FEANTSA 2013.)

Yleiseurooppalaiseen typologiaan lukeutuu niin kadulla ja metsissä asustelun kaltainen absoluuttinen asunnottomuuden muoto, kuin vaikeammin hahmotettava suhteellinen asunnottomuus, jolloin henkilö majoittuu esimerkiksi erilaisissa laitoksissa tai tuttavien luona. Myös Suomessa käytössä oleva asunnottomuuden tilastointimalli mukailee FEANTSA:n luokittelua. Kotimaisessa tilastoinnissa asunnottomaksi luetaan ulkona,

erilaisissa tilapäissuojissa ja yömajoissa olevat, laitoksissa asunnon puutteen vuoksi asuvat, vapautuvat vangit, joilla ei ole asuntoa sekä tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona asustavat ja kiertelevät henkilöt. (Granfelt 1998, 54–55; Lehtonen & Salonen 2008, 21–23; Tilastokeskus 2013.)

Asunnottomuuden määrittelyä voidaan asumisen laadun ja majoituspaikan lisäksi jatkaa myös asunnottomuuden keston mukaan (Suonio & Kuikka 2012, 224). Pitkäaikaisasunnottomuudesta puhutaan silloin, kun asunnottomuus pitkittyy yli vuoden mittaiseksi tai asunnottomuuskausia on toistuvasti kolmen vuoden aikana. Köyhyyden lisäksi vaikeat psykososiaaliset ongelmat, kuten mielenterveys- ja päihdeongelmat, väkivalta sekä rikollisuus liitetään usein pitkäaikaisasunnottomuuteen. Kaikista yksin elävistä asunnottomista noin 40–50 % arvioidaan kuuluvan pitkäaikaisasunnottomien ryhmään. (Asunto ensin 2013a; Lehtonen & Salonen 2008, 31; Tainio & Fredriksson 2009, 183; Ympäristöministeriö 2013.) Näin ollen suurin osa tähän tutkielmaan osaa ottaneista asumisyksikön asukkaista oli edellä kuvattujen asunnottomuusmääritelmien valossa pitkäaikaisasunnottomia, joilla oli taustallaan paitsi vakavia päihdeongelmia, myös absoluuttista asunnottomuutta katuasunnottomuus- ja asuntolajaksojen johdosta sekä suhteellista asunnottomuutta majoittauduttuaan muun muassa erilaisissa tilapäissuojissa ja tuttavien luona.

Siirryttäessä tarkastelemaan asunnottomuutta nykypäivän yhteiskuntakeskeisistä ja hyvinvointipoliittisista lähtökohdista määrittyy se usein paitsi asuntopoliittisena, yhteiskunnalliseen eriarvoistumiseen sekä tulonjakojen epäoikeudenmukaisuuteen liittyvänä ongelmana, myös suurempia ryhmiä koskettavana sosiaalisena riskinä ja turvallisuusongelmana. Tämän universalistisen makrotason näkemyksen mukaan asunnottomuus paikantuu moniongelmaisuuksien leikkauspisteeseen, jolloin muiden sosiaalisten ongelmien torjunta edellyttää myös onnistumista asunnottomuuden vähentämisessä. (Hänninen 2010, 169, 171; Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008, 142–143; Karjalainen 2010, 138; Lehtonen & Salonen 2008, 18; Niemelä 2011, 18–20; Swärd & Rundquist 2000, 15–16, 18–19.) Tämä myös selittää osaltaan sitä, että poliittisesti asunnottomuus on pitkälti kytkeytynyt alkoholi- ja päihdepolitiikkaan (Kainulainen, Saari & Häkkinen 2013, 49).

Erilaisista rakenteellisista syistä esimerkiksi yhteiskunnan luokkaistumisen, suvaitsemattomuuden, muuttoliikkeen, asuntojen määrällisen puutteen sekä asumisen kalleuden

on osaltaan katsottu aiheuttavan Suomessa asunnottomuutta, joka on konkretisoitunut myös esimerkiksi erilaisten erityispalveluiden käytöstä aiheutuvina, vaikeasti määriteltävinä suorina ja epäsuorina kustannuksina (Granfelt 1998, 49, 174; Jokinen & Juhila 1991, 9; Kettunen 2010a; Koskiahho 2008, 13–14; Lehtonen & Salonen 2008, 16, 29–30, 114–121; Pleace, Baptista, Benjaminsen & Busch-Gertseema 2013, 11–13; Ympäristöministeriö 2011, 8; ks. myös Karjalainen 2010, 145; Tampereen teknillinen yliopisto 2013). Rakenteellisista syistä lisäksi 1990-luvun laman jälkeinen julkisten palvelujen muutos on osaltaan johtanut siihen, ettei asuntomarkkinoilla heikossa asemassa oleville päihdekäyttäjien kaltaisille ryhmille löydy enää sopivia asumismuotoja taikka asianmukaista tukea, jolloin asunnottomuus vastaavien erityisryhmien keskuudessa on kasvanut (Juhila 2008, 67–68; Lehtonen & Salonen 2008, 16).

Yhteiskuntakeskeiseen lähestymistapaan liittyy kiinteästi myös asunnottomuusilmiön hahmottaminen lukumäärinä. Suomessa asunnottomuustilastoja on järjestelmällisesti kerätty vuodesta 1987 alkaen, jolloin maassamme oli arviolta noin 18 000 asunnotonta. Tuoreimpien tilastojen mukaan vuoden 2013 lopulla oli asunnottomana 7 500 yksinäistä henkilöä ja 420 perhettä asunnottomuuden keskittyessä pääasiallisesti pääkaupunkiseudulle ja erityisesti Helsinkiin. Edellisvuoteen verrattuna asunnottomuuden kehitys oli laskusuuntainen, mutta yleisesti tarkasteltuna asunnottomien lukumäärä on pysynyt nykyisellä noin 8 000 henkilön tasolla viimeisen vuosikymmenen ajan. (Asumisen rakennus- ja kehittämiskeskus ARA 2014, 1-2; Lehtonen & Salonen 2008, 23.) Myös nuorten, maahanmuuttajien ja perheiden asunnottomuudessa on ollut kasvua kuluneiden viiden vuoden aikana (Pleace ym. 2011, 35).

Asunnottomuuden esiintymisen arviointia on kuitenkin kritisoitu siitä, ettei varauksesta ja yhdenmukaista käsitystä asunnottomien määrästä ole mahdollista saada johtuen esimerkiksi kuntien erilaisista tiedonkeruumenetelmistä ja pitkäaikaisasunnottomuuteen liittyvistä tulkinnoista (Asumisen rakennus- ja kehittämiskeskus ARA 2014, 2; Hassi-Nuorluoto 2000, 160–161; Jokinen & Juhila 1991, 7; Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008, 146; Pitkänen 2010, 4). Lisäksi tilastot perustuvat usein lyhyen ajan poikkileikkaustietoihin otantahetken asunnottomuudesta, jolloin tilastojen kautta ei ole mahdollista tavoittaa käsitystä esimerkiksi asunnottomuusjaksojen kestosta tai toistuvuudesta. Asunnottomuusotantoihin tilastoituvat myös ainoastaan sellaiset henkilöt, jotka ovat jollakin tapaa julkisten palveluiden piirissä, jolloin palveluverkostojen ulkopuolella olevat

asunnottomat jäävät automaattisesti myös ongelman laajuudesta kertovien tilastojen ulottumattomiin. (Kostiainen & Laakso 2013, 31; Lehtonen & Salonen 2008, 18, 86; Swärd & Rundquist 2000, 21.)

Yhteiskuntakeskeisyydelle vaihtoehtoisen yksilökeskeisen näkemyksen ja psykososiaalisen lähestymistavan mukaan asunnottomuuden ongelma johdetaan rakenteiden sijaan yksilöllisten ominaispiirteiden ja poikkeavuuksien kautta (Juhila 2008, 58–59; Lehtonen & Salonen 2008, 20; Niemelä 2011, 18, 20). Tällöin myös ongelman laajuus ymmärretään selektiivisesti mikrotasolle rajatuksi ja vain harvoja koskettavaksi, joka osaltaan selittää sitä, ettei esimerkiksi asunnottomuuden sosiaalisia tai taloudellisia vaikutuksia ole juuri tutkittu asunnottomien itsensä näkökulmasta (Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008, 142–143; Lehtonen & Salonen 2008, 18; Niemelä 2011, 18; Swärd & Rundquist 2000, 18–19; Ympäristöministeriö 2011, 8–9).

Yksilölähtöisistä syistä esimerkiksi ihmisen henkilökohtaisten ominaisuuksien ja ideaalielämäntilanteesta poikkeavan historian, kuten päihdekäytön ja psyykkisen sairastavuuden on katsottu altistavan asunnottomuuden riskille. Myös perheen tai verkostojen puutteen sekä matalan koulutuksen, pitkäaikaistyöttömyyden ja velkaantumisen on arvioitu kasvattavan asunnottomuuden riskiä. (Kaakinen, Nieminen & Pitkänen 2006, 12; Kettunen 2010a; Lehtonen & Salonen 2008, 16, 30–31, 88–89, 103–104.) Yksilökeskeisessä lähestymistavassa asunnottomuuden kaltaiset vaikeat elämäntilanteet nähdäänkin usein osoituksena yksilöiden henkilökohtaisista puutteista, jolloin ongelmat voidaan mieltää itse aiheutetuiksi ja yksilöt siten syyllisiksi omiin olosuhteisiinsa, vaikka tosiasiaa taustalla vaikuttaisivat rakenteelliset tekijät (Granfelt 1998, 50; Helne 2002, 87–88; Jokinen & Juhila 1991, 23–24; Juhila 2008, 52, 58–59; Pohjola 1993, 68–69).

Erilaisista lähestymistavoista riippuen myös ehdotelmät asunnottomuusongelman ratkaisuvaihtoehtoisiksi vaihtelevat (Kostiainen & Laakso 2013, 29–30). Yhteiskuntakeskeisen näkemyksen mukaan ongelmaan tulisi puuttua sosiaalisen asuntotuotannon sekä tuetun asumisen tapaisten asunnottomille suunnattujen palveluiden lisäämisen kaltaisilla universaaleilla ja rakenteellisilla ratkaisuilla (Granfelt 2003a, 13; Jokinen & Juhila 1991, 23; Lehtonen & Salonen 2008, 18; Pleace ym. 2011, 7; Swärd & Rundquist 2000, 18–19). Yksityisen vastuun diskurssia mukailevassa yksilökeskeisessä näkemyksessä asunnottomuuden uskotaan sen sijaan ratkeavan valikoivien ja tarveharkintaisten ratkai-

suojien avulla, jolloin riskiksi saattaa muodostua haasteellisissa tilanteissa elävien yksilöiden putoaminen yhteiskunnan suojaverkon lävitse palvelujärjestelmien ulottumattomiin (Juhila 2008, 49, 59, 61; Lehtonen & Salonen 2008, 18; Swärd & Rundquist 2000, 18–19; myös Metteri 2012, 216). Koska myös yhteiskunnallista lähestymistapaa on kritisoitu pyrkimyksestä ratkaista rakenteellisia ongelmia yksilötasolla, olisi asunnottomuus tiukkojen rajanvetojen sijaan mielestäni aiheellista kuitenkin ymmärtää kompleksisena kokonaisuutena sekä laajemmin yhteiskunnallisten ja yksilöllisten tekijöiden situationaalisena ja kontekstuaalisena vuorovaikutuksena, jolloin ilmiön moniulotteisuus näyttäytyy kenties todellisimmillaan (Granfelt 1998, 50; Juhila 2008, 61; Lehtonen & Salonen 2008, 86; Niemelä 2011, 18–20).

Tätä tutkielmaa tehdessäni en pidäkään oleellisena valita jyrkästi puoltani joko yhteiskunta- tai yksilökeskeistä näkemystä kannattavien joukoista, vaan tausta-ajatuksenani on asunnottomuuden määrittäminen ensisijaisesti ihmisoikeuskysymyksenä. Ihmisen oikeudesta asuntoon on otettu kantaa esimerkiksi YK:n yleismaailmallisessa julistuksessa, jossa todetaan jokaisella olevan oikeus sellaiseen elintagoon, joka on riittävä turvaamaan terveyden ja hyvinvoinnin muun muassa asunnon osalta (United Nations 2013, 25. artikla). Ymmärrykseni asunnottomuudesta mukailee siten Asunto ensin -mallia, jossa asunto nähdään jokaisen perusoikeutena, jota ei tarvitse ansaita (Asunto ensin 2013b). Käsitän asunnottomuuden olevan samanaikaisesti sekä syy, että seuraus, koska paradoksaalisesti esimerkiksi hoitamaton mielenterveys- tai päihdeongelma vaikeuttaa niin sanottua normaalia asumista, mutta samanaikaisesti asunnottomuus ehkäisee ongelmista toipumista (Lehtonen & Salonen 2008, 20). Koenkin asunnon olevan elämäntilanteesta tai asumisen taidoista riippumatta ihmisen jakamaton perustarve ja lähtökohdaisesti ihmisarvoisen elämän edellytys, jota ilman yksilön mahdollisuudet toimia täysivaltaisena yhteiskunnan jäsenenä ja oman elämänsä subjektina kapeutuvat merkittävästi.

Tulkitsen asunnon olevan kuitenkin myös muuta kuin asumisen fyysisiä puitteita, jolloin asunnottomuus aiheuttaa suojan tai oman tilan puutteen lisäksi esimerkiksi psykistä turvattomuutta. Asunnottomuus -käsitteen käyttöä onkin kritisoitu riittämättömänä kuvaamaan ilmiön todellista luonnetta, koska se usein keskittyy liiaksi asumisen konkreettisiin puitteisiin sekä sen fyysisiin ja juridisiin ulottuvuuksiin. Asuntoon ja asumisen materiaalisiin resursseihin viittaavan asunnottomuuden sijaan on ehdotettu puhuttavan asumisen subjektiivista ja eksistentiaalista ulottuvuutta painottavasta kodittomuudesta.

Koti ja kodittomuus viittaavat paitsi fyysiseen kiintopisteeseen, myös asumisen psykologisiin näkökulmiin, eheyden, elävyyden ja autonomian kokemukselliseen tunteeseen sekä tunnelautuneeseen sosiaaliseen elämisen paikkaan. (Granfelt 1998, 46–48, 103, 105; Lehtonen & Salonen, 2008, 20; kodin määrittymisestä ks. Vilkkio 2010, 11–31.) Asunnottomuus -käsitteeseen verrattuna kodittomuus näyttäytyykin sellaisena subjektiivisena kokemuksena, jota ei voida ulkopuolelta määritellä, koska asunnoton ei itsestään selvästi ole koditon eikä asunto välttämättä muodostu asujalleen kodiksi (Granfelt 1998, 103, 105).

Tässä tutkielmassa käytän kuitenkin vakiintuneen tavan vuoksi käsitettä ”asunnottomuus”, jonka ymmärrän paitsi konkreettiseksi asunnon puuttumiseksi, mutta myös tilanteeksi, jossa yksilön psyykkiset, fyysiset ja sosiaaliset tarpeet ovat osin täyttymättömät. Perustelen valintaani käsitteen käyttöön lisäksi sillä, että myös asunnottomuutta itse kokeneet asumisyksikön asukkaat käyttivät termiä ”asunnottomuus”, vaikkakin kyseinen elämäntilanne on epäilemättä todellistunut heille myös muilla tavoin kuin pelkän konkreettisen suojan puutteena.

Joidenkin käsitysten mukaan asunnottomuuden kaltainen yksilöiden välinen eriarvoisuus on väistämätöntä, jolloin hyvinvointivaltion tehtävänä on luoda sellaiset tasarvoistavat rakenteet, joiden puitteissa heikoimpien kunnioitus voi toteutua (ks. Mäntyselä 2006, 125). Pohdittaessa asunnottomuuden ja sosiaalityön välistä suhdetta tätä tulkintaa vasten paikantuu sosiaalityön rooli näkemykseni mukaan asunnottomuusilmiön aiheuttamaa eriarvoistumista vastaan kamppailevaksi toiminnaksi. Tämän toiminnan keskiössä merkitykselliseksi nähdään yhteiskunnallinen vaikuttamistyö, jossa sosiaalityö yhdessä eri toimijoiden kanssa tekee näkyväksi palvelujärjestelmän puutteita sekä asunnottomuuden kaltaisia vaikeita elämäntilanteita esimerkiksi ottamalla kantaa asiakkaiden asemaan vaikuttaviin yhteiskuntapolitiittisiin linjauksiin ja päätöksiin. Ongelmien yksilöistämisen sijaan sosiaalityö pyrkii toimimaan asiakkaiden etujen ajajana ja tukijana sekä ehkäisemään sosiaalisia ongelmia esimerkiksi vahvistamalla sosiaalisia verkostoja, ja siten edistämään ihmisten osallisuutta ja täysivaltaisuutta. Tulkitsen sosiaalityön roolin suhteessa asunnottomuuteen myös huolehtimisena siitä, että vaikeassa elämäntilanteessa olevat saavat tarvittavat palvelut ja etuudet. (Juhila 2008, 74–77; ks. myös Pohjola 1993, 69.)

Asunnottomuuteen liittyvät kysymykset eri näkökulmineen ovat kiinnostaneet laajalti tutkijoita. Suomessa asunnottomuusilmiötä käsittelevään keskusteluun on aktiivisesti osallistunut muun muassa tutkija Riitta Granfelt (esim. 1992; 1998; 2003a; 2003b), joka on paneutunut esimerkiksi naisten, vankien ja päihdekäyttäjien asunnottomuuteen. Valtakunnallisesti pitkäaikaisasunnottomuutta on tutkittu esimerkiksi Ympäristöministeriön sekä Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen tutkimusten lisäksi osana vuosien 2008–2011 ja 2012–2015 pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaa (esim. AHKERAT 2008; Kaakinen, Nieminen & Pitkänen 2006; Lehtonen & Salonen 2008; Pitkänen 2010). Myös vuonna 2012 päättyneen Nimi ovesa -hankkeen myötä syntyneille Asunto ensin -verkkosivuille on kerätty laajalti tietoa erityisesti suomalaisesta, mutta myös pohjoismaisesta ja eurooppalaisesta asunnottomuustutkimuksesta (ks. Asunto ensin 2014a). Osana hanketta pääkaupunkiseudun asunnottomuutta on tutkittu lisäksi esimerkiksi muuttoliikkeen näkökulmasta (Kostiainen & Laakso 2012; 2013).

Edelleen asunnottomille suunnattuja palveluja ja niiden kehittämistä pääkaupunkiseudulla on käsitelty muun muassa Asunnottomuuskirja- (Sunikka, Seppälä & Granfelt 2007) ja Asunnottomuuskirja II (Nousiainen & Sunikka 2009) – artikkelikokoelmissa. Kotia, sen paikantumista sekä kokemuksellista merkitystä on tutkittu esimerkiksi omaelämäkerrallisten kirjoitusten kautta (Vilkkö, Suikkanen & Järvinen-Tassopoulos 2010). Tuoreimmissa asunnottomuusilmiötä käsittelevissä pro gradu –tutkielmissa aiheetta on lähestytty esimerkiksi tarkastelemalla asunnottomien identiteettejä heidän omien kertomustensa kautta, selvittämällä asunnottomuuden prosessia sekä pohtimalla asunnottomien asuttamisongelmia työntekijöiden näkökulmasta (ks. Kantoluoto 2011; Koski 2013; Niittynen 2012).

Euroopassa merkittävin asunnottomuustutkimuksen verkosto on FEANTSA:n perustama ja koordinoima European Observatory on Homelessness (EOH), joka on julkaissut kansainvälisiä asunnottomuustutkimuksia vuodesta 1990 alkaen (Busch-Gertsema 2010a, 5; ks. myös European Observatory on Homelessness 2014). EOH julkaisee lisäksi kahdesti vuodessa ilmestyvää European Journal of Homelessness -aikakauslehteä, jossa asunnottomuutta on eri näkökulmista analysoitu yhteiskuntatieteellisissä artikkeleissa (ks. lisää European Journal of Homelessness 2014). Keskeisiä kansainvälisiä asunnottomuustutkijoita Euroopassa ovat tällä hetkellä esimerkiksi Nicholas Place (esim. Place 2010; Place & Bretherton 2012; Place ym. 2011; 2013), Suzanne Fitz-

patrick (esim. Fitzpatrick, Bramley & Johnsen 2012; Fitzpatrick, Johnsen & White 2011; Fitzpatrick & Watts 2010; ks. myös Economic and Social Research Council 2014), Marcus Knutagård (esim. Knutagård 2006; 2009; Knutagård & Kristiansen 2013) sekä Volker Busch-Gertseema (esim. 2010a; 2010b; 2011). Asunnottomuustutkimus on tällä hetkellä keskittynyt pitkälti Housing First -tutkimukseen, josta kerron tarkemmin seuraavassa tuettua asumista käsittelevässä alaluvussa. (Granfelt 2013a.)

2.2 Tuettu asuminen

Samalla, kun ymmärrys asunnottomuusilmiön monitahoisuudesta on lisääntynyt, on asunnottomuuteen pyritty vaikuttamaan esimerkiksi erilaisten kehittämisohjelmien ja hankkeiden kautta. Vielä 1980-luvulla suomalaista asunnottomuuskäsitettä määriteltäessä jokainen asunnoton haluttiin mieltää kykeneväksi tavalliseen asumiseen, jonka järjestäminen oli asuntoviranomaisten tehtävänä. Tällöin sosiaali- ja terveydenhuollon ei ollut tarvetta kiinnittää huomiotaan siihen, että kasvavalla osalla asunnottomista oli asunnon ohella myös muun tuen tarve. (Kärkkäinen 2005, 293–294.)

Sittemmin asunnottomuusongelmaan on tartuttu esimerkiksi paikallisten ja valtakunnallisen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelmien (esim. pääkaupunkiseudun asunnottomuuden vähentämisohjelma 2002–2005, PAAVO 2008–2011 ja 2012–2015) keinoin, joiden tavoitteina on asunnottomuuden vähentämisen ja poistamisen lisäksi ollut muun muassa yhdistää asuntojen hankinta ja riittävät tukipalvelut toimivaksi kokonaisuudeksi (Hänninen 2010, 164; Kaakinen 2013, 15; Kainulainen ym. 2013, 50; Lehtonen & Salonen 2008, 41–42; Ympäristöministeriö 2013). Tavoitteisiin on pyritty esimerkiksi lisäämällä pitkäaikaisasunnottomille kohdennettuja tukipalveluja kuten erilaisia tuetun asumisen muotoja sekä muuntamalla tilapäismajoitukseksi tarkoitettuja asuntoloita asumisyksiköiksi (AHKERAT 2008, 5-15; Busch-Gertseema 2010a, 10; Granfelt 2014, 267; Ympäristöministeriö 2013).

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelmien myötä Yhdysvalloissa vuonna 1992 alkunsa saanut Pathways to Housing -periaate ja Housing First -malli juurtuivat myös Suomeen, jossa ne nimettiin Asunto ensin -malliksi. Mallin lähtökohtana pidetään oletusta, jonka mukaan oikeanlaisen tuen turvin jokainen on terveydentilasta tai elämän-

tavasta riippumatta kykenevä asumiseen eikä asunnon ja tuen saaminen edellytä erityistä asumiskyvyn arviointia. Asunnon tarjoaminen nähdään perustana fyysiselle, sosiaaliselle ja psykologiselle kuntoutumiselle, mutta samalla asukkaalla itsellään on oikeus päättää sitoutumisensa hoidollisiin elementteihin eikä kuntoutukseen osallistuminen ole edellytys asumiselle. Pathways to Housing -periaatteisiin lukeutuu lisäksi asiakkaiden kunnioitus ja myötäelävä suhtautuminen, sitoutuminen työskentelyyn asiakkaan kanssa niin pitkään kuin tarpeen, hajasijoitetut itsenäiset asunnot, kuntoutusorientaatio sekä haittojen vähentäminen. Paitsi asunnottomuuskeskusteluun ja -tutkimukseen, on Asunto ensin -malli vaikuttanut myös tuetun asumisen kehittymiseen. (Asunto ensin 2014b; Busch-Gertsema 2011, 4, 14, 18, 28–31; Granfelt 2013b, 214–215, 219; Housing First Europe 2014a; Kaakinen 2013, 18–19; Pathways to Housing 2014a; Place & Bretherton 2012; vrt. myös Hassi-Nuorluoto 2000, 162–164; Jokinen & Juhila 1991, 124–125.)

Vaikka jokaisen oikeutta asuntoon perusoikeutena pitävä Asunto ensin -malli on siis vakiintumassa myös suomalaisen asunnottomuuspolitiikan lähtökohdaksi, ei aate tois-
taiseksi ole saanut tukea lainsäädännöstä, koska yksilön subjektiivista oikeutta asuntoon ei ole lailla määritelty (ks. esim. Hassi-Nuorluoto 2000, 161; Juntto 1990, 50; Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008, 141; Kaakinen 2013, 16, 20–21; Place ym. 2011, 48). Samoin verrattessa laissa säädettyjä erilaisia asumisen tukipalveluita asukaslähtöiseen Asunto ensin -malliin näyttäytyvät ne suomalaisittain tiukan tarveharkintaisina.

Esimerkiksi sosiaalihuoltolaki (1982/710, 22–23§) määrittää asumispalvelut palvelu- ja tukiasumisen järjestämiseksi sosiaalipalveluina sellaisille henkilöille, jotka erityisestä syystä tarvitsevat tukea asunnon tai asumisensa järjestämisessä. Palveluiden yleisenä tavoitteena on, etteivät puutteelliset asumisolot aiheuttaisi laitoshoidon kaltaisten erityispalveluiden tarvetta. Tukiasumisella tarkoitetaan sellaista sosiaalisesti kuntouttavaa asumismuotoa, joka on kohdennettu ihmisille, jotka tarvitsevat tukea kyetäkseen asumaan itsenäisesti. Tukiasumista voidaan hyödyntää työskentelyssä monenlaisten asiakasryhmien kanssa, ja sitä on järjestetty esimerkiksi päihde- ja mielenterveyskuntoutu-
jille. (Lehtonen & Salonen 2008, 40; Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.)

Lainsäädännöllisesti erilaisten tukipalvelujen määrittelyn ja tarvearvion voidaan siis nykyisellään tulkita toteutuvan Suomessa paitsi nimetyn ongelman ja yksilön toimintakyvyn myötä, mutta ongelmakeskeisyyden lisäksi myös jokseenkin kyseenalaisen erityis-

ryhmiä yhdenmukaistavan luokittelun kautta (Karjalainen 2010, 144, 151–152; Pohjola 1993, 61; ks. myös Raunio 2011, 127–129). Vaikka käytäntö ja ideaalitilanne nykyisellään eroavat suuresti toisistaan, on toisaalta kuitenkin todettu, että Asunto ensin -malli tulisi ymmärtää laajempänä käsitteenä ja palvelufilosofiana tiukan ohjeistuksen sijaan (Kaakinen 2013, 20; Pleace & Bretherton 2012; ks. myös Granfelt 2013b, 215).

Jatkettaessa tuetun asumisen tarkastelua on se käsitteenä lakea ja sisällöltään tilanteittain vaihteleva. Tavallisimmin se kuitenkin määrittyy kokonaisvaltaiseksi elämän tukemiseksi, jonka tavoitteena on tukea yksilöä kohti parempaa elämänhallintaa sekä mahdollistaa arjessa selviytyminen ja asumisen onnistuminen. Asuntola-asumiseen verrattuna tuettu asuminen eroaakin sisällöllisesti tavoitteessaan vahvistaa yksilöiden valmiuksia itsenäiseen asumiseen. Käytännössä tuettu asuminen tarkoittaa yleensä konkreettista arjen asioissa auttamista, erilaisiin julkisiin tai vertaistuellisiin palveluihin ohjaamista sekä henkistä ihmissuhdetyötä, johon voi sisältyä moniammatillista verkostotyötä sekä yksilökohtaista tukea. (Edgar, Doherty & Mina-Coull 2000, 156, ref. Granfelt 2003a, 37; Granfelt 2003a, 44; Granfelt & Hynynen 2005, 162; Lehtonen & Salonen 2008, 31, 50–52; Manninen & Tuori 2005, 16–17.) Tuetun asumisen sisältöjen moninaisuutta kuvaa myös se, että sillä saatetaan viitata vähäisesti tuettuun vuokra-asumiseen, mutta myös tarvittaessa hyvinkin intensiiviseen tukeen (Granfelt 2003a, 44; Granfelt & Hynynen 2005, 162). Tuetulla asumisella on kuitenkin arvioitu olevan merkitystä ainoastaan, mikäli siihen sisältyy myös mahdollisuus tuen tarpeeseen vastaavan moniammatillisen verkoston palveluihin (Edgar, Doherty & Mina-Coull 2000, 156, ref. Granfelt 2003a, 37).

Suomessa tuetulle asumiselle on usein ominaista yhteisöllisyyden lisäksi tuen portaittaisuus ja asteittainen väheneminen itsenäisempään asumiseen siirryttäessä (*staircase model, staircase approach*). Nykyisessä palvelujärjestelmässä usein suosittua portaittaista asuttamismallia on kuitenkin arvosteltu laajalti, koska yksilöiden tulee niin sanotusti ansaita oikeutensa kotiin portaissa etenemällä. Ellei yksilöllä ole riittäviä kykyjä, taitoja tai motivaatiota asumiseen on vaarana, että portailta tipahdetaan toistuvasti alas tai kokonaan pois takaisin asunnottomuuteen. (Asunto ensin 2013b; Blid 2006; Busch-Gertsema 2011, 4, 14, 16; Granfelt 1992, 81; Granfelt 2014, 265; Johansson, Koski & Tainio 2013, 229; Jokinen & Juhila 1991, 127–128; Pleace & Bretherton 2012; Tampereen teknillinen yliopisto 2013, 6; myös Johnsen & Teixeira 2010, 4–6; Knutagård &

Kristiansen 2013, 98–99.) Portaittaista palvelujärjestelmää onkin kritisoitu kalliiden työvoimakustannusten lisäksi myös asiakkaiden itsemääräämisoikeuden sivuuttamisesta ja jopa pitkäaikaisasunnottomuuden ylläpitämisestä (Asunto ensin 2013b; Kaakinen 2013, 20).

Suomessa tuetun asumisen on yleisimmin ymmärretty toteutuvan tukiasunnoissa tai asuntoloissa, mutta myös esimerkiksi erilaisissa asumisyhteisöissä tai rajatumminkin tietyissä taloyhtiöissä sosiaalisen isännöinnin keinoin (Lehtonen & Salonen 2008, 40; Sosiaali- ja terveysministeriö 2013). Vaikka useimpien aikuisten on todettu suhtautuvan varauksellisesti yhteisöasumiseen, on tuettu asuminen ollut perinteisesti jaettua asumista niin sanotun soluasumisen muodossa. Samalla soluasuminen on kuitenkin tunnistettu ongelmalliseksi esimerkiksi sen riskialttiuden sekä yhteisasumisesta johtuvan asukkaiden yksityisyyden ja itsemääräämisoikeuden vajavaisen toteutumisen vuoksi. (Granfelt 2003a, 37–38; Granfelt 2003b, 34–36; Jokinen & Juhila 1991, 134–135.) Kritiikistä huolimatta Suomessa on viime aikoina rakennettu suuriakin yhteisöasumista hyödyntäviä tuetun asumisen keskitettyjä yksiköitä, joiden eduksi on nähty se, että niiden avulla voidaan samanaikaisesti auttaa useamman asunnottoman tilannetta (Kaakinen 2013, 21; ks. myös Busch-Gertsema 2011, 23–24; Housing First Europe 2014b).

Edellä kuvattuja tuetun asumisen määritelmiä vasten tarkasteltuna tutkielman kohteena oleva Wärttinä on tarveharkintainen portaittaisen asumismallin yksikkö. Vaikkei asumisyksikköön muuttavilta asukkailta edellytetä täysraittiuden lupautsa, ei asunnossa tai asumisyksikön alueella saa olla päihteiden vaikutuksen alaisena eikä alueelle myöskään saa tuoda päihteitä. Päihteettömyyden säännöt koskettavat kaikkia asumisyksikön alueelle tulevia henkilöitä. Sääntöjen mukaisen asumisen tavoitteena on siirtyä eteenpäin itsenäiseen asumiseen, mutta vastaavasti sääntöjen rikkominen voi johtaa asunnon menettämiseen. (Ks. myös Niemi 2012, 20.)

Kaikilla tutkielmaan osallistuneilla asukkailla oli kuitenkin tuetun asumisen soluasumisen perinteistä poiketen oma vuokra-asunto asumisyksikkö Wärttinässä. Myös tuetulle asumiselle ominainen yhteisöllinen ulottuvuus toteutuu Wärttinässä, koska asukkaiden ja sosiaalisen talonmiehen asuntojen lisäksi asumisyksikkö muodostuu samassa pihapiirissä sijaitsevasta päihteettömästä päiväkeskuksesta, jossa asukkailla on halutessaan mahdollisuus viettää aikaa. Wärttinä ei kuitenkaan määrity Asunto ensin -mallin mukai-

sena asumisyksikkönä päihteettömyyden vaatimuksen ja asumisen määräaikaaisuuden vuoksi, koska tämäntyyppiset asumispalvelut eivät lukeudu malliin kuuluvaksi (Granfelt 2013b, 217–218; Busch-Gertseema 2011, 19–20).

Pohdittaessa siis tuettua asumista määrittyy se tulkintani mukaan kokonaisuutena, joka muodostuu paitsi konkreettisesta tilasta, myös sen puitteissa toteutuvasta ammatillisesta auttamistyöstä. Tässä tutkielmassa tarkoitankin tuetun asumisen käsitteellä asumisyksikkö Wärttinän fyysisiä tiloja mukaan lukien asunnot, päiväkeskuksen ja muut yhteiset tilat, joiden yhteydessä asumissosiaalista työtä toteutetaan. Edelleen tuetun asumisen käsitteen määrittelyyn liittyen tulkitsen sosiaalityön roolin suhteessa tuettuun asumiseen yhteneväisesti Granfeltin (1998, 178) kanssa, jonka mukaan ”sosiaalityön yksi tärkeimmistä yhteiskuntapoliittisista tehtävistä on kodin mahdollistaminen niille ihmisille, joille itsenäinen asuminen on tilapäisesti tai pysyvästi ylivoimaista”.

Asunnottomille kohdennettuja tuetun asumisen palveluja on eri näkökulmista tutkittu jonkin verran esimerkiksi osana pitkäaikaisasunnottomien vähentämisohjelmaa, Asunto ensin -mallia sekä Nimi ovesa -hanketta (esim. Nisula 2013; Salo & Hyvärinen 2012; ks. myös Asunto ensin 2014a). Kokemuksellisesta näkökulmasta tuettua asumista on tutkinut esimerkiksi Granfelt (2003a) tutkimuksessaan espoolaisesta tuetun asumisen yksiköstä. Lisäksi erilaisia tuetun asumisen toimintamalleja on arvioitu paitsi yleisesti, myös hyvinvointi- ja kustannusvaikuttavuuden näkökulmista (esim. Hynynen 2005; Kainulainen ym. 2013; Lehtonen & Salonen 2008; Tampereen teknillinen yliopisto 2013; Ympäristöministeriö 2011; ks. myös Pleace ym. 2013). Kansainvälisiä Asunto ensin -teemaisia tutkimusjulkaisuja tuetusta asumisesta on kerätty esimerkiksi Housing First Europe (2014a) - ja Pathways to Housing (2014b) -internetsivuille.

Erityisesti ammattikorkeakoulujen opinnäytetöissä kehitysvammaisten, mielenterveys- ja päihdekuntoutujien sekä jälkihuoltonuorten kaltaisille erityisryhmille kohdennettu tuettu asuminen vaikuttaa olleen suosittu tutkimusaihe. Sen sijaan yliopistollisissa pro gradu –tutkielmissa tuettua asumista on tutkittu pääosin lastensuojelun, mielenterveyskuntoutujien ja ikääntyvien näkökulmista, eikä tutkimusta tuetusta asumisesta ole tiedonhakujeni perusteella vielä tehty asunnottomien tai päihdekäyttäjien näkökulmasta.

2.3 Asumissosiaalinen työ

Osana vuosien 2008–2011 pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaa syntynyt asumissosiaalisen työn käsite on Suomessa vielä verrattain uusi. Asunto ensin -malliin kytkeytyvällä käsitteellä pyritään kuvaamaan sellaista asunnottomien, asunnottomuuden uhan alla olevien tai aiemmin asunnottomuutta kokeneiden parissa tehtävää suunnitelmallista työtä, jonka ensisijaisena tavoitteena on asumisen turvaaminen ja asunnottomuuden ennaltaehkäisy vastaamalla erilaisiin psykososiaalisiin tai käytännön ongelmiin. Työskentely voi kohdistua yksilön itsensä lisäksi sosiaalisiin suhteisiin sekä ympäristöön. Asumissosiaalisen työn keinoin voidaan myös ehkäistä tilanteen huononemista, vähentää haittoja tai edesauttaa asiakkaan toipumista ja kuntoutumista. (Granfelt 2013b, 209, 222; Granfelt 2013c, 221–222, 224; Granfelt 2014, 255; Suonio & Kuikka 2012, 227, 241–242.)

Tuetun asumisen tapaan myös asumissosiaalisen työn sisältö määrittyy eri tavoin kontekstista riippuen. Työskentelyn painotukset vaihtelevat myös esimerkiksi yksilön tilanteen sekä työntekijän suuntautumisen mukaan. Yleisesti relationaalista asumissosiaalista työtä on kuitenkin määritelty yksilöiden, perheiden tai yhteisöjen parissa asumiseen liittyvissä asioissa tehtävän ammatillisen toiminnan ja vuorovaikutustyön kautta. Asumissosiaaliselle työlle on ominaista esimerkiksi poikkihallinnollinen ja verkostomainen työskentely, jolla pyritään tarjoamaan asunnottomalle parhaiten tarpeita vastaava palvelukokonaisuus. Asiakasorientaation lisäksi asumissosiaalinen työ voi määrittyä asumisen tai palvelujärjestelmän epäkohtiin kohdentuvaksi moniammatilliseksi ja rakenteelliseksi verkostotyöksi. (Granfelt 2013b, 209, 223–224; Granfelt 2013c, 222; Granfelt 2014, 255; Suonio & Kuikka 2012, 227–228.) Psykososiaalisen työn perinteiden mukaisesti asumissosiaalisen työskentelyn kohteena on siten asiakkaan sisäinen ja ulkoinen todellisuus, ”jossa työskentelyn ulkopuolelle ei rajata sen enempää taloudellisia, sosiaalisia kuin psyykkisiääkään ongelmia” (Granfelt 1993, 186, 222).

Tässä tutkielmassa tarkoitan asumissosiaalisella työllä asumisyksikön asukkaiden parissa tehtävää ammatillisen auttamistyön kokonaisuutta. Auttamistyöhön lukeutuu asukkaiden kanssa yksilöllisesti toteutuva käytännön tuki ja psykososiaalinen työ sekä yhteisöllinen ja toiminnallinen työskentelyote. Asumisyksikössä toteutuvan asumissosiaalisen työn ymmärrän painottuvan erityisesti psykososiaaliseen korjaavaan työhön, jossa

tavoitteena on yhteisen työskentelyprosessin keinoin aikaansaada muutos asiakkaan tilanteessa, ajattelu- ja toimintatavoissa sekä sosiaalisissa suhteissa (Granfelt 1993, 197).

Vaikka asumissosiaalisen työn käsitettä on joissain yhteyksissä käytetty synonyymina asumisneuvonnalle (asumisneuvonnasta ks. lisää esim. Lehtonen & Salonen 2008, 38, 44–48; Ympäristöministeriö 2011, 11), en tulkitse näitä käsitteitä toisilleen rinnakkaisiksi. Käsitän asumissosiaalisen työn asumisneuvontaa moniulotteisemmaksi työskentelytavaksi, jossa asukkaan tilannetta pyritään edistämään kokonaisvaltaisella, moniammatillisella ja psykososiaalisesti orientoituneella työskentelyotteella. Näin ollen ymmärrän asumisneuvonnan olevan vain osa asumissosiaalista työtä sen sijaan, että se tarkoittaisi samaa asiaa.

Pohdittaessa edelleen sosiaalityön suhdetta asumissosiaaliseen työhön näen sosiaalityön roolin kahtalaisena. Ensinnä sosiaalityötä tarvitaan, koska erilaiset yhteiskunnalliset ongelmat tai tilanteet eivät useinkaan ole ratkaistavissa pelkin taloudellisin keinoin (Mäntysaari 2006, 126–127). Niin ikään asumissosiaalinen työ määrittyy merkitykselliseksi työskentelytavaksi tilanteissa, joissa yksilöt tarvitsevat konkreettisesti sosiaalityön ammatillista tukea ja osaamista asumisen turvaamiseksi sekä kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseksi. Toisaalta sosiaalityö voi käsitykseni mukaan määrittyä myös toiminnan koordinoituna suhteessa asumissosiaalityöhön. Tällöin sosiaalityön rooli paikantuu asiakkaan tilanteen sekä palvelutarpeen ja -verkoston kartoittamiseen sekä tarvittavien tukitoimien järjestämiseen, seurantaan ja arviointiin, jolloin käytännön työskentely asiakkaiden kanssa toteutuu esimerkiksi sosiaaliohjauksen tai perustason hoito- ja hoiva-työn keinoin.

Tähän tutkielmaan osaa ottaneet Wärttinän työntekijät olivat koulutukseltaan sosiaaliohjaajia ja lähihoitajia. Tutkimushetkellä meneillään olleessa asumisyksikön muutosvaiheessa tavoitteena oli, että jatkossa asukkaiden parissa tehtävä asumissosiaalinen työ toteutuisi lähtökohtaisesti sosiaalityön palvelusuunnitelmassa yhdessä asukkaan kanssa määriteltujen tavoitteiden mukaisesti asumisyksikön työntekijöiden toteuttamana. Tällöin sosiaalityön suhde asumissosiaaliseen työhön paikantuu toiminnan koordinoinniksi asumisyksikkö Wärttinässä.

Koska asumissosiaalisen työn käsite on vielä vakiintumassa osaksi kotimaista asunnottomuustutkimusta, on siitä saatavilla oleva tutkimustietokin toistaiseksi rajallista. Aiheesta on tiedonhakujeni perusteella kirjoitettu Granfeltin (2013b; 2013c; 2014) artikkeleiden lisäksi esimerkiksi Nimi ovesa -hankkeen osana syntyneessä asumissosiaalisen työn verkkokäsikirjassa (Asunto ensin 2013c), Marko Kettusen (2010b) häättöjä ja asunnottomuuden ennaltaehkäisyä käsitelleessä selvitystyössä sekä Mari Suonion ja Ulla Kuikan (2011) asunnottomuuden tulkintoja käsitelleessä artikkelissa. Lisäksi asumissosiaalisen työn käsitteeseen on viitattu osassa Diakonia-ammattikorkeakoulun (Hyväri & Kainulainen 2013) julkaiseman asunnottomuuden ja asumispalveluiden näkökulmia tarkastelevan kokoomateoksen artikkeleita (ks. Haahtela 2013; Hyväri 2013; Johansson ym. 2013; Kaakinen 2013). Asumissosiaalista työtä on sivuttu myös Tuija Pakarisen (2011) nuorten asunnottomuutta tarkastelleessa pro gradu -tutkielmassa sekä Katja RAILON ja Päivi Riipisen (2013) matalan kynnyksen sosiaalista kuntoutusta käsitelleessä ammattikorkeakoulun opinnäytetyössä. Toisaalta, mikäli asumissosiaalisen työn tulkittaisiin laajasti sisältävän kaikki ne toiminnot, joiden tavoitteena on vahvistaa asiakkaiden asumisvalmiuksia, on tätä viitekehystä käsittelevien opinnäytetasoisten tutkielmien määrä kuitenkin huomattavasti suurempi (ks. Hyväri 2013, 150).

Tutkielmaan liittyviä tiedonhakuja tehdessäni olin sähköpostitse yhteydessä asumissosiaalisen työn käsitteen kotimaiseen sosiaalityön tutkimukseen tuottaneeseen tutkija Granfeltiin (2013a), jonka mukaan asumissosiaaliselle työlle ei toistaiseksi löydy kansainvälistä käännöstä. Koska käsitteen sisältö muuntuu merkitykseltään erilaiseksi esimerkiksi englanninkielisessä (*support, supportive/supported housing*) ja ruotsinkielisessä (*stöd, stödboende*) tutkimuskirjallisuudessa vastaten siten suomalaisittain lähinnä tukiasumista, ei varsinaista asumissosiaalista työtä käsittelevää kansainvälistä tutkimusta ole näin ollen saatavilla.

3 TUTKIELMAN KULKU

Tässä luvussa kuvaan tutkielmani metodologiaa. Aluksi pohdin sosiaalisen konstruktionismin vaikutusta tapaani tulkita tiedon muodostumista ja tutkimusaihetta. Tämän jälkeen kerron tarkemmin varsinaisen tutkimusprosessin etenemisestä sekä tekemistäni aineistonkeruuseen, -analyysiin sekä tulkintaan liittyvistä tutkimusmenetelmällisistä valinnoista. Lopuksi pohdin tutkielman tekoa eettisestä näkökulmasta.

3.1 Sosiaalinen konstruktionismi tutkielmassa

Pro gradu -tutkielmani liittyy osaksi asunnottomuustutkimusta sekä yhteiskuntatieteellistä sosiaalityön tutkimusta. Koska tavoitteenani on tarkastella tuetun asumisen kehysten rakentumista ja siten lisätä tietoisuutta aiheesta (ks. Hacking 1999, 6), tarkastelen tutkimusaihettani lähinnä kriittisen konstruktionismin viitekehystä mukaillen. Huolimatta tulkintatapani paikantumisesta sosiaaliseen konstruktionismiin koen ajattelutavassani joitakin yhtäläisyyksiä myös kriittiseen realismiin.

Sosiaalisessa konstruktionismissa maailma ymmärretään aikaan ja ympäröiviin puitteisiin ehdollistettuna tilana, jolloin käsityksemme maailmasta tämän näkemyksen mukaan on inhimillisen vuorovaikutuksen ja kielen kautta sosiaalisesti tuotettua. Yhteiskunnan nähdään siten olevan tulosta sosiaalisesta kanssakäymisestä, ja tapahtumien riippuvaisia kontekstistaan. Yhteisen ymmärryksen ajatellaan rakentuvan jaetusti ilmiöiden ulkoistamisen, esineellistämisen ja sisäistämisen kautta. (Berger & Luckmann 1991 [1966], 37, 43, 51–52, 69–70, 78–79, 149, 173; Eskola & Suoranta 2000, 140, 142; Houston 2001, 846; Jokinen, Juhila & Pösö 1995, 9; Juhila & Abrams 2011, 280.) Kriittisessä konstruktionismissa arvo-orientoitunut todellisuuden tarkastelu ulotetaan sosiaalisen järjestyksen lisäksi sen purkamiseen ja kyseenalaistamiseen (*dekonstruoiminen*) sekä uudelleen rakentamiseen (*rekonstruoiminen*), jolloin merkitykselliseksi nähdään prosessit, muutokset ja kiistanalaisuuksien osoittaminen (Helne 2002, 22–24; Jokinen & Juhila 1999, 87).

Kriittisen realismin kannattajat näkevät konstruktionistisen lähestymistavan toimimattomana, koska sosiaalityön toimintakentän oikeudellistuesssa tueksi tarvitaan vaihtelevi-

en tulkintojen ja suhteellisuuksien sijaan vankempia perusteluja ja kriittiselle tarkastelulle altistettavia selityksiä. Tässä yhteydessä kriittistä realismia kuvaillaankin sosiaalisen konstruktionismin vastavoimana, jonka tavoitteena on saada tulkintojen ja todellisuuden vastaavuudesta riittävää tietoa sekä nähdä sosiaaliset ongelmat todellisina ilmiöinä, joista on saatava muuta tietoa erilaisten tulkintamahdollisuuksien sijaan. Sosiaalisesta konstruktionismista poiketen yhteiskunnan kaltaisen sosiaalisen rakenteen nähdään olevan olemassa ennen ihmistä, eikä tämä todellisuus ole riippuvainen ihmisten ajatuksista tai näkemyksistä. Sen sijaan ihmistoiminnan katsotaan ainoastaan muokkavan ja ylläpitävän toimintaa. (Bhaskar 1979, 42–43; Houston 2001, 850; Oliver 2011; Tapola-Haapala 2011, 17–19.)

Jos sosiaaliset rakenteet ja ilmiöt ovat olemassa yksilöistä ja heidän toiminnastaan huolimatta, millaiset mahdollisuudet yksilöillä olisi lopulta vaikuttaa niihin? Tulkintani mukaan yhteiskunta, asunnottomuuden kaltaiset ilmiöt sekä niistä muodostuvat määritelmät ja ymmärrys rakentuvat yksilöiden välisessä vuorovaikutuksessa saaden kulloisenkin merkityksensä sosiaalisen kanssakäymisen kautta. Samalla tavalla ymmärrän tiettyjen käsitysten pysyvän yllä sekä tahtotilan asioiden muuttamiseksi syntyvän niistä käytyjen keskustelujen perusteella. (Ks. myös Jokinen ym. 1995, 9.)

Esimerkkinä tulkinnastani käytän syrjäytymisen teemaa, joka usein liitetään keskusteluun asunnottomuudesta. Tutkimuksen kohderyhmään kuuluneet, aiemmin asunnottomana olleet henkilöt eivät kuitenkaan haastatteluissa viitanneet itseensä syrjäytyneinä (ks. myös Helne 2002, 34–35). Päinvastoin tutkimushaastatteluiden kautta konstruoituneen kuvan mukaan jokainen asukas oli täysin osallisena kontekstissaan ja keskiössä siinä oman elämänsä kokonaisuudessa, joka muodostui heidän henkilökohtaisesta historiastaan ja nykytilanteestaan. Leimaantuminen todellistuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (Granfelt 1998, 95; leimaantumisprosessista ks. Granfelt 1992, 46–48; myös Jokinen & Juhila 1991, 12–13) eikä esimerkiksi asunnottomuutta tulisikaan mielestäni näin ollen nähdä staattisena ominaisuutena vaan yksilöllisenä osana ihmisen elämänpolkua (ks. Haahtela 2008, 224; myös Hassi-Nuorluoto 2000, 156), jolloin myös yksilöitä yhdenmukaistavien kollektiivisten käsitteiden käyttöön tulisi suhtautua kriittisesti. Vaikka yksilö jostain tietystä matriisista (Hacking 1999, 10–11) tai teoreettisesta näkökulmasta käsin abstrahoituisi syrjäytyneenä, saattaa hän käytännön työn kautta konk-

reettisesti kohdattuna todellistua pelkistettyjä käsitteitä moniulotteisempaa ihmisenä (Pohjola 1993, 63).

Oman tulkintani mukaan yhteiskunnasta onkin mahdotonta olla syrjäytynyt, koska jokainen yksilö liittyy ja ottaa siihen osaa omalla henkilökohtaisella tavallaan eivätkä esimerkiksi poikkeamat työmarkkina-aseman, elintason tai -ympäristön ideaaleista mielestäni johda yksilöitä yhteiskunnasta erilliseen, syrjäiseen tyhjiöön (ks. myös Hacking 1999, 10, 14–16; Helne 2002, 175–177). Miellänkin syrjäytymisen kaltaisten käsitteiden olevan ulkoa asetettuja ja sijoittavan yksilöitä tiettyihin kategorioihin, jotka piirtävät sosiaalityön asiakkaista yleistettyä ongelmakielistä kuvaa ja konstruoivat siten ryhmään kuuluvat ominaisuuksiltaan ja situaatioiltaan samankaltaisiksi. Tällöin myös yksilöiden ja heidän elämänsä ainutlaatuisuus ja moninaisuus jäävät helposti huomiotta. Näin ollen esimerkiksi syrjäytymisen käsite suhteessa asunnottomuuteen pitäisi mielestäni ymmärtää vain yhtenä mahdollisena näkökulmana ja tulkintatapana yleistettävän totuuden sijaan. (Ks. Berger & Luckmann 1991 [1966], 45–46, 56, 91–92, 138, 173; Granfelt 1998, 96; Hacking 1999, 26–28; Helne 2002, 79, 117–119; Jokinen ym. 1995, 9, 17, 19; Juhila 2006, 64–65; Pohjola 1993, 64–66, 73, 80.)

Olen tietoinen tulkintatapaani liittyvistä ristiriidoista, koska tiukan konstruktivistinen näkemys jättää mielestäni liian paljon selventämisen varaa (ks. esim. Hacking 1999, 24) eikä esimerkiksi asunnottomuus ole olemassa pelkkänä puheenvuoroihin palautettavana vuorovaikutuksen tuotteena vaan se realisoituu konkreettisesti jokapäiväisenä yhteiskunnallisena, yksilöitä syvästi koskettavana tosiasiallisena ongelmana (ks. Bergen & Luckmann 1991 [1966], 176). Siten en myöskään ole sulkenut silmiäni vallitsevalta eriarvoisuudelta väittäen, ettei sitä ole olemassa, mikäli sitä ei yhteisesti konstruoida esiin.

Toisaalta siis ymmärrän tarpeen löytää erilaisille ilmiöille niitä määrittäviä yhteisiä nimittäjiä, koska uskon sen tarkoituksena samalla olevan pyrkimys hallita maailmaa ilmiöineen käsitteellistämisen keinoin (ks. Granfelt 1998, 96; Helne 2002, 26, 38–40; Jokinen, Juhila & Suoninen 2012, 71). Samalla tulisi kuitenkin muistaa, että erilaisilla käsittevalinnoilla konstruoidaan paitsi tutkimuskohdetta, myös tutkimukseen osallistuvien identiteettejä, jolloin leimaavia ja mitätöiviä käsitteitä käyttämällä saatetaan kehävaikutuksen tavoin vahvistaa vinoutuneita stereotypioita ja siten entisestään vaikeuttaa yksi-

löiden asemaa (Granfelt 1998, 45; Hacking 1999, 34, 104, 160; Helne 2002, 36–37; Jokinen & Juhila 1991, 150, 153; Pohjola 1993, 66). Anneli Pohjola (1993, 80) huomauttaakin Ralph P. Hummeliin (1987) viitaten, että ”myös sosiaalityön kieleen kytkeytyy voimakasta näkymätöntä piilovaltaa, joka arvottaa asiakasta yksisuuntaisesti ylhäältä alaspäin.” Näin ollen asumisen kentälle diskurssissa tuotettu normaaliuden paine voi itessäänkin aiheuttaa syrjäytymistä (Lehtonen & Salonen 2008, 17; ks. myös Jokinen & Juhila 1991, 151).

Tietyistä asukkaiden yhteisesti jakamista sosiaalisista maailmoista ja elämäkokemuksista huolimatta koenkin, että asettamalla heidät tai asunnottomat ylipäättään syrjäytymisen kaltaisten yksittäisten käsitteiden alle kadotettaisiin samalla jotain oleellista heidän omakohtaisesta olemuksestaan ja tilanteestaan, koska kaikki elämäntilanteet ja kokemukset ovat viime kädessä yksilöllisesti määrittyviä (Granfelt 1998, 27; Granfelt 2003a, 58–61; stereotypian ja poikkeavuuden kategorisaatiosta ks. myös Juhila 2012, 183–197, 224). Koska ”käsitteiden valinta on aina moraalinen kysymys” (Helne 2002, 46), olen tässä tutkielmassa edellä mainitsemistani syistä johtuen tietoisesti valinnut olla viittaamatta asunnottomuuteen syrjäytymisenä tai aiemmin asunnottomana olleisiin asukkaisiin syrjäytyneinä, koska haluan osaltani dekonstruoida syyllistäväksi ja itsessään syrjäyttäväksi mieltämäni toiseuden ja ulkopuolisuuden käsitystä asunnottomista, jollaisena syrjäytymisen käsite asunnottomuutta kokeneet yksilöt tulkintani mukaan kuvaa (ks. myös Berger & Luckmann 1991 [1966], 134, 138; Helne 2000, 182, 186–187).

Sen sijaan tässä tutkielmassa käytän pääsääntöisesti neutraaliksi tulkitsemaani käsitettä ”asukas”, jolla viitataan ihmisiä tietyssä elämäntilanteessa yhdistävään asumistilanteeseen ja -paikkaan arvottamatta heitä muulla tavoin. Lisäksi käytän tulkintani mukaan myönteisesti virittynyttä käsitettä ”päihdekuntoutuja”, koska sana ”kuntoutuja” rakentaa mielestäni kuvaa ihmisestä muutokseen kykenevänä aktiivisena toimijana. Myös käyttämäni käsite ”yksilö” korostaa tulkintani mukaan jokaisen ihmisen jakamatonta ainutkertaisuutta.

Palatessani siis pohtimaan sosiaalista konstruktionismia ja kriittistä realismia oman tutkielmani kautta, on molemmissa näkökulmissa puolensa. Toisaalta on hyvä, että yksilöillä nähdään olevan voimaa uusintaa toimintaa. Lisäksi on mielestäni tärkeä tunnistaa sellaisia kulttuurisia ja yhteiskunnallisia piileviä rakenteita, jotka aiheuttavat tai ylläpi-

tävät esimerkiksi asunnottomuuden kaltaista yksilöiden välistä epäoikeudenmukaisuutta ja estävät emansipaation toteutumista (Houston 2001, 855; Oliver 2011). Poiketen kriittisen realismin näkemyksistä ymmärrän kuitenkin maailman rakentuvan sellaisena, kuin siihen kuuluvat yksilöt sen luovat (ks. Berger & Luckmann 1991[1966], 43, 54, 69–70, 78–79; Tapola-Haapala 2011, 20).

Niin ikään käsitan tämän tutkielman olevan konstruktio ja ote senhetkisestä todellisuudesta, johon muiden tekijöiden lisäksi on vaikuttanut myös tutkielman tekijän ja tutkimuskohteiden välillä syntynyt vuorovaikutustilanne (ks. myös Helne 2002, 49). Tällöin lopputuloskin lienee tietyltä osin sattumanvarainen ja väistämättä inhimillisen kanssakäymisen värittämä. Kokonaisuus on kuitenkin aina enemmän kuin pelkästään osiensa summa, joten en kiellä, ettei todellisuus voisi olla enemmän kuin heijastus yksilöiden yhteisestä ymmärryksestä. Maailma, siinä toimivat yksilöt ja heidän tilanteensa ovat kuitenkin niin monimuotoisia, että minun on vaikea yhtyä siihen kriittisen realismin uskomukseen, jonka mukaan kaikki olisi palautettavissa ennalta määritettyihin ilmiöihin. En myöskään näe yksilöiden ja yhteiskunnan olevan kerroksellisia sillä tavoin, että ne olisivat täysin toisistaan erotettavissa ja erillään tarkasteltavissa.

Näin ollen suhteeni konstruktionistiseen näkökulmaan paikantuu Ian Hackingia (1999, 19–21) mukaillen uudistusmielisen konstruktionismin läheisyyteen, jolla tarkoitan sitä, etten sitoudu perinteiseen konstruktionistiseen tulkintatapaan ehdoitta. Tässä tutkielmassa tarkastelen kuitenkin tuettua asumista sellaisena sosiaalisesti määrittyneenä totuutena ja subjektiivisena todellisuutena, joka on rakentunut asukkaiden ja työntekijöiden haastatteluiden tuotteena.

3.2 Tutkimusprosessi ja aineistonkeruu

Kiinnostukseni tutkielman aiheeseen syntyi työskennellessäni Järvenpään kaupungilla sosiaalityöntekijänä, jolloin vastuualueelleni kuului asumisyksikkö Wärttinä. Ajatus tuetusta asumisesta tutkimusaiheena muodostui käytännön työskentelyn kautta tekemästäni havainnosta, jonka perusteella tuetulla asumisella näytti olevan myönteinen vaikutus asukkaiden kannalta, joka konkretisoitui esimerkiksi heidän kohentuneena vointinaan (ks. myös Niemi 2012, 11). Saadakseni tuetusta asumisesta enemmän tietoa päätin

tutkia aiheita asumisyksikön työntekijöiden näkökulmasta yliopistollisiin opintoihin sisältyneen käytäntötutkimuksen keinoin.

Käytäntötutkimukseni toteutus ajoittui vuoteen 2012, jolloin asumisyksikössä oli samanaikaisesti meneillään muutosvaihe Sininauhasäätiön koordinoiman kehittämishankkeen päättyessä ja asumisyksikön toimintojen siirtyessä kokonaisuudessaan Järvenpään kaupungin vastuulle. Näin ollen käytäntötutkimuksen toteuttaminen palveli myös Järvenpään kaupungin tavoitteita, koska sen avulla jäsentymässä olleesta tuetusta asumisesta saatiin toiminnan kehittämisen ja vakiinnuttamisen kannalta tärkeää tietoa. (Ks. myös Niemi 2012, 10–11.) Käytäntötutkimuksen puitteissa tuettua asumista ei kuitenkaan ollut mahdollista tarkastella laajemmin, joten sen fokus kohdistui ainoastaan työntekijöiden näkemyksiin. Koin kuitenkin tärkeäksi pohtia aiheita myös asumisyksikön asukkaiden perspektiivistä sekä tehdä näkyväksi mahdollisia asukkaiden ja työntekijöiden näkemyseroja (ks. myös Melin 2005, 58), joten päätin jatkaa aiheen tarkastelua edelleen pro gradu -tutkielmassa.

Tutkimusaiheittani lähestyn laadullisen tutkimuksen keinoin, joka ymmärretään kokonaisvaltaiseksi tiedonhankinnaksi. Koska tavoitteenani on tarkastella tuetun asumisen kehysten näkökulmittaista rakentumista, valitsin asumisyksikön asukkaat ja työntekijät tutkielman kohderyhmäksi. Laadullisen tutkimuksen aineisto kootaankin usein todellisissa tilanteissa harkinnanvaraisella otannalla suosien ihmistä tiedonkeruun välineenä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 155; Eskola & Suoranta 2000, 18.)

Tutkielman aineisto on kerätty haastattelemalla asumisyksikön asukkaita ja työntekijöitä. Valitsin haastattelun aineistonkeruumenetelmäksi, koska halusin saada tietoa aiheesta suoraan niiltä henkilöiltä, joita se koskettaa. Haastattelua pidetään joustavana metodina, joka tarjoaa suoran kielellisen vuorovaikutuksen tutkittavien henkilöiden kanssa, ja tutkimustilanteessa haastateltava itse on aktiivisena merkityksiä luovana subjektina. Haastattelun sanotaankin soveltuvan tutkimusmenetelmäksi erityisesti silloin, kun tavoitteena on saada tutkittavien näkökulma esille ja tutkimus käsittelee vähän kartoitettua aluetta. Tutkimuksen luotettavuutta pohdittaessa on kuitenkin hyvä huomioda, että haastateltavilla on usein taipumus pyrkiä tuottamaan sosiaalisesti hyväksyttäviä vastauksia. (Hirsjärvi ym. 2000, 155, 191–193.)

Erilaisista haastattelutyypeistä päädyin tutkielmassani hankkimaan aineistoa teemahaastattelun keinoin. Ennen haastatteluja pohdin sellaisia tuetun asumisen teemoja, jotka olisivat tutkielman kannalta merkityksellisiä. Näistä teemoista loin yksilöhaastatteluja varten väljän haastattelurungon, jonka teemat käsittelivät alkuperäisten tutkimuskysymysten mukaisesti tuetun asumisen sisältöjä, hyötyjä ja mahdollisia kehittämistarpeita. Tavoitteenani oli saada haastateltavat kertomaan aiheesta mahdollisimman vapaasti, mutta kuitenkin siten, että tutkielman kannalta etukäteen oleelliseksi arvioimani teemat tulisivat käsiteltyä kaikkien haastateltavien kanssa. Lisäksi pidin tärkeänä sitä, että haastateltavilla oli halutessaan mahdollisuus puhua myös sellaisista tuettua asumista koskevista ajatuksistaan, joista en olisi osannut kysyä. Teemahaastattelun ominaispiirteenä pidetäänkin sitä, että haastattelun aihepiirit ovat etukäteen tiedossa, mutta kysymysten tarkkaa muotoa tai järjestystä ei ole määritelty. Etukäteen päätetyt teema-alueet käydään haastattelussa läpi, mutta niiden laajuus ja järjestys voivat vaihdella haastattelusta riippuen. (Hirsjärvi ym. 2000, 195; Eskola & Suoranta 2000, 86; Eskola & Vastamäki 2001, 26–27, 35; Tuomi & Sarajärvi 2003, 77; ks. myös Niemi 2012, 13.)

Asukkaiden ja työntekijöiden tutkimushaastattelut toteutuivat kevään ja kesän 2012 aikana. Tutkimushetkellä Wärttinässä työskenteli viisi työntekijää, joista kaksi oli Sini-nauhasäätiön ja loput kolme Järvenpään kaupungin palveluksessa. Ennen tutkimushaastatteluiden toteutumista keskustelin työntekijöiden kanssa valmisteilla olleesta tutkielmastani ja kartoitin heidän halukkuuttaan osallistua siihen. Ajatus tuetun asumisen tarkastelusta tutkimuksen keinoin otettiin hyvin vastaan ja tarve tieteellisen tiedon tuottamiselle aiheesta tunnistettiin työryhmässä yhteisesti. (Ks. myös Niemi 2012, 11.) Näin ollen järjestin touko- ja kesäkuussa 2012 tutkimushaastattelut ensin asumisyksikön työntekijöille, koska käytin niitä aineistona myös käytäntötutkimuksessani.

Sovin henkilökohtaisesti ajat yksilöhaastatteluja varten kaikkien viiden työntekijän kanssa. Jokaiseen haastatteluun oli varattu tunti aikaa, mutta käytännössä haastattelut kestivät noin puolesta tunnista lähes puoleentoista tuntiin. Nauhoitin haastattelutilanteet työntekijöiden suostumuksella. Haastatteluiden aikana tein lyhyesti myös omia mui-
 tiinpanoja, joita olen käyttänyt myöhemmin analyysin tukena. Haastattelujen jälkeen litteroin haastattelut sanatarkasti, mutta kuitenkin siten, että valmiista tutkimusaineistosta on poistettu usein toistuvien täytesanojen ja -äännähdysten sekä haastattelijan minimipalautteiden lisäksi henkilöiden nimet ja mahdolliset muut vastaavat tunnistetiedot. (Ks.

myös Niemi 2012, 14–15.) Lisäksi olen jättänyt litteroimatta työntekijöiden ryhmähaastattelusta kohdan, jossa työntekijät keskustelivat tutkielman kannalta merkityksettömästä asiasta. Tämän tyyppinen litterointitarkkuus soveltuu tutkimukseen, jossa kiinnostus on haastattelujen asiasisällöissä eikä niinkään haastatteluvuorovaikutuksessa (Ruusu-vuori 2010, 424–425), yksittäisissä sanoissa tai niiden rakenteissa. Työntekijöiden yksilöhaastatteluista litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 60 liuskaa.

Yksilöhaastatteluiden lisäksi olen haastatellut asumisyksikön työntekijöitä ryhmähaastattelun keinoin. Loin ryhmähaastattelun teemat työntekijöiden yksilöhaastatteluissaan tuottamien aiheiden ympärille, jotka liittyivät esimerkiksi tuetun asumisen mahdollistamaan tukeen, työntekijöiden työskentelymalleihin sekä asumisprosessiin. (Ks. myös Niemi 2012, 13, 15.) Ryhmähaastattelun tarkoituksena oli paitsi tarkentaa yksilöhaastattelujen keinoin saatuja tietoja, myös saavuttaa työntekijöiden kesken kollektiivinen näkemys ja konsensus tuetusta asumisesta käytäntötutkimuksen kehittämisenäkökulmaan liittyen (Eskola & Suoranta 2000, 94–95). Vaikka ryhmähaastattelu on aineistona erilainen yksilöhaastatteluihin verrattuna, olen kuitenkin analyysivaiheessa tarkastellut samoja asioita kaikista haastatteluista. Tässä tutkielmassa käytän siis työntekijöiden ryhmähaastattelussa tuottamia teemoja yhtäläisenä aineistona yksilöhaastatteluiden rinnalla. Näin ollen ryhmähaastattelun aineisto ei nouse muuhun aineistoon nähden erityisasemaan, vaikka se on tuotettu kollektiivisesti.

Työntekijöiden ryhmähaastattelu toteutui kesäkuussa 2012. Ryhmähaastatteluun osallistui neljä työntekijää, koska yksi kutsutuista ei päässyt paikalle. Haastatteluun kului aikaa lähes kaksi tuntia. Nauhoitin myös tämän haastattelun ja litteroin sen yksilöhaastattelujen tapaan. Litteroitua aineistoa kertyi 26 liuskaa, joten työntekijöiden yksilö- ja ryhmähaastatteluista kertynyt aineisto käsittää yhteensä 86 liuskaa litteroitua tekstiä. (Ks. myös Niemi 2012, 15.)

Työntekijähaastattelujen lisäksi tämän tutkielman aineisto koostuu asumisyksikön asukkaiden haastatteluista. Alkuvuonna 2012 osallistuin asumisyksikössä kuukausittain järjestettäviin asukaskokouksiin, joissa kerroin asukkaille valmisteilla olevasta tutkielmastani sekä heidän mahdollisuudestaan osallistua siihen. Asukaskokousten yhteydessä ehdotin asukkaille, että haastatteluajankohdan voi tutkielmasta kiinnostuneiden kanssa so-

pia asukkaille kesän aikana laadittavien sosiaalityön palvelusuunnitelmien yhteyteen, joissa olisin sosiaalitoimen edustajana paikalla.

Asumisyksikössä on sosiaalisen talonmiehen asunto mukaan lukien yhteensä 32 asuntoa, joista 16 on kohdennettu päihdekuntoutujille. Tutkimusajankohtana yksi päihdekuntoutujille varattu asunto oli tyhjillään, joten Wärttinässä asui 15 päihdekuntoutujaa. Kutsuin kaikki kyseisenä ajankohtana asumisyksikössä asuneet päihdekuntoutujat tutkimushaastatteluun. Osa haastatteluajoista varattiin ehdotukseni mukaisesti palvelusuunnitelman laadinnan yhteyteen ja osa ajoista sovittiin asukkaiden kanssa heille sopivampana ajankohtana.

Viidestätoista kutsutusta seitsemän päihdekuntoutujaa osallistui haastatteluihin kesä- ja heinäkuun 2012 aikana. Haastattelut toteutuivat asukkaiden kodeissa. Myös jokaiselle asukkaalle oli varattu haastattelu-aikaa tunti, mutta käytännössä haastattelut kestivät hieman vajaasta puolesta tunnista tuntiin. Nauhoitin myös nämä haastattelut asukkaiden luvalla. Asukashaastatteluiden litteroinnin tein kuitenkin vasta loppuvuonna 2013, koska perhesyistä pidin tutkielman aktiivisessa työstämisessä hieman yli vuoden mittaisen tauon. Litteroin asukashaastattelut samalla tarkkuudella kuin työntekijähaastattelut. Myös yhdestä asukashaastattelusta olen jättänyt litteroimatta sellaisia kohtia, joissa asukkaan puhe siirtyi ajoittain käsittelemään tutkielman aiheen kannalta merkityksettömiä asioita. Asukashaastatteluista litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 79 liuskaa.

Tutkielman kokonaisaineisto koostuu siis seitsemästä asukashaastattelusta, viidestä työntekijähaastattelusta sekä yhdestä työntekijöiden ryhmähaastattelusta, joista litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 165 liuskaa (fontti 12, riviväli 1,5). Vaikka tutkimusaineisto on suppeahko, ei laadullisessa tutkimuksessa tieteellisyyden kriteerinä pidetä määrää vaan aineiston laatua (Eskola & Suoranta 2000, 18).

Hakiessani tutkimuslupaa Järvenpään kaupungilta varasin lisäksi mahdollisuuden käyttää tarvittaessa sosiaalitoimen sähköistä asiakastietojärjestelmää aineistonkeruussa, mikäli se taustatietojen tai muun syyn takia olisi osoittautunut aiheelliseksi. Myönnetystä luvasta huolimatta en kuitenkaan ole kerännyt tätä tutkielmaa varten sekundääriaineistoa asiakastietojärjestelmästä, koska koen, ettei se olisi tuonut lisätietoa tutkimuskysymyksen kannalta.

Alkuperäisenä suunnitelmanani oli kerätä tutkimusaineistoa pro gradu -tutkielmaan myös etnografisesti osallistuvan havainnoinnin keinoin, koska käytäntötutkimuksen johdosta vietin kevään ja kesän 2012 aikana Wärttinässä tavallista enemmän aikaa. Osallistuvalla havainnoinnilla tutkija kerää aineistoa osallistumalla tutkimuksen kohteena olevan yhteisön toimintaan ja toimimalla aktiivisesti heidän kanssaan, jolloin erilaiset luonnolliset vuorovaikutustilanteet ovat tärkeä osa tiedonhankintaa (Eskola & Suoranta 2000, 98–103; Grönfors 2001, 131–132; Tuomi & Sarajärvi 2003, 84; Vanhala 2005, 38, 40). Luovuin kuitenkin ajatuksesta aineistonkeruusta osallistuvan havainnoinnin keinoin, koska huomasin olevani asumisyksikössä kaksoistoimijan roolissa; toisaalta tutkielman tekijänä ja toisaalta sosiaalityöntekijänä (toimijan roolista ja roolin ristiriidoista ks. esim. Alasuutari 2007, 178, 180, 182; Grönfors 2001, 125–126; Vanhala 2005, 40–41). (Ks. myös Niemi 2012, 13–14.)

Näin ollen tulin siihen tulokseen, ettei ero roolieni välillä ollut havainnoinnin kannalta tarpeeksi selkeä enkä usko, että asukkaat ja työntekijät olisivat välttämättä toimineet tai puhuneet samalla tavoin mikäli paikalla olisi ollut heille entuudestaan vieras tutkija (ks. myös Niemi 2012, 14). Tällöin myös aineistonkeruu osallistuvan havainnoinnin keinoin olisi ollut eettisesti melko arveluttavaa (ks. Eskola & Suoranta 2000, 99). Tästä syystä olen kerännyt tutkielman aineiston ainoastaan haastatteluiden keinoin. Kuitenkin, kuten jo käytäntötutkimuksessani (Niemi 2012, 14) totesin, vaikuttanevat aiemman työni puolesta kertynyt tieto ja kokemus sekä tutkimushaastattelujen ulkopuolella syntyneet vuorovaikutustilanteet kuitenkin vääjäämättä siihen esiymmärrykseen ja näkemykseen, joka minulla tuetusta asumisesta on (ks. myös Vanhala 2005, 57), vaikka en ole järjestelmällisesti dokumentoinut havaintojani tai mielteitani Wärttinässä viettämältäni ajalta.

3.3 Analyysi ja tulkinta

Laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana ei pidetä teorian testaamista vaan käsiteltävän aineiston yksityiskohtaista tarkastelua (Hirsjärvi ym. 2000, 155). Aineiston analyysi ja tulkinta ovatkin tutkimuksen ydinasia, jonka tavoitteena on Jari Eskolan ja Juha Suorannan (2000, 137) mukaan ”luoda aineistoon selkeyttä ja siten tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta” (ks. myös Alasuutari 2001, 40). Analyysitapaa ratkaistaessa tulisi va-

lita se, jonka keinoin saa parhaiten vastauksen tutkimusongelmaan. Kvalitatiiviseen analyysiin päädytään tavallisesti ymmärtämiseen pyrkivässä lähestymistavassa. (Hirsjärvi ym. 2000, 207, 210.)

Analyysimenetelmäni on muodostunut pääosin abduktiivisesti, jolloin aineistolla nähdään mahdollisuus antaa jotain mitä teoriassa ei ole. Tällöin tutkimuksen teoriakehys ymmärretään analyysia ohjaavana, mutta silti tarvittaessa muuntuvana tekijänä. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 98–99.) Analyysitavassani on kuitenkin nähtävissä myös aineistolähtöisyyden piirteitä, koska analyysimenetelmä sekä tapani tarkastella aineistoa ovat tutkielman edetessä täydentyneet osin induktiivisesti. Aineistolähtöisellä analyysillä tarkoitetaan teorian rakentamista aineistosta käsin, jolloin aineisto määrittää tutkimuksen kannalta oleellisen teorian (Eskola & Suoranta 2000, 19).

Eri analyysimenetelmistä päädyin tarkastelemaan aineistoa ensin temaattisen sisällönanalyysin keinoin, jota pidetään yksinkertaisena ja suosittuna, mutta laadulliseen tutkimukseen hyvin soveltuvana perusanalyysimenetelmänä (Tuomi & Sarajärvi 2003, 93). Tyypillisesti sisällönanalyysissa ollaan kiinnostuneita aineistona toimivan tekstin sisällöstä, ja sillä tavoitellaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistettyä, yleisessä muodossa olevaa kuvausta. Näin ollen tässäkin tutkielmassa analyysin kohteena ei ole asukkaiden ja työntekijöiden käyttämän kielen tai puhettavan yksityiskohtainen tarkastelu vaan se, mitä he ovat halunneet käsitteillä olevasta aiheesta kertoa. Sisällönanalyysissa ei myöskään olla kiinnostuneita määrästä, koska jokin asia voi nousta merkittävään asemaan, vaikka se esiintyisi aineistossa toistuvasti. Menetelmänä sisällönanalyysia voidaan kuitenkin kritisoida siitä, että se saattaa irrottaa luokiteltavat asiat aidosta kontekstistaan. (Eskola & Suoranta 2000, 174–175; Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 19.)

Varsinainen analyysi on edennyt varsin monivaiheisesti tutkimusprosessin aikana. Aloitin analysoinnin työntekijöiden haastatteluista vuonna 2012, koska käytin niitä aineistona myös käytäntötutkimuksessani. Asukashaastatteluiden osalta analyysivaihe käynnistyi vasta vuoden 2013 lopulla. Oletin aluksi voivani käyttää käytäntötutkimukseen tekemääni analyysia työntekijöiden yksilö- ja ryhmähaastatteluista sellaisenaan myös pro gradu -tutkielmassa, mutta havaitsin pian, että joudun tarkastelemaan aineistoa alusta alkaen uudelleen myös työntekijöiden haastattelujen osalta.

Analyysin alkaessa merkitsin haastatteluiden herättämiä alustavia ajatuksia muistiin samanaikaisesti aineiston litteroinnin kanssa. Saatuaani litteroinnin valmiiksi siirryin lukemaan haastatteluja ensin ylimalkaisemmin luodakseni kokonaiskuvan (ks. Alasuutari 2001, 38), ja tämän jälkeen kerta kerralta yksityiskohtaisemmin. Vaikka olin itse luonut haastatteluteemat, pyrin tutustumaan aineistoon avoimesti keskittyen siihen näkökulmaan, mitä asukkaat ja työntekijät haastatteluissaan sanoivat, ja mistä tuetusta asumisessa on heidän mielestään kyse (ks. myös Närhi 2012, 62). Analyysin kannalta oleellista onkin aineiston lähiluku ja siihen palaaminen yhä uudelleen (Valkendorf 2014).

Analyysin alkuvaiheessa perehdyin litteraattitulosteisiin, joihin tein lukiessani muistiinpanoja. Luettuani litteraatteja useamman kerran siirryin lukemaan aineistoa tekstinkäsittelyohjelmalla, jolla merkitsin oleellisia kohtia litteraatteihin alleviivauksin ja lihavoinein. Siirsin aiempia muistiinpanojani ja lisäsin huomautuksiani tekstinkäsittelyohjelmalla aineiston marginaaliin kommenttikupliin, joita kokosin tämän jälkeen teemoiksi ryhmitellen erilliseen tekstitiedostoon. Koodattuani (ks. esim. Eskola & Suoranta 2000, 154–156) tällä tavoin alustavasti aineistoa palasin lukemaan merkitsemiäni kohtia ja teemoittelin niiden perusteella aineiston ensin 16 osaan, jotka käsittelivät muun muassa asukkaan aiempaa elämäntilannetta, tuen tarpeita, päihdepuhetta ja muutosta.

Alustavan luokittelun jälkeen jatkoin aineiston lukemista, jonka perusteella yhdistelin ja luokittelin aineistohavainnot seitsemään teemaan, joita olivat asunto, tuki, kontrolli, yhteisöllisyys, toiminnallisuus, hyöty sekä kehittäminen. Pentti Alasuutari (2001, 40) puhuikin havaintojen yhdistämisestä ja pelkistämisestä, joiden tavoitteena on löytää aineistosta esimerkkejä samaa ilmiötä koskevista asioista (ks. myös Eskola & Vastamäki 2001, 41–42). Johanna Ruusuvuoren ym. (2010, 15) mukaan aineiston alustava käsittely purkamalla, lukemalla ja koodaamalla eivät kuitenkaan ole analyttisesti neutraaleja toimia vaan ne pohjautuvat tutkijan esiyymmärrykseen ilmiöstä sekä siitä, mikä ilmiössä ja analyysissä on olennaisinta.

Päästyäni aineiston käsittelyssä tähän vaiheeseen kirjoitin ensimmäisen version tutkimuloksista, joissa analysoin tuettua asumista alkuperäisten tutkimuskysymysten mukaisesti. Mielestäni analyysini jäi kuitenkin vielä varsin raportinomaiseksi, ja myös saamani palaute tuki tätä käsitystä (ks. myös Eskola & Suoranta 2000, 151; Ruusuvuori ym. 2010, 16). Analyysin ensimmäisen version perusteella kuitenkin huomasin, että

asukkaat ja työntekijät määrittivät tuettua asumista yhteisten teemojen kautta, mutta niiden painotukset ja merkitykset vaihtelivat paikoin suuresti.

Tämän huomion perusteella päädyin analysoimaan asukkaiden ja työntekijöiden näkemyksiä eri teemoista yhdessä, mutta kuitenkin siten, että heidän teemoille antamansa eri merkitykset tulevat näkyviksi (ks. Melin 2005, 58). Tämänkaltaisten erojen ymmärtäänsäkin olevan laadullisen analyysin kannalta tärkeitä, koska ne selittävät ja tekevät ymmärrettäväksi eri teemojen syy-yhteyksiä (Alasuutari 2001, 43; Melin 2005, 58; Ruusuvuori ym. 2010, 17). Yhdistelemällä samaa aihepiiriä käsitteleviä teemoja edelleen jäsenyi analysoitavaksi neljä teemaa, jotka ovat juurtuminen, kuntoutuminen, voimaantuminen sekä osallisuus (kuvio 1). Havaintojen pelkistäminen mahdollisimman suppeaksi kokonaisuuksien joukoksi onkin analyysin kannalta tärkeä vaihe (Alasuutari 2001, 43; Eskola & Suoranta 2000, 179).

	SISÄLTÖ	MÄÄRITELMÄ	TEEMA
TUETTU ASUMINEN	KONKREETTINEN TILA	PAIKKA	JUURTUMINEN
		ASUNTO	
		KOTI	
	ASUMIS- SOSIAALINEN TYÖ	KÄYTÄNNÖN TUKI	KUNTOUTUMINEN
		PSYKOSOS. TUKI	
		KONTROLLI	
		YHTEISÖLLISYYS	VOIMAANTUMINEN
		VERTAISUUS	
		TOIMINNALLISUUS	OSALLISUUS

Kuvio 1. Sisällönanalyysia.

Sisällönanalyysin keinoin muodostamieni neljän teeman perusteella mieleeni palautui Kirsi Juhilan (2006) jaottelu sosiaalityön asiakassuhteiden kohtaamistavoista (liittämistä ja kontrolli-, kumppanuus-, huolenpito- sekä vuorovaikutuksessa rakentuva suhde), joi-

den havaitsin osittain mukailevan luomiani teemoja sekä asukkaiden ja työntekijöiden puhetta tuetusta asumisesta ja asumisprosessin eri vaiheista. Koska tuettu asuminen määrittyy erilaisena riippuen temaattisesta näkökulmasta ja tilanteesta eli niin sanotusti kehyksestä (ks. Goffman 1974), josta sitä tarkastellaan, syntyi tämän oivalluksen perusteella ajatus jatkaa sisällönanalyysin keinoin luomieni teemojen tarkastelua ja jäsentämistä kehysanalyysia soveltaen sosiaalityön kohtaamistapojen kautta. Samalla karsin tutkimuskysymyksiä alkuperäisestä kolmesta keskittyen pohtimaan vain tuetun asumisen kehysten rakentumista erityisesti asukkaiden näkökulmasta.

Kehysanalyysin kohteena on sosiaalinen todellisuus sekä todellisuuden tunteen ja kokemuksen järjestäytyminen sosiaalisessa elämässä. Oleellisena pidetään kysymystä siitä, ”minkälaisissa olosuhteissa ajattelemme asioiden olevan todellisia?” (Goffman 1974, 2.) Näin ollen kehysanalyysin keskeisenä tehtävänä pidetään inhimillisen kokemuksen rakentumisen analysointia, jossa kokemusta tai tunnetta todellisuudesta tarkastellaan analysoimalla tilannetta, johon kokemus kiinnittyy. Tällöin ymmärryksen sosiaalisesta todellisuudesta käsitetään syntyvän tarkastelemalla sitä kehysten eli tulkintaskeemojen kautta, jotka määrittelevät itse tapahtuman sekä sen, miten yksilön tulee tilanteessa toimia. Kehysanalyttisessä lähestymistavassa kehysten rooliksi ymmärretäänkin järjestyksen luominen sosiaaliseen elämään ja toisaalta tämän järjestyksen osoittaminen vaihtelevaksi ja monikerroksiseksi. (Goffman 1974, 2, 10–11, 13; Närhi 2012, 64; Peräkylä 1990, 16–17, 19, 156–158; Puroila 2002a, 22, 26–27, 37, 44, 48–50, 145; Puroila 2002b, 26–27, 29–30, 32, 173.)

Erilaiset kehykset ovat määriteltävissä luonnollisiksi ja sosiaalisiksi primääreiksi kehyksiksi sekä näiden muunnoksiksi. Luonnollisia primäärejä kehyksiä ovat fysikaaliset tapahtumat ja sellaiset ohjaamattomat toiminnot (*unguided doings*), joita yhdistää esimerkiksi tahdosta riippumattomuus ja deterministisyys. Sosiaalisista primääreistä kehyksistä on kyse silloin, kun kyseessä ovat yksilön omat kontrolloidut valinnat ja ohjatut toiminnot (*guided doings*) luonnon mukaan etenevien ilmiöiden sijaan. Luonnollisessa kehyksessä yksilölle ei muodostu erityistä roolia, kun taas sosiaalisessa kehyksessä yksilöiden asema näyttäytyy itseään määrittelevinä, kompetentteina ja moraalisina toimijoina. Kehyksen muunnoksella taas tarkoitetaan tapoja, joilla erilaiset toiminnot käännetään (*keying*) kehyksestä toiseen. Esimerkiksi tuettu asuminen voitaisiin määritellä sosiaalisen kehyksen muunnokseksi, koska tuettu asuminen voidaan osittain tulkita

normatiivisen itsenäisen asumisen sekä elämisen sijaan tämän toiminnon harjoitteluksi (*practice*). Aukkaille asuminen asumisyksikössä tuskin kuitenkaan näyttäytynee elämän ”harjoitteluna”, vaan heille kyse on todellisesta arjesta. Koska erilaisia tapahtumia voidaan kuitenkin tulkita useiden eri kehysten kautta, määrittävät tuetun asumisen kehykset tässä tutkielmassa sosiaalisiksi kehyksiksi. (Goffman 1974, 21–23, 27, 40–45, 58–65, 188; Närhi 2012, 65; Puroila 2002a, 51–52, 54, 58, 60; Puroila 2002b, 37–42.)

Kehysanalyysia on luonnehdittu teoreettisilta lähtökohdiltaan ja tulkinnoiltaan ristiriitaiseksi eikä käsitykseni mukaan myöskään kehysanalyysin suhde sosiaaliseen konstruktionismiin ole yksiselitteinen, vaikka konstruktionismia on ehdotettu kehysanalyysin taustaideologiaksi (Närhi 2012, 64; Puroila 2002b, 36). Kehysanalyysissa on painotettu ymmärrystä maailman ja todellisuuden määrittymisestä joka hetkellä riippumatta yksilön tahdosta, jolloin maailman katsotaan olevan valmiiksi rakentunut sen sijaan, että sosiaalinen todellisuus rakentuisi uudelleen jokaisessa kohtaamisessa. Samalla kuitenkin yksilöillä myönnetään olevan vähintäänkin ajoittaista valtaa muuttaa vallitsevia kehyksiä. Toisaalta ei myöskään oma sitoutumiseni sosiaaliseen konstruktionismiin ole niin tiukka tai ristiriidaton, että se sulkisi pois mahdollisuuden tarkastella tuettua asumista kehysanalyysia mukaillen. Myös kehysanalyysissa tunnustetaan yksilöiden mahdollisuus todellisuutta muokkaavaan toimijuuteen, jolloin kehykset voidaan käsittää yksilöiden jakamiksi tavoiksi ymmärtää erilaisia ilmiöitä. Pidän ratkaisevana myös sitä, että kehysanalyysissa subjektiivinen kokemus määrittyy yhtä tosiasiallisena kuin mitkä tahansa muut sosiaalisen elämän ilmiöt, jolloin ne voidaan ottaa objektiivisen tarkastelun kohteeksi tutkimuksessa. (Goffman 1974, 27; Puroila 2002a, 28, 46, 122, 127–128, 146; Puroila 2002b, 24–26; 28–29, 35.)

Sisällönanalyysia ja kehysanalyysia tutkimuksen analyysimetodeina on aiemmin yhdistänyt esimerkiksi Paula Närhi (2012) papin sukupuoleen liittyviä ristiriitaisia näkemyseroja tarkastelleessa käytännöllisen teologian väitöskirjassaan. Kyseisessä väitöskirjassa sisällönanalyysin ja kehysanalyysin suhde on selitetty vaiheittaisena ja dialoginomaisena, jolloin sisällönanalyysin tarkoitukseksi nähdään luokitteleva analyysi ja kehysanalyysin tarkoitukseksi tulkitseva analyysi (emt., 66–67). Ymmärrän sisällönanalyysin ja kehysanalyysin suhteen muodostuvan myös omassa tutkielmassani vastaavalla tavalla, jolloin aineisto on löytänyt muotonsa sisällönanalyysin keinoin ja tulkintaa on jatkettu kehysanalyysia soveltaen.

Närhen (2012, 64) tavoin ymmärrän kehyksen käsitteen ja kehysanalyysin tutkielmani kannalta metodologisina välineinä, vaikka kehysanalyysi on myös tulkittu menetelmän sijaan pikemmin sosiaalista elämää teoretisoivaksi lähestymistavaksi ja filosofiseksi kannanotoksi sosiaalisen todellisuuden luonteeseen (Puroila 2002a, 163–164). En siis pyri puhtaaseen kehysanalyysiin (ks. myös Peräkylä 1990, 144), enkä siten tämän tutkielman puitteissa erittele tarkemmin kehysanalyysin teoreettista kenttää. Koska kehysanalyysi kohdistuu vuorovaikutusilmiöihin tavoitteenaan ymmärtää ja selittää niiden tulkintoja ja merkityksiä, sopii se tässä yhteydessä mielestäni hyvin tuetun asumisen kehysten tarkasteluun sosiaalityön asiakassuhteiden kohtaamistapojen kautta.

Näin ollen tulkitseinkin sisällönanalyysin keinoin luomani neljä teemaa tuetun asumisen kehyksiksi, jotka istutan sosiaalityön asiakassuhteen kohtaamistapojen kehikkoon. Istuttamisella tarkoitetaan toiminnon siirtämistä kehyksestä toiseen siten, että toiminnon alkuperäinen merkitys muuntuu osaksi uutta merkitystä. Tällaista kehysten vaihtamista voi verrata näkökulman vaihtamiseen, jonka avulla tuetun asumisen kerroksellisuus ja kontekstisuus, mutta myös haavoittuvuus tulevat näkyväksi. Tarkastellessa ristiin tuetun asumisen kehyksiä ja sosiaalityön asiakassuhteen kohtaamistapoja sekä niiden lävistäessä toisensa on myös tuetun asumisen todellisuuden ydin paikannettavissa. Tarkastelemalla tuettua asumista analyysikehikoiden avulla (kuvio 2) koen siis mahdolliseksi saavuttaa syvemmän ymmärryksen asukkaiden ja työntekijöiden suhteiden merkityksestä sekä tuetun asumisen yhteiskunnallisesta tehtävästä ja paikasta. Tämänkaltaisen näkökulman kohdentaminen mikrotasolle arkipäivän tilanteisiin sekä pyrkimys sovittaa empiirinen aineisto ja teoreettiset käsitteet toisiinsa nähdäänkin liittyvän läheisesti yhteen kehysanalyysin kanssa. (Goffman 1974, 10; Närhi 2012, 65; Peräkylä 1990, 17, 22; Puroila 2002a, 132, 137, 140, 144, 148; Puroila 2002b, 30, 36, 173.)

JUURTUMINEN	KUNTOUTUMINEN	VOIMAANTUMINEN	OSALLISUUS
LIITTÄMIS- JA KONTROLLI- SUHDE	KUMPPANUUS- SUHDE	HUOLENPITO- SUHDE	VUOROVAIKUTUK- SESSA RAKENTU- VA SUHDE

Kuvio 2. Soveltavassa kehysanalyysissä ristiin tarkastellut analyysikehikot:
Tuetun asumisen kehykset ja asiakassuhteen kohtaamistavat (kohtaamistavat Juhila 2006).

Tutkielman teko ei pääty analyysiin vaan tämän jälkeen mielenkiinto kääntyy aineistosta nousseiden merkitysten selkeyttämiseen ja tarkasteluun, jotka liittyvät tutkielman tulosten selittämiseen ja tulkintaan. Tulkintaa pidetään laadullisen tutkimuksen yhtenä haastavimmista vaiheista, koska analyysin perusteella syntyneistä tuloksista tulee pyrkiä laatimaan synteesejä, jotka kokoavat yhteen pääseikat ja vastaavat tutkielmassa asetettuihin ongelmiin. Näiden synteesien perusteella on mahdollista tehdä johtopäätöksiä, joissa pohditaan saatujen tulosten merkitystä paitsi tutkimusalueella, myös laajemmin. (Alasuutari 2001, 44; Eskola & Suoranta 2000, 137, 139–140, 145; Hirsjärvi ym. 2000, 211–212.)

Analyysin ja tulkinnan suhteen pohtimiseen on olemassa vaihtoehtoisia tapoja. Yhden näkemyksen mukaan analyysi ja tulkinta ovat yhteinen päättelyprosessi, jossa aineistoa tulkitaan analyysin ohella ja näiden tulkintojen ohjaavan edelleen analyysia, jolloin analyysin ei nähdä etenevän minkään tiettyjen vaiheiden kautta. Toisessa vaihtoehdossa analyysi ja tulkinta mielletään erillisiksi tapahtumiksi, jotka etenevät hierarkkisessa järjestyksessä. (Eskola & Suoranta 2000, 149–150; Hyvärinen 2010, 90; Ruusuvuori ym. 2010, 11–12.)

Miellän oman analyysitapani noudatelleen kokonaisuudessaan edellä kuvatuista vaihtoehdoista lähinnä ensimmäistä. Uskon esiymmärrykseni tuetusta asumisesta vaikuttaneen tapaani käsittää, analysoida ja siten myös tulkita tutkielman teemoja. Koska olen tehnyt

tulkintoja aineistosta samanaikaisesti analyysin kanssa, miellän analyysin ja tulkinnan toisiinsa kietoutuneiksi tutkimusvaiheiksi sen sijaan, että ne olisivat tarkkarajaisesti toisistaan eroteltavissa. Koenkin luonnolliseksi sen, että aineisto herättää tutkijassa tulkintoja jo analyysivaiheessa, vaikka tulkinnat ja johtopäätökset jäsentyvät lopulliseen muotoonsa vasta tutkimusprosessin edetessä (Ruusuvuori ym. 2010, 11).

3.3 Eettisyys tutkielman teossa

Eettisten näkökulmien riittävä huomioiminen tutkimuksen teossa on vaativa tehtävä, johon tulee syventyä tutkimuksen alusta alkaen (Hirsjärvi ym. 2000, 28). Aloittaessani tutkimusprosessia tutustuin aluksi Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009) julkaisemiin tutkimuksen eettisiin periaatteisiin. Hakiessani tutkimuslupaa Järvenpään kaupungilta olen sitoutunut toimimaan sosiaalialan eettisen ohjeistuksen (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2012) lisäksi yleisten tutkimustyötä koskevien eettisten periaatteiden mukaisesti huolehtimalla parhaani mukaan esimerkiksi tutkielman tekoon osallistuvien henkilöiden itsemääräämisoikeuden ja yksityisyyden suojan kunnioittamisesta sekä vahingoittamisen välttämisestä. En kuitenkaan miellä eettisyyttä erilliseksi osa-alueeksi, joka rajoittuisi vain tutkimusprosessiin tai sen osiin, vaan pikemminkin kokonaisvaltaiseksi ajattelu- ja toimintatavaksi, jonka tulee alati lävistää niin ammatillista käytännön työskentelyä kuin tutkimustyötäkin. (Alasuutari 2005, 15–17; Kuula 2006, 26, 23–24, 34–36, 60; Pietarinen 2002, 60–62, 65–69; Rauhala & Virokannas 2011, 251; Raunio 2011, 118, 122; Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 4–11.)

Eettisiä kysymyksiä tulisi pohtia jo tutkimusaihetta valittaessa ja selventää, miksi kyseinen aihe on valikoitunut tutkimusaiheeksi (Hirsjärvi ym. 2000, 26; Tuomi & Sarajärvi 2003, 126–127). Tuettu asuminen valikoitui oman tutkielmani aiheeksi useammasta syystä, joista ensimmäinen liittyi vuosien käytännön työn aikana kehittyneeseen kiinnostukseeni ensin asunnottomuutta ja sittemmin tuettua asumista kohtaan. Toinen motiivi aiheen valintaan oli puhtaasti ajoituksellinen. Pohtiessani sopivaa aihetta käytäntö-tutkimukselleni alkuvuonna 2012 tapahtui asumisyksikön toiminnassa samanaikaisesti muutoksia, jolloin minulle avautui mahdollisuus tarkastella tuettua asumista työnteki-

jöiden näkökulmasta. Tuetun asumisen määrittymisen, vaihtelevien sisältöjen ja niiden merkitysten tarkastelulle tutkimuksen keinoin oli siis paikallinen tarve.

Kuten aiemmin olen kertonut, ei käytäntötutkimuksen puitteissa ollut kuitenkaan mahdollisuutta tarkastella tuettua asumista asukasnäkökulmasta. Koska koen sosiaalityön yhdeksi keskeisimmäksi tehtäväksi saada kuuluvuutta asiakkaiden kokemuksille, oli kolmantena syynä aiheen valintaan mahdollisuus saada esille myös asumisyksikön asukkaiden ääni. Pidänkin eettisesti ensiarvoisen tärkeänä sitä, että tutkielmani tuottaa tietoa toimijoiden oman äänen kautta ja edistää siten laajemmin ymmärrystä tuetusta asumisesta, jolloin siitä tulevaisuudessa on mahdollisesti myös konkreettista hyötyä sosiaalityön profession, sen asiakkaiden ja heidän asemansa näkökulmasta (ks. Kuula 2006, 25, 30, 156; Rauhala & Virokannas 2011, 238, 246).

Eettisen pohdinnan kannalta on syytä selventää rooliani suhteessa Järvenpään kaupunkiin eli organisaatioon, jonka puitteissa tutkielman aineisto on kerätty. Tutkimusprosessin alkaessa ja aineistonkeruun aikana olen ollut työsuhteessa Järvenpään kaupunkiin, jonka alaisuudessa asumisyksikkö Wärttinä toimii. Pian aineistonkeruun jälkeen jäin kuitenkin työstäni perhevapaalle, jonka aikana määräaikainen työsuhteeni päättyi. Tämän jälkeen en ole enää työni kautta ollut sidoksissa Järvenpään kaupunkiin. Työsuhteen päättymisestä huolimatta minulla olisi kuitenkin tarvittaessa ollut edelleen mahdollisuus saada tutkielmaa varten tietoja tai keskustella tutkielman teemoista asumisyksikön työntekijöiden kanssa.

Tutkielmani ei kuitenkaan ole ollut tilaustyö, koska olen itse ollut aloitteellinen osapuoli tutkielman käynnistämisessä ja päättänyt itsenäisesti tutkielman aiheeseen, tutkimusky-symyksiin sekä raportointiin liittyvistä seikoista. Asukkaiden ja työntekijöiden näkemysten kartoittaminen tutkielman keinoin palvelee luonnollisesti myös Järvenpään kaupungin etua, koska siten kaupungilla on tilaisuus saada tietoa mahdollisista asumisyksikön toiminnan kehittämiskohteista (ks. myös Raunio 2011, 130–131). Tutkielman tekijänä en kuitenkaan ole ajamassa organisaation etua tai asiaa, vaan ensisijaisesti tuottamassa tuetusta asumisesta uutta tietoa sosiaalityön viitekehyksestä. Näin ollen en koe aiempien sidoksieni rajoittaneen mahdollisuuksiani käsitellä tutkimusaiheittani objektiivisesti ja kriittisesti. Eettisistä syistä kaupungin kanssa tekemäni yhteistyö edellyttää

minulta kuitenkin tekemieni tutkimuksellisten valintojen huolellista perustelua sekä tutkielman tekemistä niin läpinäkyvästi kuin mahdollista.

Tutkimuksen kohdistuessa ihmisiin on tutkijan selvitettävä, miten henkilöiden suostumus tutkimukseen osallistumisesta on hankittu, millaista tietoa heille on annettu sekä millaisia riskejä tutkimukseen osallistumisesta voi aiheutua (Hirsjärvi ym. 2000, 26; Kuula 2006, 61–62; Tuomi & Sarajärvi 2003, 128). Tässä yhteydessä pidän lisäksi tärkeänä selventää rooliani suhteessa tutkittaviin henkilöihin. Osana aiempia työtehtäviäni toimin Wärttinän asukkaiden sosiaalityöntekijänä sekä työntekijöiden rinnalla asumisyksikön yhteistyöryhmässä sosiaalityön edustajana. En kuitenkaan kokenut eettisesti ristiriitaiseksi valita tutkielman kohderyhmäksi silloisia asiakkaitani tai yhteistyöryhmän jäseniä, koska en haastatellut heitä omaan työskentelyyni liittyvistä asioista eikä heitä ole esimerkiksi pyydetty arvioimaan toimintaani sosiaalityöntekijänä. Omien asukkaiden ja yhteistyökumppaneiden näkemysten tarkastelu asettaa kuitenkin tiettyjä eettisiä haasteita tutkielmalle, ja tästä johtuen olenkin esimerkiksi pyrkinyt mahdollisimman avoimeen työskentelyyn tutkielmaan osallistuneiden henkilöiden kanssa.

Kuten aineistonkeruuta kuvaillessani alustavasti kerroin, tiedotin hyvissä ajoin ennen haastattelukutsuja valmisteilla olevasta tutkielmasta asukkaille ja työntekijöille, jolloin heillä samalla oli halutessaan mahdollisuus käydä tarkentavaa keskustelua aiheesta kanssani. Painotin kaikille tutkimuksen kohderyhmään kuuluneille henkilöille osallistumisen vapaaehtoisuutta, ja tämän lisäksi korostin asukkaille, ettei mahdollinen tutkimushaastatteluihin osallistumatta jättäminen vaikuta heidän asumiseensa asumisyksikössä taikka asioimiseensa sosiaalipalveluissa (ks. myös Kuula 2006, 62, 86–87; Rauhalta & Virokannas 2011, 240). Haastateltavat ovat olleet myös tietoisia siitä, ettei osallistumisesta palkita millään tavalla.

Ennen tutkimushaastattelujen toteutumista toimitin kaikille kutsutuille lyhyen infokirjeen tutkielmasta ja haastattelujen käyttämisestä tutkimusaineistona, jotta heillä olisi aikaa tutustua asiaan ennakolta ja päättää osallistumisestaan rauhassa ilman mahdollista tutkielman tekijän aiheuttamaa painetta. Infokirjeessä kerroin Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009, 5-6) ohjeistuksen mukaisesti tutkielman tarkoitukseen, aineiston käyttämiseen sekä osallistumisen nimettömyyteen ja luottamuksellisuuteen liittyvistä

seikoista, ja tämän lisäksi kertosin suullisesti nämä asiat kaikkien haastateltavien kanssa vielä haastattelutilanteessa ennen varsinaisen haastattelun aloittamista.

Jokainen haastateltava on haastattelun yhteydessä lukenut ja allekirjoittanut kirjallisen suostumuksen, jossa he ovat ilmaisseet saaneensa tutkielmasta ennakkoon riittävästi tietoa ja antaneet luvan käyttää haastattelua osana tämän tutkielman aineistoa. Haastattelutilanteissa olen pyrkinyt toimimaan sensitiivisesti kohtelemalla tutkielmaan osallistuneita henkilöitä kunnioittavasti enkä ole painostamalla tai muilla epäeettisillä keinoilla pyrkinyt ohjailemaan heitä tai haastattelutilanteita. Vaikka haastatellut henkilöt eivät ole voineet vaikuttaa etukäteen luomiini haastatteluteemoihin, ovat he itse kuitenkin omaehtoisesti voineet määritellä sen, mitä ja missä laajuudessa ovat kustakin teemasta halunneet haastatteluissa tuoda julki. (Ks. Kuula 2006, 80, 101–104, 119; Rauhala & Virokannas 2011, 241; Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 4, 7.)

Vaikka sosiaalityön tarkoitus on tarjota asiakkaille tukea erilaisissa elämäntilanteissa, ei kontrollin elementin häilyvää läsnäoloa voine täysin kiistää (ks. esim. Jokinen 2008). Koska olin aiemmin ollut sosiaalityöntekijän roolissa tekemisissä tutkielman kohdeyhmän henkilöiden kanssa, oli olemassa riski, että esimerkiksi asukkaat kokisivat osallistuvansa vapaaehtoisuuden korostamisesta huolimatta tutkielman tekoon niin sanotusti pakon edessä, koska toimin samanaikaisesti asukkaiden nimettynä sosiaalityöntekijänä. Kuitenkin vain noin puolet haastatteluun kutsutuista asukkaista päätti lopulta osallistua tutkimushaastatteluihin. Vaikka asukkaiden osalta osallistumisprosentti jäi pienehköksi, olen tyytyväinen siitä, että onnistuin mitä todennäköisimminkin tehdä selkeän eron eri roolieni välille, koska asukkaat eivät arastelleet kieltäytyä tutkielmaan osallistumisesta.

Vapaaehtoisuuden merkitys ei kuitenkaan ole vähäpätöisempi tutkimukseen osallistuneiden työntekijöiden osalta. Työntekijöiden kannalta tutkimukseen osallistuminen olisi saattanut aiemman yhteistyömme lisäksi tuntua ristiriitaiselta siksi, koska työntekijät ovat usein työssään tottuneet olemaan erilaisten tilanteiden arvioijia, mutta tutkielmaan osallistuessa heidän roolinsa kääntyi niin sanotusti olemiseksi arvioinnin kohteena (ks. Vanhala 2005, 47). Myös työntekijöiden kohdalla olen kuitenkin toiminut parhaani mukaan korostaessani valinnanvapautta osallistumisessa ja rohkenen luottaa siihen, että motiivi osallistumiseen on syntynyt työntekijöiden omasta halusta kehittää ammatilli-

suuttaan ja tuettua asumista tutkielman avulla sen sijaan, että he olisivat suostuneet haastateltaviksi vastentahtoisesti (ks. Kuula 2006, 160).

Pohdittaessa mahdollisia muita riskejä, joita tutkielman kautta osallistujiin voisi kohdistua, on asumisyksikön ja sen sijainnin maininta nimeltä tunnistettavuuden kannalta yksi oleellinen riski. Pohtiessani asiaa suunnitteluvaiheessa keskustelin asiasta myös tutkielmani yhteyshenkilönä toimineen Järvenpään kaupungin edustajan kanssa, koska tutkielman kohdistuessa julkisorganisaatioon tai sen osaan tulee tunnistettavuusseikat ratkaista tapauskohtaisesti (Kuula 2009, 200; Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 11). Organisaation taholla tehdyn arvion mukaan tutkimuskohteena oleva asumisyksikkö on siellä sijaitsevan avoimen päiväkeskuksen myötä osittain julkinen tila, joten Wärttinän toimintafunktion voi olettaa olevan yleisesti esimerkiksi kuntalaisten tiedossa eikä asumisyksikön maininta nimeltä rikkoisi siten salassapitoa (ks. myös Niemi 2012, 16). Koska Wärttinä on kuitenkin suhteellisen pieni yksikkö niin asukkaiden kuin työntekijöidenkin osalta, on se vaatinut minulta tutkielman tekijänä erityistä huolellisuutta, jottei tutkimushaastatteluihin osallistuneiden henkilöiden anonymiteetti vaarannu missään vaiheessa.

Tutkielmaan osallistuneiden henkilöiden yksityisyyden suojaaminen onkin ollut minulle ensisijaisen tärkeää paitsi tutkimuseettisistä syistä, mutta myös siksi, koska tutkielma käsittelee sosiaalihuollon palveluna tuotettavaa tuettua asumista, jonka voidaan sinällään arvioida olevan arkaluonteista tietoa. Vaikka osa asukkaista ja työntekijöistä oli käsitykseni mukaan keskustellut keskenään tutkimushaastatteluista ja näin ilmaissut toisilleen osallistuneensa niihin, en ole itse paljastanut osallistuneiden henkilöllisyyksiä kenellekään. Olen säilyttänyt huolellisesti tutkimusnauhoitteita erillisellä muistitikulla eikä nauhoitteita ole käsiteltyt lisäkseni kukaan muu, koska haastateltujen ääni voidaan tulkita tunnistetiedoksi. Tuhoan haastattelunauhoitteet pro gradu -tutkielman valmistuessa, joten tutkielmasta ei jää arkistoituja tunnisteita. Myös nauhoista tehdyt litteraatit olen säilyttänyt huolellisesti eikä niitä ole käsiteltyt kukaan muu kuin minä. Litteroidessani tutkimushaastatteluja en ole yksilöinyt niitä millään tavalla, jotta tutkielmasta ei muodostu henkilötietolain mukaista rekisteriä. Litteraateista on poistettu myös kaikki mahdolliset tunnistetiedot lukuun ottamatta merkintää siitä, onko kyseessä asukkaan vai työntekijän haastattelu, koska tutkielmassa pohditaan näiden kahden ryhmän näke-

myseroja. (Ks. Kuula 2006, 80–87, 92, 208–209; Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 8–11.)

Tutkittavien tunnistettavuuden suojaaminen on osaltani jatkunut myös tutkimusraportin kirjoittamisessa, jotta ketään yksittäistä ihmistä ei pysty paikantamaan raportista. Valmiista tutkimusraportista ei siten ilmene esimerkiksi osallistuneiden sukupuolta, ikää, asumisaikaa tai asemaa Wärttinässä taikka ylipäätään mitään sellaista suoraa tai epäsuoraa tietoa, joista tutkielmaan osallistuneita voisi yksilöidä. Tämän lisäksi olen stilisoinut tutkimusraportissa käyttämäni haastattelusitaattien puhekielisyyttä siten, ettei niitä sanavalintojen tai muun vastaavan syyn vuoksi voi yhdistää kehenkään yksittäiseen henkilöön. (Kuula 2006, 205–206, 214.) Tunnistamisen vaikeuttamiseksi en ole myöskään yksilöinyt tutkimusraportissa käyttämiäni haastattelusitaatteja lukuun ottamatta merkin-tää siitä, onko kyseessä asukkaan vai työntekijän sitaatti.

Eettisyyden edellytykset eivät raportointivaiheessa tosin rajoitu ainoastaan tunnistettavuustekijöihin vaan eettisyyteen liittyy myös esimerkiksi tutkittavia kunnioittava kirjoitustapa, huolellinen ja tarkka raportointi sekä asianmukaisten lähdeviitteiden käyttö. Olenkin pyrkinyt hyvän tieteellisen käytännön mukaiseen sekä eettisesti kestäväään sosiaalityön tutkimukseen esimerkiksi perustelemalla käsitevalintojani ja tapaani tulkita niiden merkitys suhteessa tutkielmaani sekä kertomalla mahdollisimman tyhjentävästi tutkimusprosessin kulusta eri vaiheissa. (Rauhala & Virokannas 2011, 238, 246, 251; Tuomi & Sarajärvi 2003, 129–133.)

Edelleen käyttäessäni lähdeteoksia olen merkinnyt ne täsmällisesti viitteisiin sekä tutkielman lopusta löytyvään lähdeluetteloon. Olen myös työskennellyt puolueettomasti koko tutkimusprosessin ja -raportin kirjoittamisen ajan sekä toiminut tutkielman kaikissa vaiheissa rehellisyysperiaatteen mukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2000, 27–28; Tuomi & Sarajärvi 2003, 133.) Lisäksi olen pitänyt tärkeänä sitä, ettei tutkielman kautta aiheudu siihen osallistuneille haittaa ollakseni siten asukkaiden ja työntekijöiden minulle osoittaman luottamuksen arvoinen (ks. Kuula 2006, 205–206; Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 7–8, 11). Lopuksi olen tässä tutkimusraportissa pyrkinyt johdonmukaiseen, perusteelliseen ja reflektoivaan argumentointiin, jotta tutkimusprosessin eettisyys ja luotettavuus tuloksineen olisi jatkossakin objektiivisesti arvioitavissa ja todennettavissa (Tuomi & Sarajärvi 2003, 129–133, 135–138).

4 TUETUN ASUMISEN KEHYKSET JA YDINMERKITYKSET

Tässä tutkimustuloksia esittelevässä luvussa tarkastelen tuetun asumisen kehyksiä, jotka rakentuvat erilaisena riippuen näkökulmasta sekä asumisprosessin vaiheesta. Pohtimalla tuetun asumisen rakentumista sekä asukkaiden ja työntekijöiden rooleja eri kehyksistä ovat myös tuetun asumisen ydinmerkitykset paikannettavissa.

4.1 Juurtumisen kehys

Kaikilla haastatteluun osallistuneilla asukkailla oli taustallaan yksi tai useampi erimittainen asunnottomuusjakso. Osa asukkaista oli ennen asumisyksikköön siirtymistään majoittunut muun muassa ystävien tai perheenjäsenten luona ja osa oli majoitettu kaupungin toimesta esimerkiksi erilaisiin asuntoloihin. Joillain haastatelluista oli takanaan myös katuasunnottomuusjaksoja, jolloin heillä ei ollut minkäänlaista suojaa tai paikkaa, jossa yöpyä. Myös asunnottomuuteen johtaneet syyt vaihtelivat asukkaasta riippuen. Osa oli menettänyt asuntonsa esimerkiksi päihteiden käytön takia, joko siitä aiheutuneiden häiriöiden vuoksi tai siksi, ettei ollut kyennyt huolehtimaan vuokravelvoitteistaan. Jotkut kertoivat jääneensä asunnottomaksi esimerkiksi parisuhteen päättymisen vuoksi.

Suurin osa asukkaista koki elämäntilanteensa ennen Wärttinään muuttoa olleen kokonaisuudessaan huono pääsääntöisesti asunnon puutteen sekä runsaan päihdekäytön takia, ja vain yksi asukas kertoi olleensa aiempaan elämäntilanteeseensa tyytyväinen. Myös työntekijät jakoivat asukkaiden käsityksen asunnottomuuden aiheuttamasta epätoivosta. Asukkaiden aiempaa elämäntilannetta kuvailtiin esimerkiksi seuraavasti (haastattelusitaateissa käytetyt lyhenteet: A: asukas; T: työntekijä; H.N.: haastattelija Hanne Niemi):

A: No se oli sellainen aika paha tai lähestulkoon mahdoton saada normaalia kautta asunto, että en olisi varmaan ikinä saanut asuntoa, jos en olisi saanut täällä.

A: -- Ei se ollut ollenkaan hallussa se eläminen. Join aina, kun oli mahdollisuus ja vähän muutenkin.

T: Täällä Järvenpäässä tämä tahtoo olla melkein viimeinen paikka minne ne voivat muuttaa ja siinä vaiheessa, kun tänne muutetaan, niin takana on paljon epäonnistumisia. Ei välttämättä niinkään työntekijästä ole viimeinen paikka tai viimeinen mahdollisuus, niin asiakkaalle on, koska ne epäonnistumiset ovat niin raskaita, koska ne liittyvät asumiseen ja omaan kotiin ja koti on kuitenkin ihmiselle merkittävä asia.

Työntekijät kertoivat asiakkaiden ohjautuvan asukasehdokkaiksi pääsääntöisesti Järvenpään kaupungin sosiaalitoimen tai mielenterveys- ja päihdeyksikön kautta. Työntekijät haastattelivat kunkin asukasehdokkaan ja asunnon vapautuessa päättivät yhdessä kenelle ehdokkaista asuntoa tarjotaan. Asukasvalinnassa otettiin huomioon muun muassa ehdokkaan soveltuvuus asumisyksikköön sekä tilanteen kiireellisyys. (Ks. myös Niemi 2012, 10, 28; asukasvalintaprosessista ks. Jokinen & Juhila 1991, 111–112.)

Ennen asukasvalintaa tehtävissä haastatteluissa työntekijät kertoivat keskustelewansa asukasehdokkaiden kanssa yleisesti tuetusta asumisesta, sen tarkoituksesta ja tavoitteista sekä säännöistä, joihin asukkaan tulee sitoutua halutessaan muuttaa Wärttinään (ks. myös Niemi 2012, 18). Kukaan asukkaista ei kuitenkaan muistanut keskustelleensa työntekijöiden kanssa ennakkoon tuetusta asumisesta eikä heistä kenelläkään myöskään ollut tuetusta asumisesta päihteettömyyttä lukuun ottamatta muuta käsitystä ennen asumisyksikköön tuloa. Osa asukkaista kertoi saaneensa tietää asumisen reunaehdoista ja myös päihteettömyyden vaatimuksesta vasta asumisyksikköön muuton jälkeen tai ainoastaan ystävien kertomana. Muuttovaiheessa ollutta käsitystä tuetusta asumisesta kuvailtiin esimerkiksi näin:

A: Sen mitä kaverit ovat kertoneet, että tänne ei saa päihteiden vaikutuksen alaisena tulla ja tehdä niitä testejä, puhallutuksia ja en tiedä, seuloja ja en sitten muuta.

A: Ennen kuin tulin, en tainnut olla niin innokkaasti kyselemässäkään. Oli pääasia, että pääsin tänne ja sitten sen jälkeen vasta on selvinnyt asioita, että mitä kaikkea täällä on mahdollista, en ennen sitä tiennyt.

H.N.: Mitä sinä tiesit tästä paikasta ennen kuin muutit tänne?

A: En mitään.

H.N.: Sinulle ei ollut kukaan puhunut sitten?

A: Ei.

H.N.: Joo. Että sitten vasta, kun tulit tänne, niin tiesit, mikä paikka tämä on?

A: Joo.

Lähes kaikki asukkaat mainitsivat tärkeimmäksi syyksi Wärttinään hakeutumiselle asunnon tarpeen. Asunnon tärkeys esiintyikin toistuvana teemana läpi kaikkien asukashaastatteluiden. Asunnon saannin ensisijaista merkitystä asukkaille kuvanee myös se, että paikka asumisyksiköstä haluttiin ottaa vastaan edes tietämättä tarkalleen asumisyksikön toiminnasta, tuetun asumisen sisällöistä tai ehdoista. Sen sijaan valtaosassa työntekijöiden haastatteluja asunnon teema ei esiintynyt yhtä keskeisenä kuin asukkaiden puheessa, vaan asunnon merkitystä osana tuettua asumista määriteltiin lähinnä esimerkiksi keinona vähentää asunnottomuutta.

Asunnon puutteen lisäksi osa asukkaista kertoi halunneensa muuttaa asumisyksikköön saadakseen silloiseen elämäntilanteeseensa muutoksen tuetun asumisen avulla. Yksi asukas kertoi esimerkiksi kokeilleensa asumista tavallisessa vuokra-asunnossa, mutta todenneensa asunnon menetyksen myötä tarvitsevansa asumiseen tukea päihteiden käytönsä vuoksi. Toinen asukas taas kuvaili kokeneensa päihteiden käytönsä kuormittaneen niin vakavasti psyykkistä ja fyysistä hyvinvointiaan, että toivoi saavansa apua tilanteeseen tuetun asumisen keinoin. Toisaalta jotkut asukkaista myös totesivat, etteivät olisi muuttaneet asumisyksikköön, mikäli jokin muu vaihtoehto olisi ollut tarjolla. Tällöin asuminen Wärttinässä miellettiin tulkintani mukaan välivaiheeksi, jolloin toivottiin itsenäisen asunnon saantia toisaalta. Osa työntekijöistä olikin tunnistanut ongelmalliseksi sellaisten asiakkaiden hakeutumisen asumisyksikköön, joiden ei koettu hyötyvän tuetun asumisen kaltaisesta asumismuodosta. Asumisyksikköön hakeutumisesta keskusteltiin muun muassa seuraavasti:

A: Juuri se alkoholinkäyttö, että se loppuu, merkittävästi vähenee ainakin ja että saa oman elämän hallintaan. Sitä se oli, että radikaali muutos elämään --.

H.N.: Mitkä sinulla oli ne tärkeimmät syyt miksi halusit muuttaa tänne?

A: En minä edes tänne halunnut muuttaa.

T: Minä ainakin toivon, että asukkaat ovat asunnottomia ja ihan oikeasti tuen tarpeessa eivätkä halua asua täällä sen takia, että täällä on halpaa --. Toivon, että tänne kun muuttaa, niin se tuen tarve on aito. Että ei niin, että asuu ja ei halua mitään tukea. Mielestäni se on väärä lähtökohta. Jos ei halua mitään tukea, niin ei voi asua täällä.

T: -- Monella kriteeri on se asunnon saaminen. Se on vahvempi kuin se päihdetömyyteen sitoutuminen, se oma asunto. Jotta tämä ihan oikeasti voisi olla sitä [tuettua asumista, H.N.], niin pitäisi olla sitä päihhteellistä asumista. Me olemme nyt tällaisessa rajapinnassa tässä.

Vaikka asukkaiden osalta Wärttinään muuttoa perusteltiin esimerkiksi tarpeena da ”katto pään päälle” ja jokin pysyvämpi oleskelupaikka, korostui asunnon merkitys asukkaiden puheessa kuitenkin kiistattoman ensiarvoisena huolimatta siitä, mikä motiivi asukkaalla oli alun perin ollut asumisyksikköön muuttamiselle. Puhe asunnosta sai myös uusia sävyjä asukkaiden kuvaillessa asumistaan asumisyksikössä muuttovaiheen jälkeen. Asunnon sijaan osa asukkaista alkoi haastattelussa puhua kodista, jonka voi tulkita tarkoittavan paikan asumisyksikössä muuttuneen pelkästä fyysisestä suojasta myös psyykkisesti ja tunneperäisesti tärkeäksi henkilökohtaiseksi tilaksi (ks. myös Törönen 2000, 157). Tunneperäisen suhteen muodostumista asuntoon ja asumisyksikköön kuvannee myös asukkaiden jakama ylpeys asumisyksikön keskeisestä sijainnista ja siististä pihapiiristä sekä puhe sen tärkeydestä, että kaikki asukkaat kunnioittavat yhteisesti asuinympäristöään vaalimalla sen rauhallisuutta. Erään asukkaan sanoin:

A: Siis tässä ei näe päihkeitä, että joku olisi jossain kaljoissa tai muuta. Tässä ei näe eikä itsekään tule juotua tai mitään. Tässä on tosi hyvä, rauhallista olla ja sen kaikki tietääkin, kun tulee tänne.

Pohdittaessa siis kokemusta tuetusta asumisesta asunnon saannin merkityksen kannalta määrittyy se tulkintani mukaan *juurtumisen kehykseksi*. Kaikki haastatellut asukkaat kokivat merkitykselliseksi mahdollisuuden omaan kotiin turvallisessa asuinympäristössä, jonne juopuneet ystävät eivät tule häiritsemään ja aiheuttamaan stressiä. Asukkaat kertoivat arvostavansa myös mahdollisuuttaan sellaiseen yksityiseen tilaan, jota ei tarvinnut jakaa toisten kanssa. Tilaisuuden elämiseen rauhallisessa ympäristössä kerrottiin muun muassa pysäyttäneen pohtimaan omaa elämää, ja osa kokikin löytäneensä Wärttinässä asuessaan oman paikkansa sekä tunteen siitä, että yksinäisyyden ja erillisyyden sijaan kuuluu jonnekin. Asunnon saannin merkitys laventuukin vakaantuvan asuinpaikan lisäksi näin ollen myös mahdollisuudeksi rauhoittua kokoamaan pirstaleista elämäntilannetta jälleen eheämmäksi kokonaisuudeksi.

Wärttinän kaltaisen tuetun asumisen yhteydessä saattaa tosin sikäli olla ristiriitaista puhua juurtumisesta, koska asuminen asumisyksikössä on lähtökohtaisesti tarkoitettu määräaikaiseksi, jonka jälkeen asukkaan on tarkoitus siirtyä parhaimmassa tapauksessa itsenäiseen asumiseen. Pysyvyyttä kuvaamaan pyrkivä juurtumisen käsite soveltuu kuitenkin

kin tässä yhteydessä mielestäni parhaiten vaihtoehtoiseksi kehykseksi sille vaihtelevuudelle ja paikattomuudelle, jota asunnottomuutta kohdannut on aiemmassa elämäntilanteessaan joutunut kokemaan.

Pohdittaessa edelleen juurtumisen kehystä määrittänyt tuettu asuminen vaikeassa elämäntilanteessa oleville henkilöille kohdistettuna yhteiskunnan tukitoimenpiteenä. Koska asunnottomat ihmiset ovat vähemmistössä verrattuna valtaosaan väestöstä, on tuetun asumisen tehtävänä liittää asunnottomia ihmisiä normatiivisemmän asumis- ja elämistävän yhteyteen sekä siten vahvistaa yksilön ja yhteiskunnan välistä sidettä. Tällöin tuetun asumisen kohtaamistapa määrittäytyy pääasiallisesti *kontrolli- ja liittämissuhteeksi*. Juurtumisen näkökulmasta tuetussa asumisessa on kuitenkin tulkintani mukaan selkeitä piirteitä myös *huolenpitosuhteesta*, koska toiminnan tarkoituksena on tarjota asunto sellaisille henkilöille, joilla ei siihen muuten olisi mahdollisuutta, ja siten huolehtia heidän perusoikeuksiensa toteutumisesta. (Ks. Juhila 2006, 13–14, 49–52, 57, 151.)

4.2 Kuntoutumisen kehys

Tuetun asumisen merkitys rakentui asukkaiden puheessa ensisijaisesti oman asunnon saantiin liittyvästä juurtumisen kehyksestä käsin. Pohdittaessa asunnon saannin jälkeistä aikaa laventuivat tuetun asumisen kehykset asumiseen liittyvään käytännön ja psykososiaaliseen tukeen sekä kontrolliin.

Asukkaiden aiempi epävakaa elämäntilanne yhdistettynä päihdekäyttöön oli vaikeuttanut esimerkiksi erilaisten asumiseen ja elämiseen liittyvien arkipäiväisten asioiden hoitamista. Edeltäneistä ongelmista huolimatta vain harva asukkaista kertoi kuitenkaan itse kokeneensa tarvitsevansa käytännön tukea jollakin elämänsä osa-alueella ennen muuttoaan Wärttinään. Työntekijöiden mukaan asukkaiden voikin olla vaikea tunnistaa tuen tarvetta ja arjen pulmakohtia, vaikka aiemmat ongelmat olivat saattaneet johtaa jopa asunnon menetykseen (ks. myös Niemi 2012, 27).

Työntekijöiden näkökulmasta asukkaiden tuen tarpeiden kartoittaminen ja dokumentointi mahdollisimman pian asumisen käynnistyttyä oli olennaisen tärkeää suunnitelmallisen työskentelyn aloittamiseksi, tarvittavan moniammatillisen palveluverkoston

rakentamiseksi sekä tilanteen järjestelmälliseksi seuraamiseksi ja arvioimiseksi (ks. myös Niemi 2012, 18). Keskusteltaessa asumisen alkuvaiheesta osa asukkaista kuitenkin kertoi, ettei heidän tuen tarpeitaan oltu muuttovaiheessa käyty työntekijän toimesta läpi. Ne asukkaat, jotka kertoivat pohtineensa työntekijän kanssa tilannettaan asumisen alkuvaiheessa, muistelivat keskusteluiden käsitelleen varsinaisten tuen tarpeiden sijaan esimerkiksi päihitteettömyyden valvontaa tai asukkaan muuttovaiheessa tarvitsemia kodintarvikkeita.

Asumisen alkuvaiheessa useimmat asukkaat kokivat kuitenkin tuen tarpeidensa liittyneen asunnon säilyttämiseen ja erityisesti pitäytymiseen sellaisessa päihdekäytössä, ettei asuminen sen vuoksi vaarannu. Toiset asukkaat taas kuvailivat tilannettaan asumisen alkuvaiheessa sellaiseksi, ettei tulevaisuuden, tavoitteiden tai tuen tarpeiden pohtiminen olisi ollut edes ajankohtaista. Tuen tarpeista ja niiden kartoittamisesta keskusteltiin esimerkiksi näin:

A: Että osaisi olla niin kuin normaalit ihmiset, ettei tarvitsisi lustrata sen viinan kanssa kokoajan. Ja sitten uskaltaisi lähteä neljän seinän sisältä juttelemaan vaikka naapureiden kanssa eikä mököttää vaan siellä omassa mökissä.

A: Kyllä niitä [tuen tarpeita, H.N.] varmaan käytiin, mutta olin silloin vielä aika sekaisin henkisesti, myllerryksessä, että en oikein muista mitä me olemme puhuneet. Kyllähän ne kovasti tuki kuitenkin kokoajan ja kaikkea tietoa sain sitten, kun halusin, otettiin selvää asioista ja kaikkea tällaista.

H.N.: Miten, kun sinä tänne muutit, niin kävittekö jollakin tavalla sinun tilannetta läpi työntekijän kanssa?

A: Ei.

H.N.: Oliko se eilinen palvelusuunnitelma, kun tehtiin, ensimmäinen kerta, kun käytiin työntekijän kanssa sinun tilannettasi läpi?

A: Joo.

H.N.: Ja sinä olet tässä nyt jo asunut kuinka kauan?

A: XXkuussa tulin. Puoli vuotta.

Asumisen aikana asukkaat kertoivat saaneensa työntekijöiltä käytännön tukea muun muassa erilaisten asumiseen, työllistymiseen ja koulutukseen, terveydentilaan sekä velka-asioihin liittyvien asioiden selvittämisessä ja järjestämisessä, yhteydenpidossa muihin viranomaisiin sekä etuuksien hakemisessa. Koska moninaisen palveluverkoston kartoittaminen, siihen liittyminen ja asioiden itsenäinen hoitaminen saattoi aluksi tuntua vaikealta, kokivat asukkaat tärkeäksi, että työntekijä oli konkreettisesti mukana sen si-

jaan, että asukas olisi jätetty hoitamaan asiaa yksin tai vain suullisen ohjeistuksen avulla (aktiivisesta kohtaamisesta ks. myös Pohjola 1993, 85). Erityisesti erilaiset virastoasiointit ja asiakirjojen täyttäminen mainittiin vaikeaksi saada itsenäisesti hoidettua, ja tämänkaltaiset asiat olivatkin aiemmassa elämäntilanteessa jääneet usein asukkailta kesken tai kokonaan hoitamatta (ks. myös Granfelt 1998, 68).

Työntekijöiden tuella koettiin mahdolliseksi opetella asioiden omatoimista hoitamisesta sekä saada keskeneräisiä asioita kuntoon, jolloin kokonaistilanteen koettiin selkiytyvän samalla, kun tunne oman elämän hallinnasta kasvoi. Ilman viranomaisasiointille tyypillisiä odotusaikoja (ks. myös Kainulainen 2006, 80–81) toteutunut käytännön tuki määrittyi välillisesti myös päihitteettömyyden tukena, koska eräs haastatelluista asukkaista kuvasi hoitamatta jääneiden asioiden vaivaavan niin paljon, että niistä aiheutuva stressi vaikeutti jopa päihitteettömänä pysyttelemistä. Työntekijöiden tukea ja ohjausta koettiin tarvittavan myös siinä, että erilaiset asiat muistettiin hoitaa oikea-aikaisesti. Asukkaiden omin sanoin:

A: -- Jos tarvitsen jotain apua juuri näissä virastoasioissa tai jossain, niin voin mennä suoraan sanomaan, että olen vähän hölmö, että mitä tässä sitten oikeastaan pitäisikään tehdä. Kyllähän ne heti osaa neuvoa --. Ne ovat sellaisia tomeria, että ei mitään huomenna vaan heti. Itse olen välillä vähän sellainen, että kyllähän tämän sitten huomenna, tottunut sellaiseen niin kuin omassa päässäni, että ei tässä mitään kiirettä ole. Sitten sen saa pois päiväjärjestyksestä eikä se enää vaivaa.

A: Alussa nuo kaikki hakemukset, asiapapereissa auttaminen --. Jossain vaiheessa tuntui, että toimeentulotukihakemukseen menee kolme minuuttia, mutta ei sitäkään jaksaisi täyttää, mutta tällaisissa pienissä asioissa tarvitsee tai lähinnä, että miten ne täytetään.

Myös työntekijöiden ajatukset käytännön tuesta mukailivat pitkälti asukkaiden puhetta. Työntekijöiden näkökulmasta käytännön asumissosiaalinen työ painottui erityisesti asumisen alkuvaiheeseen määrittyen arkipäiväisissä tilanteissa tapahtuvana konkreettisenä ohjauksena, jonka tarkoituksena oli neuvoa asukkaita yleisissä arjen askareissa, tukea heidän hyvinvointiaan sekä ohjata omatoimisuuteen. Arjessa ohjaamisella työntekijät tarkoittivat asukkaiden tukemista päivittäisestä elämästä selviytymisessä sekä opastamista erilaisissa kodinhoitoon liittyvissä teemoissa. Hyvinvoinnin tukeminen käsitettiin asukkaiden ohjaamiseksi terveydentilan hoitoon, ravitsemukseen, hygieniaan ja liikuntaan liittyvissä teemoissa sekä auttamiseksi esimerkiksi tarvittavien hoitokontaktien

luomisessa. Omatoimisuuden edistäminen ymmärrettiin auttamiseksi esimerkiksi erilaisten virasto- ja etuusasioiden hoitamisessa, yhteydenpidossa viranomaisverkostoihin, laskujen maksussa, rahankäytössä ja velka-asioiden hoidossa. Työntekijöiden näkökulmasta käytännön tuen tavoitteeksi määrittyi siten asukkaan ohjaaminen ottamaan yleisesti vastuuta omasta elämästään ja asumisestaan voimavarojensa mukaan. (Ks. myös Niemi 2012, 19.)

Käytännön tuen lisäksi osa asukkaista kertoi saaneensa työntekijöiltä myös muuta tukea, joka oli auttanut oman elämäntilanteen selkiytymisessä. Vaikka tukea koettiin yleisesti saadun, oli asukkaiden vaikea kuvailla ja kertoa siitä tyhjentävästi tai edes muotoilla sitä sanoiksi. Haastattelujen perusteella tulkitseen asukkaiden viittanneen tuen psykososiaaliseen ulottuvuuteen, jonka ydin rakentui luottamuksellisen vuorovaikutuksen, yhteisten keskustelujen sekä läsnäolon teemojen varaan. Käytännön tuelle oli ominaista sen todellistuminen hetkessä konkreettisissa arjen asioissa, mutta asukkaiden kuvailema psykososiaalinen tuki vaikutti rakentuvan kokonaisvaltaisesti usein pitkänkin ajan kuluessa.

Vaikka useampi asukas oli muuttovaiheessa kokenut, ettei tarvitse asumiseensa tukea, mainitsi vain harva kokevansa psykososiaaliseen tukeen liittyvät keskustelumahdollisuudet työntekijöiden kanssa tarpeettomiksi. Erityisesti niissä tilanteissa, joissa asukkaalla ei ollut muuta sosiaalista verkostoa, miellettiin säännölliset mahdollisuudet keskusteluihin ensiarvoisen tärkeiksi. Koska asukkailla oli taustallaan pitkällisiä ongelmia päihteiden kanssa, kerrottiin keskustelujen käsitelleen usein päihdeteemaan ja edeltävään elämäntilanteeseen liittyviä asioita. Sen lisäksi keskusteluja oli käyty asukkaiden tulevaisuuden toiveisiin ja haaveisiin sekä muihin arkipäiväisiin asioihin liittyvistä aiheista. (Ks. myös Niemi 2012, 22–23.) Lisäksi osa asukkaista mainitsi kokevansa merkitykselliseksi sen, että työntekijöiden kanssa pystyi keskustelemaan yleisluontoisesti ja ilman varsinaista asiaa tai ongelmaa.

Psykososiaalisen työskentelyn kannalta työntekijät määrittivät keskustelujen merkitykseksi asukkaiden motivoimisen, muutoksessa tukemisen sekä voimavarojen vahvistamisen. Lisäksi säännölliset kahdenkeskiset keskustelut miellettiin tärkeiksi asukkaiden muuttuvien tuen tarpeiden kartoittamiseksi sekä tilanteen seuraamiseksi. Työntekijät kertoivat myös pyrkivänsä keskustelun keinoin löytämään yhdessä asukkaan kanssa

esimerkiksi uusia toiminta- ja ratkaisumalleja sekä keinoja päihteiden käytön vähentämiseksi. (Ks. myös Niemi 2012, 22–23.)

Psykososiaaliselle tuelle olennaisen luottamuksellisen kumppanuussuhteen käsitettiin syntyvän osana arkisia keskusteluja (ks. myös Niemi 2012, 23–24), mutta samalla asukkaat ja työntekijät totesivat yhteisesti, ettei vastavuoroisen ja avoimuuteen perustuvan vuorovaikutussuhteen syntymistä voi kiirehtiä. Yhteisten keskustelujen merkitystä ja vuorovaikutussuhteen rakentumista pohdittiin esimerkiksi näin:

A: -- Ne ovat aina paikalla, jos haluaa mennä juttelemaan. Ennenkin, kun lähtee kaljalle, niin voi mennä, että nyt on vähän sellainen kutina ja voi mennä juttelemaan, että voi mennä ohi se homma, että ei lähdekään sitten. -- Ja kyllä ne osavat lukea rivienkin välistä, että jos menee muka huulta heittämään siihen, mutta on joku oikeakin ongelma siellä takana.

T: -- Kun me olemme tässä kokoajan tarvittaessa, niin pelkästään se vuorovaikutussuhde on sitä asumisen tukea sille ihmiselle. Minulle on joskus tultu sanomaan, että olen sanonut jotain ohimennen, ajattelematta, jossain keskustelussa jotain, niin se ihminen vielä tänä päivänäkin tulee sanomaan, että kun silloin sanoit sillä tavalla, jonkun ihan siis tavallisen asian. Niin sillä minä sitä vuorovaikutussuhdetta tuon, että me emme voi koskaan tietää, mikä on juuri se kohta joka napsahtaa, että se prosessi on käynnissä, mutta joku sana voi sysätä sen eteenpäin.

T: -- Se luottamuksen saaminen, siihen menee yllättävän kauan aikaa. -- Kun niitä on pompoteltu paikasta toiseen ja on hirvittävä määrä työntekijöitä, niin sen huomaa, että sen luottamuksen löytäminen asukkaan kanssa, niin se on aika pitkä prosessi.

Psykososiaaliseen tukeen liittyen asukkaat mielsivät työntekijöiden läsnäolon yhdeksi tärkeimmistä tuettua asumista määrittävistä tekijöistä. Läsnäololla tarkoitettiin tulkintani mukaan paitsi työntekijöiden konkreettista saatavilla oloa sekä tietoisuutta tuen ja ohjauksen saamisesta tarvittaessa myös virka-ajan ulkopuolella, myös työntekijöiden keskittymistä asukkaiden kanssa jaettuihin hetkiin. Läsnäololla oli asukkaille työntekijöiden näkökulmasta myös psykologinen merkitys, koska sen keinoin työntekijät kokivat voivansa tukea asukkaiden turvallisuuden tunteen syntymistä. (Ks. myös Niemi 2012, 21, 24.)

Suurin osa haastatelluista koki työntekijöiden olevan hyvin asukkaiden saatavilla ja tapoamisten mahdollistuvan nopeasti asukkaiden niin halutessa. Vaikka valtaosa työntekijöistä mielsi kotikäynnit yhdeksi tärkeimmistä työvälineistä asukkaiden tukemiseksi ja

vuorovaikutussuhteen luomiseksi (ks. myös Niemi 2012, 19), ei asukkaiden kuvauksen perusteella asumisyksikössä ollut kuitenkaan sovittu säännöllisiä tapaamisia tai keskusteluajoja asukkaiden ja työntekijöiden välille. Lähes kaikki haastatellut asukkaat kertoivat hakeutuvansa tarpeen vaatiessa itse työntekijöiden luokse päiväkeskukseen sen sijaan, että tapaamisaikoja olisi sovittu ennakkoon esimerkiksi asukkaan luokse. Sovittuja tapaamisia oli asukkaiden mukaan järjestetty lähinnä puolivuositain tilannekartoitusten yhteyteen eikä osa asukkaista kertonut tavanneensa työntekijöitä päiväkeskuksen ulkopuolella muuten kuin päihdevalvontaan liittyvien puhallutusten yhteydessä. Tapaamisista työntekijöiden kanssa asukkaat kertoivat esimerkiksi näin:

A: Aina, kun haluan, niin saan oikeastaan tavata. Olisihan siellä [päiväkeskuksessa, H.N.] voinut varmasti käydä vähän useamminkin juttelemassa, mutta kyllä olen sitten vaan itse miettinyt.

H.N.: Miten nyt, kun olet tässä asunut, niin miten usein olet tavannut työntekijöitä?

A: No mitä tuossa pihalla on nähty ohimennen.

H.N.: Onko ollut mitään säännöllistä, että tapaisitte?

A: Ei.

Vaikka työntekijöiden läsnäolo ja vuorovaikutus koettiin pääsääntöisesti merkitykselliseksi, oli ristiriitatilanteitakin esiintynyt. Tällaisia tilanteita olivat olleet esimerkiksi perättömät epäilyt asukkaan päihtymystilasta tai siitä, että asukas säilyttäisi asunnossaan päihteitä. Osa asukkaista kuvasi myös sellaisia tilanteita, joissa työntekijöiden läsnäolo oli koettu hetkittäin jollakin tapaa kielteiseksi. Asukkaat kertoivat aiheesta muun muassa näin:

A: -- Tämä ei koske minua, mutta yksi kaveri kävi tuossa vaan Nesteellä kahvilla, käveli ja tuli takaisin, niin XX [työntekijä, H.N.] kysyi heti siltä 'kävitkö kaljalla'. Minuakin suututti, kun mietin sitä, että jos se olisi kysynyt minulta, niin olisi voinut ottaa niin paljon päähän, että olisin lähtenyt kaljalle. -- Siis jotenkin törkeää mielestäni, olisi sitten suoraan puhalluttanut vaan, mutta kysellä 'kävitkö kaljalla'. XX [asukas, H.N.] sanoi, että jos hän käy kaljalla, niin hän ei tule tänne.

A: -- Jokin aika sitten tuo XX [työntekijä, H.N.], se tuli, että 'mitä siellä oikein nyhverrit', kun en käynyt tuossa moneen päivään, vaikka olin kotona ja tuli patistelemaan, niin on se saatana kumma, kun ei saa kotona olla rauhassa. Se oli vähän sellainen ahdistava, että kyllähän sitä joskus ihminenkin haluaa olla vaan rauhassa, että se liiallinen patistaminenkin on vähän sellaista, ei se ole hyväksi.

Erityisen negatiivisesti luottamuksellisen vuorovaikutuksen kannalta asukkaat kokivat sellaiset tilanteet, joissa työntekijät olivat tulleet asukkaan asuntoon omilla avaimillaan esimerkiksi päihdevalvonnan suorittamiseksi. Tällaiset tilanteet miellettiin oman rauhan rikkomiseksi, koska asukkaat kokivat asumisyksikössä asumisestaan huolimatta olevansa oikeutettuja yksityisyyteen. Asukkaat kokivatkin työntekijöiden osoittaman epäluottamuksen tuntuvan pahalta, koska lähtökohtaisesti asumisen sääntöihin oli sitouduttu ja asumisyksikön päihteettömyyttä kunnioitettiin. Tulkintani mukaan asukkaisiin kohdistuneet perättömät epäilyt vaikuttivat kielteisesti psykososiaalisen tuen perustana olevaan vuorovaikutussuhteeseen, mutta saattavat myös toimia itseään toteuttavina ennusteina.

Puhe päihdevalvonnasta ja kontrollin näkökulma liitettiinkin asukashaastatteluissa toistuvasti tuen teemaan. Tuki ja kontrolli nivoutuivat lähes poikkeuksetta kokonaisuudeksi siten, että tuki miellettiin osaksi kontrollia ja kontrolli tukea. Työntekijöihin verrattuna asukkaat antoivat kontrollille myös enemmän painoarvoa tuetun asumisen kannalta.

Päihteettömyyden toteutumista kontrolloitiin työntekijöiden toimesta pääsääntöisesti alkometripuhallutuksilla ja tarvittaessa huumesuoloilla (ks. myös Niemi 2012, 20). Päihteettömyyteen liittyvää kontrollointia ei kuitenkaan lähtökohtaisesti koettu negatiivisesti, vaan lähes kaikki asukkaat kokivat sen toimivan tärkeänä tukena esimerkiksi juomisen vähentämisessä sekä siten myös omien voimavarojen lisääntymisessä. Tueksi koettiin lisäksi se, etteivät työntekijät suhtautuneet asukkaisiin moralisoivasti heidän käytössään päihteiden käyttöön tai retkahduksiin liittyviä keskusteluja. Myös työntekijät kokivat tärkeäksi sen, että keskustelut asukkaiden kanssa toteutuivat rakentavassa hengessä (ks. myös Niemi 2012, 22). Vain yksi asukas kertoi kokeneensa päihdekонтроllin kielteisesti Wärttinään muuttaessaan, mutta tunteen väistyneen asumisen edetessä, koska oli havainnut kykenevänsä elämään ilman päivittäistä juomista. Osa kertoi odottaneensa asumisyksikössä tiukempaakin kontrollia.

Vaikka vain yksi haastatelluista asukkaista kertoi tavoitteekseen täysraittisuuden, miellettiin päihdevalvonta lähes poikkeuksetta positiiviseksi asiaksi eikä kukaan asukas maininnut toivovansa väljempiä sääntöjä. Sen sijaan kontrollia jopa tahdottiin, koska se nähtiin tärkeimpänä tukena kuntoutumisessa, joka näyttäytyi esimerkiksi asukkaiden päihteiden käytön vähenemisenä, oman kontrollin lisääntymisenä päihteiden käytön osalta sekä tunteena mielekkäästä arjesta ja elämänhallinnan lisääntymisestä, jolloin

elämään koettiin saadun juomisen sijaan muuta sisältöä. Kontrollin myös koettiin erityisesti ehkäisevän asunnon menetystä päihdekäytön vuoksi. Erään asukkaan sanoin:

A: -- Jos ei olisi tuossa tuo ehdoton homma, niin se vesittäisi kaiken muunkin kyllä, näin se on. Se vähän niin kuin pikkupiiskana on tässä. Jos on vähän hoippuval-la mielellä, niin sinnittelee kuitenkin sen varjolla, että toinen vaihtoehto on se, että joutuu pihalle, niin se pistää yrittämään vielä enemmän ja se on kyllä hyvä --.

Työntekijöiden toimesta toteutuneen kontrollin lisäksi asukkaat kuvailivat itsekin kontrolloivansa toisiaan ja valvovansa yhteisen päihitteettömyyden toteutumista (ks. myös Niemi 2012, 20). Asukkaat kertoivatkin pitävänsä tärkeänä sitä, että kaikki sitoutuvat asumisyksikön sääntöihin, jolloin asuinalue pysyy rauhallisena. Asukkaiden omatoimisen kontrollin kerrottiin toteutuvan muun muassa siten, etteivät he hakeudu asunnolleen päihteiden vaikutuksen alaisena vaan käyvät työntekijöiden luona puhaltamassa alko-metriin palatessaan kotiin käytettyään päihteitä. Asukkaat kertoivat myös huolehtivansa, että toisetkin toimivat samoin. Kontrollin ulottaminen asumisyksikön vieraisiin ja päiväkeskukseen sai poikkeuksetta kiitosta, koska Wärttinän haluttiin säilyvän päihitteettömänä asuin- ja kohtaamispaikkana. Asukkaat kuvailivat ajatuksiaan kontrollista ja päih-teettömyyden säännöstä muun muassa näin:

A: Se on kaiken A ja O, että jos sitä ei olisi, niin sitten ei olisi kyllä mitään.

A: -- Absolutistia minusta ei koskaan tule, mutta kyllä minä olen päättänyt sen, etten tule tänne, kun olen ottanut tai sitten, jos tulen, niin käyn puhaltamassa. Se on selvä peli, myöskin päiväkeskusväelle. Se on sovittu, että se on päihteetön.

A: Luulen, että tässä tulee kuitenkin enemmän oltua selvin päin. Sanotaan, että pysyy jossain määrin sellaisessa kunnossa, että edes kykenee. Että jos rankasti ryypää, niin et sinä enää edes kykene mihinkään.

Siihen, ettei päihdekäytön kontrollointia koettu negatiivisena, näytti asukashaastattelujen perusteella vaikuttavan erityisesti se, että valvonta oli aiemmin kohdistunut tasapuolisesti kaikkiin asukkaisiin. Osa asukkaista kertoi kuitenkin asumisyksikön muutosvaiheessa havainneensa, ettei kontrolli ollut enää yhtä aktiivista kuin aiemmin tai se ei koskettanut kaikkia asukkaita. Valikoivuus esimerkiksi puhalluttamisessa herätti asukkaissa ajatuksen eriarvoisuudesta, joka tulkintani mukaan saattaa johtaa ristiriitoihin paitsi asukkaiden keskuudessa, myös asukkaiden ja työntekijöiden välillä. Osa asukkais-

ta toivoikin tehostettua päihdevalvontaa erityisesti asukasvaihdosten yhteydessä, jotta myös uudet asukkaat omaksuisivat yhteiset päihhteettömän asumisen säännöt.

Asukkaiden ja työntekijöiden haastattelujen perusteella tuettuun asumiseen liittyvän tuen ja kontrollin tehtävänä on vahvistaa asukkaan itsenäisen elämisen edellytyksiä ja omatoimisuutta, hyvinvointia ja voimavaroja sekä tukea asukkaan mahdollisuuksia henkilökohtaisessa vastuun ottamisessa ja muutoksessa. Pohdittaessa siis tuettua asumista näistä lähtökohdista käsin määrittyy se tulkintani mukaan *kuntoutumisen kehyykseksi*, jossa olennaista on tuen ja kontrollin avulla tavoiteltava elämänmuutos.

Asumisyksikköön muuttoa kuvailtiin esimerkiksi käänteentekeväenä uuden alkuna sekä ongelmien aikakauden taakse jättämisenä. Eräs asukkaista kertoi esimerkiksi Wärttinässä asuessaan alkaneensa pohtia tulevaisuuden tavoitteitaan ja uskovansa, että ilman asumisyksikköön muuttoa elämä olisi kulunut päihteiden parissa toisenkin vuosikymmenen ajan. Lisäksi osa asukkaista koki asumisajan Wärttinässä muuttaneen omaa ajattelutapaa sekä esimerkiksi aikaansaaneen ymmärryksen päihdekäytön yhteydestä asumisen ja elämisen sujumiseen, jolloin myös jatkossa haluttiin elää ”*ilman kaljapulloa pöydällä*”. Toisaalta osa asukkaista ei osannut sanoa, mikä merkitys asumisyksiköllä oli ollut elämänmuutokseen ja olisiko nykyinen elämäntilanne sama asuinpaikasta huolimatta. Tunne koetusta muutoksesta vaikutti kuitenkin olevan yhteydessä asumisaikaan, jolloin pitempään asumisyksikössä asuneet olivat havainneet tilanteidensa muuttuneen ratkaisevammin kuin ne, jotka olivat asuneet Wärttinässä lyhyemmän aikaa.

Asumisyksiköstä saadun tuen koettiin kuitenkin yleisesti edesauttaneen monien elämän osa-alueiden parantumisessa aina tunne-elämästä harrastustoimintaan osallistumiseen. Osa kertoi esimerkiksi löytäneensä vuosien jälkeen halun pyrkiä työelämään, ja moni oli kuntoutunut asumisyksikössä asuessaan siten, että oli kyennyt aloittamaan kuntouttavan työtoiminnan, työvoimapolitiittisen koulutuksen tai ansiotyön. Päihteiden käytön hallinta näyttäytyi siten psyykkisen ja fyysisen hyvinvoinnin tunteen kokonaisvaltaisena kasvamisena sekä sellaisena pitkäjänteisyytenä, jonka avulla asukkaat kertoivat kykenevänsä asioihin, mihin voimavarat aiemmassa elämäntilanteessa eivät olisi riittäneet.

Koska kuntoutumisen kehys rakentuu monitasoisesti, ovat myös sen kohtaamistavat kerroksisia ja painotuksittain vaihtelevia. Ensisijaisesti kohtaamistapa paikantuu huo-

lenpitosuhteeksi, koska kuntoutumisessa olennaiseksi muodostuu asukkaan muutoksessa tarvitsema apu ja tuki. Lisäksi keskeisiä tekijöitä ovat asukkaan tilanteelleen antamat merkitykset, niiden kautta yksilöllisesti räätälöityvä asumissosiaalinen työskentely, asukkaiden moninaisuutta kunnioittava yhteistoimijuus sekä asukkaiden ja työntekijöiden jakama orientaatio ongelmien ratkaisemisessa tai lievittämisessä, jolloin näistä näkökulmista kuntoutuminen liittyy *kumppanuus-* sekä *vuorovaikutuksessa rakentuvaan suhteeseen*. Toisaalta, vaikka asukas on itse määrittämässä muutostavoitteita, ovat työntekijät ohjaamassa prosessia sellaiseen toivotuksi miellettyyn suuntaan, jonka päämääräksi nähdään elämäänsä hallitseva vastuunotto kykyinen yksilö. Näin ollen myös muutoksen tavoittelun perimmäiseksi syyksi voidaan tulkita asukkaiden ohjaaminen kohti normatiivisemmaksi miellettyä elämäntapaa. Näistä syistä sekä tuetun asumisen reunaehtoihin liittyvästä päihitteettömyyden valvonnasta johtuen kytkeytyy kuntoutumisen kohtaamistapa myös *liittämis- ja kontrollisuhteeseen*. (Ks. Juhila 2006, 13–14, 49, 80, 84–85, 100, 103–104, 110–111, 115, 117, 151, 173, 200.)

4.3 Voimaantumisen kehys

Asukkaiden ja päiväkeskuskävijöiden muodostama yhteisö ja vertaissuhteet olivat monelle haastattelulle asukkaalle tuettua asumista oleellisesti määrittävä tekijä. Yhteisöllisyyden saama merkitys vaihteli riippuen esimerkiksi sosiaalisista suhteista, joita asukkaalla oli asumisyksikön ulkopuolella, mutta lähes kaikissa haastatteluissa yhteisöllisyyden merkitys kuitenkin jollakin tapaa mainittiin. Kriittisimmätkin arvioivat sen merkityksen keskeiseksi etenkin niiden kannalta, joiden sosiaalinen elämä on esimerkiksi muiden verkostojen uupumisen tai liikuntarajoitteiden vuoksi keskittynyt lähinnä päiväkeskuksessa tapahtuvaan kanssakäymiseen toisten asukkaiden tai kävijöiden kanssa.

Asukashaastatteluissa yhteisöllisyyden tärkein merkitys rakentui päihitteettömyyttä tukevan sosiaalisen ympäristön ja koetun vertaisuuden kautta. Vaikka asukkaat olivat asumisprosesseiltaan eri vaiheissa, kokivat he tärkeäksi, että asumisyksikössä asui samantyyppisistä lähtökohdista tulevia ja vastaavanlaisessa elämäntilanteessa olevia henkilöitä, joita elämäkokemusten lisäksi sitoi kamppailu yhtenäisten kysymysten parissa (ks. myös Roivainen 2008, 279). Työntekijöiden ohella myös toisilta asukkailta koettiin saa-

tavan konkreettisen avun lisäksi keskusteluapua ja henkistä tukea, joka kannatteli vaikeina aikoina (ks. myös Granfelt 1998, 62).

Tulkitsen asukkaiden ja päiväkeskuskävijöiden keskuudessa syntyneen yhteishengen sekä ystävyysuhteiden koetun merkityksellisiksi myös siksi, ettei uusi verkosto houkuttellut juomaan, koska asukkaan sosiaaliset suhteet olivat aiemmin saattaneet rajautua päihteitä käyttäviin ystäviin. Jos aiemmat yhteisöt määrittyivät asukkaan kannalta haitallisiksi, näyttäytyi asumisyksikön yhteisöllisyys toimintakykyä lisäävänä tekijänä (Granfelt 1998, 87). Asukkaat puhuivat yhteisöllisyydestä ja ajatuksistaan toisista asukkaista muun muassa näin:

A: -- Ne ovat samanlaisia kuin minä, sen takia juuri, ne tietävät missä mennään ja mistä puhutaan ja eivät pidä sinua alempiarvoisena --.

A: -- Nämä asukkaat ovat varmasti aika suuri apu, että kyllä täällä kohdellaan toisia, jokaisella on omat ongelmansa. Että ollaan samankaltaisia, se jotenkin sitoo ja auttaa. Tietää, että apua saa, että jos ei hae tuolta henkilökunnasta, niin sitten hakee asukkailta --.

Asukkaiden vaihtuvuuden asumisyksikössä koettiin osaltaan vaikeuttavan yhteisöllisyyden syntymistä ja säilymistä. Erityisesti oman asumisprosessin alkuvaiheessa toisten asukkaiden pysyvyys ja vertaistuki nähtiin tärkeänä, koska sen koettiin tukevan asumisyksikköön asettautumista ja sitoutumista tuettuun asumiseen. Yhteisöllisyyden tunnetta lisäsi positiiviseksi koetun ilmapiirin lisäksi myös jaettu ymmärrys asumisen säännöistä sekä yhteinen halu pitää asumisyksikkö päihteettömänä, vaikka se toisaalta käytännössä tarkoittikin asukkaiden toisiinsa kohdistamaa kontrollointia.

Osa asukkaista ei kokenut yhteisöllisyyttä itselleen erityisen merkityksellisenä, koska ystäviä oli mahdollisuus tavata Wärttinän ulkopuolella eikä asumisyksikkö siten ollut välttämätön sosiaalisten suhteiden ylläpidon kannalta tai muuten kohtaamispaikkana. Osa asukkaista totesi myös, ettei toisten kanssa haluttu olla koko aikaa yhteydessä, koska jatkuva kokemusten vaihtaminen tai huolien kuunteleminen koettiin toisinaan kiusalliseksi ja jopa kuormittavaksi. Työntekijöiden mukaan osa asukkaista olikin hyvin aktiivisia yhteisön jäseniä, kun taas toisten rooli yhteisössä rakentui lähinnä hiljaisen läsnäolon kautta (ks. myös Niemi 2012, 26). Tällöin työntekijöiden näkökulmasta keskeistä

oli se, että kukin asukas otti osaa yhteisöön mieleiseksi kokemallaan tavalla. Erään asukkaan sanoin:

A: -- Kyllä minä tykkään olla aikalailla yksinkin. En tiedä miten sen muut kokevat, että olenko täällä vähän eristyksissä omassa. Välillä vähän tuntuu siltä, että ne ajattelevat, että miksi tuo ei käy täällä [päiväkeskuksessa, H.N.], sellaisia aistimuksia välillä tulee.

Työntekijät mielsivät yhteisöllisyyden ja vertaisuuden merkittävänä teemana, jota kuvailtiin esimerkiksi tuetun asumisen kannattelevaksi voimaksi. Käytännössä yhteisöllisyys näyttäytyi työntekijöiden näkökulmasta asukkaiden toisilleen osoittamana tukena ja sen myötä vahvistuvina voimavaroina. Yhteisöllisyys ja vuorovaikutus toisten kanssa avasivat työntekijöiden näkökulmasta asukkaille myös mahdollisuuden omien sosiaalisten verkostojen laajentamiseen päihdeettömien ihmissuhteiden myötä. Työntekijät arvioivat yhteisöllisyyden toteutuvan käytännössä asumisyksikön arjessa esimerkiksi asukkaiden yhteisenä toimintana sekä keskinäisenä auttamisena. (Ks. myös Niemi 2012, 26.) Eräs työntekijä pohti teemaa seuraavasti:

T: -- Kun tähän tulee ihminen, jolla on kaikenlaista takana, vaikeita asioita ja muita, niin kun hän tulee tähän ja pääsee pysähtymään ja miettimään ja muuta, niin siinä on ihmisiä, jotka ovat käyneet samanlaisia asioita läpi. Hän näkee valoa tunnelin päässä, niin jotenkin se puoli, siinä on sellaisia mitä voisin kuvitella, että on asukkaiden kannalta aika tärkeitä juttuja. Tavallaan sitten myös se, ettei tarvitse millään tavalla kaunistella, että minulla olisi nyt jotenkin poikkeuksellisen hirveästi mennyt asiat, että ei ole yksin. Se sellainen, vaikkei nyt tarvitsisi aina kauheasti ääneenkään puhua, niin se tietoisuuskin siitä.

Haastatteluiden perusteella asukkaat ovat aiemmassa asunnottomuuden ja päihdekäytön sävyttämässä elämäntilanteessaan saattaneet kokea itsensä jollakin tapaa poikkeaviksi tai erillisiksi muihin verrattuina. Pohdittaessa siis kokemusta tuetun asumisen rakentumisesta yhteisöllisyyden ja vertaisuuden näkökulmista määrittäy se tulkintani mukaan *voimaantumisen kehykseksi*, jossa samankaltaisia elämäntilanteita kokeneet ihmiset tukevat läsnäolollaan ja kannustavat vastavuoroisesti toisiaan turvallisessa ja arvostavassa ilmapiirissä. Asukkaiden lisääntyvä tietoisuus siitä, että kuormittavistakin kokemuksista voi selvitä eikä niiden kanssa ole yksin (ks. myös Haahtela 2008, 231), tukee asukkaan hyvinvointia, itseluottamuksen lisääntymistä sekä sisäistä vahvistumista (sisäisen voimantunteen käsitteestä ks. lisää Siitonen 1999, 59–63).

Pohdittaessa edelleen yhteisöllisyyttä ja sen kautta voimaantumista kertoi osa asukkaista perhe- ja muiden läheisten sosiaalisten suhteiden korjaantumisesta päihteiden käytön vähennyttyä. Vaikka useat asukkaat mainitsivatkin tärkeiksi uusien, päihteettömien ihmissuhteiden muodostumisen asumisyksikössä asuessa, ei yhteisöllisyyden merkitys asukkaiden elämässä rajoittunut vain asumisyksikköön, vaan asukasta tukeviin yhteisöihin liittyivät myös henkilökohtaiset verkostot, kuten perhe- tai muut tunneperäisesti tärkeät sosiaaliset verkostot, jotka läsnäolollaan vahvistivat osaltaan kokemusta voimaantumisesta.

Voimaantuminen paikantuukin siten ongelmasävytteisen diskurssin vastapuheeksi, jossa asukas vuorovaikutuksessa työntekijöiden, toisten asukkaiden ja muun henkilökohtaisesti tärkeän verkostonsa kanssa rakentaa itselleen uutta minäkuvaa. Olennaista kohtaamistavalle on tuetun asumisen kulttuurinen tilanne, jossa asukkaan yksilölliset kokemukset ja oma asiantuntijuus saavat kunnioitusta, jolloin voimaantumisen kohtaamistapa määrittyy *vuorovaikutuksessa rakentuvaksi suhteeksi*. Myös *kumppanuussuhde* on liitettävissä kohtaamistapaan, koska voimaantuminen ei tapahdu yksin vaan jaettujen elämäkokemusten kautta ja rinnakkaisessa kanssakäymisessä toisten kanssa. (Ks. Juhi-la 2006, 14, 103–106, 125–132, 231, 250, 252–254.)

4.4 Osallisuuden kehys

Viimeinen asukkaiden haastatteluissaan julkituoma tuettua asumista määrittäväksi koettu teema käsitteli toiminnallisuutta asumisyksikössä. Ajatukset toiminnallisuudesta liittyivät osin puheeseen yhteisöllisyydestä. Käsitykseni mukaan asukkaat nivoivat nämä teemat toisiinsa siksi, koska asumisyksikössä järjestetyt toiminnot ovat lähtökohtaisesti kohdennettu kaikille asukkaille ja kävijöille, ja erilaisten toimintojen yhtenä tavoitteena oli nimenomaisesti tukea yhteisöllisyyttä.

Erilaiset toimintamahdollisuudet Wärttinässä keskittyvät pääsääntöisesti tontilla sijaitsevaan päiväkeskukseen, vaikka asukkaille ja päiväkeskuskävijöille oli ajoittain järjestetty myös asumisyksikön ulkopuolella toteutuvia tapahtumia ja retkiä. Monessa asukashaastattelussa päiväkeskuksesta piirtyikin kuva oman asunnon jatkeena sekä asumisyksikön keskeisenä kohtaamis- ja toiminta-areenana, jossa asukkailla oli halutessaan

mahdollisuus tavata toisia päihteettömässä ympäristössä. Päihteettömän ajanvieton lisäksi erilaiset toimintamahdollisuudet koettiin merkitykselliseksi, koska niiden arvioitiin tukevan päihteettömyyttä. (Ks. myös Niemi 2012, 24–25.)

Osa haastatelluista kertoi käyvänsä päiväkeskuksessa päivittäin lukemassa lehtiä tai hoitamassa tietokoneella asioitaan internetissä. Osa asukkaista tapasi omatoimisesti toisiaan päiväkeskuksessa myös viikonloppuisin. Ainoastaan yksi haastatelluista kertoi, ettei käy lainkaan päiväkeskuksessa eikä osallistu yhteiseen toimintaan. Pääsääntöisesti mahdollisuus tavata ihmisiä ja viettää aikaa toisten kanssa koettiin kuitenkin tärkeäksi, koska monella asukkaalla vaihtoehtona oli olla yksin tai päihteitä käyttävien ystävien seurassa. Eräässä haastattelussa asukas puhui myös aiemmista vaikeuksistaan lähteä toisten pariin selvänä. Tällaisessa tilanteessa tulkitsemme päiväkeskustoiminnan antavan asukkaalle välillisen mahdollisuuden päihteettömän kanssakäymisen harjoitteluun turvallisessa ympäristössä. Asukkaan sanoin:

A: -- Jos asuisi tuolla jossain niin sanotussa normaalissa, niin sitähan olisi siellä neljän seinän sisällä tai sitten olisi jossain vetämässä häppää. -- Ja sitten, kun tässä voi mennä tuohon päiväkeskukseen, sinulla on jotain muutakin kuin pelkäättiä ne sinun juoppokaverit, jos ymmärrät mitä yritän tarkoittaa.

Tutkimushetkellä asukkaat olivat itse vastanneet päiväkeskuksen aukiolosta viikonloppuisin ja osin myös iltaisin (vrt. Jokinen & Juhila 1991, 91), mutta toiminnan muuttuessa osa asukkaista pelkäsi aukioloaikojen supistumista. Asukkaat kertoivatkin toimintamahdollisuuksien ja kohtaamispaikan tarpeesta myös muulloin kuin virka-aikaan, koska erityisesti illat ja viikonloput koettiin toimettomuuden myötä vaikeimmiksi ajoiksi pysytellä päihteillä. Päiväkeskuksen päivystäjänä toimiville asukkaille maksettiin tehtävästä pieni rahallinen korvaus, mutta taloudellisen hyödyn sijaan motiivina päivystämiseen oli tulkintani mukaan pikemminkin mahdollisuus toimia luottamustehtävässä, jonka hoitaminen sovitusti oli asukkaille tärkeää. Osa asukkaista kertoikin toimivansa mielellään päivystystehtävissä etenkin viikonloppuisin, koska halu hoitaa sovitut velvoitteet ehkäisi myös juomaan lähtemistä. Aiheesta kerrottiin muun muassa näin:

A: -- Juuri niin kuin viikonloppuna, siinä [päiväkeskuksessa, H.N.] pystyy seurustelemaan ja katsoa elokuvaa porukalla, ja sitten jos ei jaksa seurustella niin tulee tänne omaan asuntoon. Tosiaan tuleeahan niitäkin hetkiä, että haluaa olla vaan

yksikseen -- mutta jos lähtee liikkumaan kylälle, niin äkkiä se ei jää siihen pelkään käyntiin.

Myös työntekijöiden haastatteluissa toiminnallisuus miellettiin keskeiseksi tuetun asumisen kannalta. Koska moni asukkaista oli työelämän ulkopuolella, arvioivat työntekijät päiväkeskuksen säännöllisen viikko-ohjelman ja asumisyksikön erilaisten toimintojen tuoneen asukkaiden arkeen kaivattua struktuuria. Yhteisen toiminnan keinoin asukkaita myös kannustettiin laajentamaan elinpiiriä asuntonsa ulkopuolelle ja ottamaan paikkansa yhteisön jäsenenä. (Ks. myös Niemi 2012, 25–26.) Toiminnallisuuden ja päiväkeskuksen roolia tuetun asumisen kannalta pohdittiin esimerkiksi näin:

T: Kyllä minä näen erilaisia mahdollisuuksia, mitä päiväkeskus tarjoaa asumisen tukemiseen. Sitä yhteisöllisyyttä ja sen kautta tekemistä, että ihminen pääsisi sieltä asunnon sisältä pois. Se on toimimista, tekemistä, osallistumista eli päiväkeskus mahdollistaa ja osaltaan myös tukee sitä asumista.

Työntekijät kokivat tärkeäksi toiminnan suunnittelun muuttuvan asukasprofiilin mukaan. Osalle asukkaista oli myös järjestetty yksilöllisesti räätälöityä toimintaa. Työntekijöiden mukaan oli hyvä, että asukkaat olivat yhdessä työntekijöiden kanssa osallistuneet asumisyksikön toiminnan suunnitteluun, mutta toistaiseksi mukana suunnittelussa oli ollut lähinnä asukkaiden aktiivisin ydinjoukko. Työntekijät arvioivat, että osallistuminen suunnitteluun ja itse toimintaan edisti asukkaiden vastuunottoa omasta elinympäristöstään sekä vahvasti osaamisen kokemuksia. (Ks. myös Niemi 2012, 25.)

Työntekijöiden näkemyksen mukaan toiminnallisuus tuottikin asukkaiden arkeen sisälön lisäksi iloa ehkäisten yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden kokemusta, jolloin se vaikutti myös esimerkiksi asukkaiden kokemukseen oman aktiivisuuden lisääntymisestä. Koska mielekäs tekeminen arvioitiin merkitykselliseksi kuntoutumisen sekä asukkaan psyykkisen ja fyysisen hyvinvoinnin kannalta, voi toiminnallisuudella näin ollen tulkita olevan myös terapeutin ulottuvuutensa. (Ks. myös Niemi 2012, 25.) Asukkaiden motivoiminen toiminnallisuuteen ei kuitenkaan rajoittunut ainoastaan asumisyksikköön, vaan eräs työntekijä oli auttanut asukkaita esimerkiksi hakeutumisessa seurakunnan järjestämään toimintaan.

Suurimmalla osalla asukkaista on etenkin asumisyksikköön muuttaessaan sellainen elämäntilanne, ettei esimerkiksi työllistyminen avoimille työmarkkinoille ole ajankohmainen tavoite. Tästä huolimatta monet asukkaat kaipaavat arkeensa mielekästä tekemistä sekä kokemusta mukana olosta, koska totaalinen joutilaisuus koettiin turhauttavana ja päihdekäytölle altistavana. Tästä näkökulmasta asumisyksikön toiminnallisuus määrittyy siten tulkintani mukaan *osallisuuden kehykseksi*, jossa yhteinen toiminta ja sosiaalinen kanssakäyminen tukevat asukkaita kuntoutumisessa tarjoamalla vaihtoehdon toimettomuudelle ja päihteiden käytölle. Tulkitsen asukkaan henkilökohtaisten voimavarojen mukaisten toimintamahdollisuuksien sekä tilaisuuden toteuttaa itseään liittyvän osallisuuden lisäksi myös koettuun tarpeellisuuden tunteeseen sekä kokemukseen henkilökohtaisista vaikutusmahdollisuuksista, jotka osaltaan voivat tukea asukkaan kuntoutumista.

Tarkasteltaessa tuetun asumisen kohtaamistapaa osallisuuden kehyksestä merkitykselliseksi määrittyy asukkaiden toimintaedellytysten lisääntyminen sekä toiminnan myötä vahvistuva tunne omista vaikutus- ja osallistumismahdollisuuksista. Osallisuus toteutuikin erilaisissa vuorovaikutuksellisissa suhteissa; suhteessa omaan itseen, toisiin asukkaisiin ja muihin sosiaalisiin verkostoihin sekä ympäröivään yhteiskuntaan. Näin ollen osallisuuden kohtaamistavaksi määrittyvät *kumppanuus*- sekä *vuorovaikutuksessa rakentuva suhde*. Kohtaamistapa voi määrittyä myös *huolenpitosuhteeksi*, mikäli tavoitteeksi ymmärretään asukkaan täysivaltaisuuden edistäminen osallistumismahdollisuuksia tukemalla. Toisaalta, mikäli osallistumisedellytysten vahvistamisen agendana on kaipa-alaisesti asukkaiden toimijuuden muokkaaminen yhteiskunnan valtakulttuuriin sopivaksi, muodostuu kohtaamistavaksi tällöin *liittämis- ja kontrollisuhde*. (Ks. Juhila 2006, 13–14, 49–50, 52, 118–123, 123.)

4.5 Kehysten ydinmerkitykset

Olen edellä pohtinut tuetun asumisen kehyksiä asiakassuhteen kohtaamistapojen kautta. Koska tuettu asuminen rakentuu kerroksellisena, edellyttää sen metaskeeman (ks. Puroila 2002a, 156) eli ydinmerkitysten paikantaminen myös asukkaiden ja työntekijöiden roolien analysoimista eri kehyksistä.

Juurtumisen kehys määrittyy kohtaamistavaltaan pääasiallisesti liittämisen ja kontrollisuhteeksi, mutta myös huolenpitosuhteeksi. Näistä lähtökohdista tarkasteltuna asukas näyttäytyy yhteiskunnallisesta huolenpidosta riippuvaisena sekä sellaista osattomuutta kokeneena, joka on aiheuttanut esimerkiksi ajautumisen erilleen pysyvän asumistilanteen kaltaisista tavoiteltavista olosuhteista ja muista normaaleina pidettävistä elämisen kriteereistä. Tällöin asukkaan asemana on asettautua normien mukaisen elämään palauttavan korjaavan työskentelyn objektiksi, jolloin asukkaan rooliksi rakentuu oleminen *institutionaalisen toiminnan kohteena*. Tässä yhteydessä työntekijöiden tehtävänä on huolehtia asukkaiden perustarpeiden toteutumisesta sekä liittää asukkaita yhteiskuntaan tuetun asumisen keinoin, jolloin työntekijöiden rooliksi voidaan määritellä *institutionaalisen tehtävän toteuttaminen*. (Ks. Juhila 2006, 13–14, 49, 52–54, 64, 70, 77–78.) Juurtumisen kehyksestä tuetun asumisen ydinmerkitykseksi rakentuu siten *yhteiskunnallisen tehtävänannon toteuttaminen*, jonka tarkoituksena on *vastata yksilön perustarpeisiin* erityisesti tarjoamalla ihmisarvoisen elämän kannalta välttämätön asunto (tuetun asumisen kehykset, roolit ja ydinmerkitykset kootusti, ks. kuvio 3 tämän alaluvun lopussa).

Kuntoutumisen kehys rakentuu kohtaamistavoiltaan moniulotteisesti ja painotuksiltaan muuntuvana. Tästä johtuen myös asukkaiden ja työntekijöiden saamat roolit vaihtelevat ja rakentuvat osin ristiriitaisesti suhteessa toisiinsa. Huolenpitosuhteen kannalta kuntoutumisen kehyksessä keskeiseksi määrittyy asukkaan itsenäisen selviytymisen edellyttämä apu, jolloin asukkaan rooliksi määrittyy oleminen *tuen tarvitsijana ja saajana*, ja työntekijän rooliksi vastaavasti toimiminen *tuen antajana*. Kumppanuussuhteessa asukkaan ja työntekijän rooleina on toimia rinnakkain tilannetta työstävinä *yhteistyökumppaneina*. Vuorovaikutuksessa rakentuvassa suhteessa asukkaan rooli määrittyy aiemman elämäntilanteeseen etäisyyttä ottavana ja itseään säätelmään pyrkivänä *toisin toimijana*, jolloin asukkaan rooli rakentuu aktiivisen toimijuuden kautta ja siten vastakkaisena verrattuna huolenpitosuhteen riippuvuuspositioon. Tässä yhteydessä työntekijän roolina on auttaa asukasta refleктоimalla tilannetta ja siten myötävaikuttaa muutospyrkimyksiin toimimalla *sensitiivisenä tilanteen jäsentäjänä*. Liittämisen ja kontrollisuhteessa asukkaan asettumista tuetun asumisen sääntöihin ja kuntoutumisen kannalta edulliseen toimintamalliin valvotaan, jolloin asukkaan rooliksi rakentuu oleminen *ohjausta vaativana kontrolloinnin kohteena*. Tästä näkökulmasta työntekijän tehtävänä on huolehtia sääntöjen mukaisen asumisen toteutumisesta sekä tietää, millainen asumis- ja

elämistapa vie tavoiteltua muutosta eteenpäin. Tällöin työntekijän roolina on toimia *kontrollin ylläpitäjänä*. (Ks. Juhila 2006, 13–14, 49, 80, 84, 103, 141, 151, 166, 201–202; myös Väyrynen 2012, 281.) Kuntoutumisen kehyksestä tarkasteltuna tuetun asumisen ydinmerkitykseksi rakentuu näin ollen *dialogisen muutosprosessin mahdollistaminen, tukeminen ja valvominen*.

Voimaantumisen kehys liikkuu kumppanuus- ja vuorovaikutuksessa rakentuvan suhteen välillä, joista tarkasteltuna tuetussa asumisessa olennaista on yhteisöllisyys ja vuorovaikutteisuus sekä toisten tukeminen ja keskinäinen auttaminen. Tästä näkökulmasta asukkaan rooli rakentuu ensisijaisesti *yhteisön jäsenyyden* kautta. Jaettujen elämäkokemusten avulla sekä kanssakäymisessä toisten kanssa asukkailla on myös mahdollisuus rakentaa entisen ongelmasävytteisen elämäntilanteen tilalle sellaista uutta sosiaalista identiteettiä ja todellisuutta, jotka tukevat edelleen kokemusta psykososiaalisen hyvinvoinnin lisääntymisestä. Tällöin asukkaan rooliksi määrittyy toimiminen *vuorovaikutuksessa voimaantuvana vertaisena*. Vastaavasti työntekijän tehtävänä on toiminnallaan luoda sellaiset olosuhteet, joiden puitteissa yhteisöllisyyden on mahdollista rakentua ja kasvaa, ja siten myös voimaantumisen toteutua. Näin ollen työntekijän roolina on toimia *yhteisöllisyyden edistäjänä* ja *voimaantumisen mahdollistajana*. (Ks. Juhila 2006, 14, 115–117, 123–125, 129–130, 133, 205–206.) Voimaantumisen kehyksestä pohdittuna tuetun asumisen ydinmerkitykseksi rakentuu siten asukkaan *sisäisten voimavarojen vahvistaminen*.

Myös osallisuuden kohtaamistavat rakentuvat moniulotteisina. Osallisuudessa olennaista on sosiaalisen kanssakäymisen ja mielekkään toiminnan kautta asukkaalle tarjoutuva tilaisuus toteuttaa itseään, joka mahdollistaa kokemuksen merkityksellisyydestä tukien siten osaltaan positiivisen minäkuvan rakentumista. Verrattuna muihin kehyksiin painottuvat erityisesti osallisuuden kehyksessä kuitenkin asukkaan henkilökohtaiset valinnat, koska osallistuminen ja osallisuuden kokemus ovat asukkaan omasta tahdosta syntyviä tekijöitä, joiden astetta ja tapaa asukas itse säätelee. Koska asukkaan kokemusta osallisuudesta ei voida missään kohtaamistavassa hallita ulkoisesti, rakentuu asukkaan rooli siten *omaehtoisesti aktivoituvana toimijana*. Positiivisten kokemusten kautta vahvistuva osallisuus tukee myös asukkaiden mahdollisuuksia toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä. Vastaavasti työntekijäkään ei voi pakottaa osallisuuden kokemuksen syntyä, vaikka siihen kytkeytyisikin liittämisen ja kontrollisuhteen kautta yhteiskun-

nallisia tavoitteita. Näin ollen työntekijän rooliksi tässä yhteydessä muodostuu toimiminen *osallistumismahdollisuuksien luojana* sekä asukkaiden *toimintaedellytysten tukijana*. (Ks. Juhila 2006, 13–14, 118–123, 125, 137–138, 147, 259.) Osallisuuden kehityksessä keskeistä onkin asukaslähtöisyys, itsemäärääminen, valintojen tekeminen ja vaikutusmahdollisuudet, jolloin tuetun asumisen ydinmerkitykseksi rakentuu asukkaan *sosiaalisen toimijuuden eheyttäminen*.

Kehys	Kohtaamistapa	Asukkaan rooli	Työntekijän rooli	Tuetun asumisen ydinmerkitys
Juurtuminen	Liittämis- ja kontrollisuhde Huolenpito-suhde	Institutionaalisen toiminnan kohde	Institutionaalisen tehtävän toteuttaja	Yhteiskunnallisen tehtävänannon toteuttaminen ja perustarpeisiin vastaaminen
Kuntoutuminen	Huolenpitosuhde Kumppanuussuhde Vuorovaikutuksessa rakentuva suhde Liittämis- ja kontrollisuhde	Tuen tarvitsija ja saaja Yhteistyökumppani Toisin toimija Ohjausta vaativa kontrolloinnin kohde	Tuen antaja Yhteistyökumppani Sensitiivinen tilanteen jäsentäjä Kontrolloija	Dialogisen muutosproessin mahdollistaminen, tukeminen ja valvominen
Voimaantuminen	Vuorovaikutuksessa rakentuva suhde Kumppanuussuhde	Yhteisön jäsen Vuorovaikutuksessa voimaantuva vertainen	Yhteisöllisyyden edistäjä Voimaantumisen mahdollistaja	Sisäisten voimavarojen vahvistaminen
Osallisuus	Vuorovaikutuksessa rakentuva suhde Kumppanuussuhde Huolenpito-suhde Liittämis- ja kontrollisuhde	Omaehtoisesti aktivoituva toimija	Osallistumismahdollisuuksien luoja Toimintaedellytysten tukija	Sosiaalisen toimijuuden eheyttäminen

Kuvio 3. Tuetun asumisen kehysten rakentuminen ja ydinmerkitykset (kohtaamistavat Juhila 2006).

5 YHTEENVETO JA POHDINTAA

Tässä luvussa teen pohtivan yhteenvedon tutkielman tuloksista kontekstoimalla ne samalla aihetta käsittelevään aiempaan tutkimustietoon. Pohdin lyhyesti myös esiin tulleita asukkaiden ja työntekijöiden näkemyseroja. Lisäksi arvioin tutkimusprosessia, omaa työskentelyäni ja tekemieni tutkimusmenetelmällisten valintojen soveltuvuutta sekä tutkielmani yleistettävyyttä ja luotettavuutta.

5.1 Tutkimustulosten pohtivaa koontia

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena oli pohtia tuetun asumisen kehysten rakentumista ja sen saamaa merkitystä asumisyksikkö Wärttinässä asukkailta ja työntekijöiltä kerätyn haastatteluaineiston keinoin. Paitsi paikallisen asiantuntijuuden sekä asumisyksikön asukaslähtöisyyden edistämiseksi koin ammattieettisesti tärkeäksi tutkia aihetta, jotta ymmärrys tuetusta asumisesta ja asunnottomana olleiden sitä koskevista näkemyksistä lisääntyisi yleisesti sosiaalialalla.

Tutkielman perusteella voitiin yleisesti todeta tuetun asumisen muodostuvan konkreettisen tilan ja asumissosiaalisen työn kokonaisuudesta, jonka tavoitteena oli suunnitelmallinen ja oikea-aikainen asukkaiden sosiaalisen kuntoutumisen, yhteiskuntaan osallistumisen ja itsenäisen selviytymisen tukeminen sekä toimintakyvyn vahvistaminen (ks. myös Sosiaali- ja terveysministeriö 2014; Sosiaaliportti 2014). Valintani soveltaa kehysanalyysia analyysimenetelmänä sisällönanalyysin rinnalla perustui kuitenkin nimenomaiseen tavoitteeseen paikantaa tuetun asumisen vaihtelevuus ja ydin moniulotteisemmalla tavalla, jota aiemmissa asunnottomuustutkimuksissa ei ollut tullut esiin.

Analyysin tulosten perusteella tuetun asumisen kehykset rakentuivat juurtumisen, kuntoutumisen, voimaantumisen ja osallisuuden kautta. Wärttinän kaltaiselle tuetulle asumiselle ominaisen portaittaisuuden voitiin todeta ilmenevän kehysten kerroksellisessa ja prosessimaisessa rakentumisessa, jolloin kuntoutuminen edellytti juurtumisen toteutumista, kokemus voimaantumisesta kuntoutumista ja edelleen osallisuuden vahvistuminen voimaantumista. Näkökulmaa ja kehystä vaihtamalla oli myös mahdollista havaita tuetun asumisen merkitysten rakentuminen eri tavoin, jolloin tuetun asumisen ydinmer-

kityksiksi määrittyivät kehyksestä riippuen yhteiskunnallisen tehtävänannon toteuttaminen ja yksilön perustarpeisiin vastaaminen, dialogisen muutosprosessin mahdollistaminen, tukeminen ja valvominen, asukkaan sisäisten voimavarojen vahvistaminen sekä sosiaalisen toimijuuden eheyttäminen. Kehysten ja niiden kautta rakentuneiden ydinmerkitysten moninaisuus heijastelikin osuvasti tuetun asumisen vaihtelevuutta ja rikkautta (ks. myös Puroila 2002a, 173).

Pohdittaessa juurtumisen kehystä oli oman asunnon saaminen jopa vuosia kestäneiden asunnottomuusjaksojen jälkeen asukkaiden näkökulmasta kiistattomasti ensiarvoisin tekijä tuetussa asumisessa. Asukkaiden kokemus oman kodin ja sen tarjoaman rauhan korostuneesta merkityksestä oli ymmärrettävää pohdittaessa heidän aiempaa elämäntilannetta ja alati muuttuneita elinolosuhteita. Ennakoimattomuuden jälkeen pysyvyyttä tuottavan asunnon merkitys toipumisen ja päihitteettömyyden kannalta onkin todettu oleelliseksi, jolloin asunto voidaan mieltää kaiken perustaksi sekä väyläksi niin sanottuun normaaliin elämään (Granfelt 2013b, 222; Manninen & Tuori 2005, 15). Samoin asunnottomuuden johdosta koetun paikattomuuden on todettu vaikuttavan kokonaisvaltaisesti elämän kaikkiin osa-alueisiin, jolloin myös tilanteen korjaantumisen vaikutukset ovat nähtävissä niin monitahoisina, että asunnon saannin merkitystä on lähes mahdotonta selittää tyhjentävästi (asunnon merkityksestä elämänlaadun parantumisessa ks. myös Busch-Gertsema 2011, 68–70).

Puutteellisten elinolojen onkin todettu rajoittavan elämän mahdollisuuksia kauttaaltaan, jolloin tilanteen korjaantuminen vaikuttaa fyysisen suojan kaltaisen perustarpeen täyttymisen lisäksi myös subjektiivisesti koettuun sisäiseen turvallisuuteen (Granfelt 1992, 130–131). Asumista ei siten voi erottaa omaksi osa-alueekseen muusta elämäntilanteesta, vaan sitä tulee tarkastella perusedellytyksenä muulle elämiselle. Yksilöllisesti suunnitellun tuetun asumisen onkin todettu osaltaan turvaavan asukkaan psykososiaalista kuntoutumista sekä elämäntilanteen eheyttämistä, jolloin todennäköisyys onnistua tulevaisuudessa itsenäisessä asumisessa saattaa lisääntyä samalla merkittävästi. (Granfelt 2003a, 44–45.)

Vaikka pysyvyyttä pidetään lähtökohtaisesti edellytyksenä sille, että asunnosta voi muodostua koti (Granfelt 2013b, 222), mielsivät asukkaat juurtumiseen liittyen paikan asumisyksikössä pääsääntöisesti kodikseen sen väliaikaisuudesta huolimatta (ks. myös

Törrönen 2000, 157; vrt. Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008, 147). Asunnottomuutta kokeneiden tarpeesta kiinnittyä johonkin turvalliseen, rauhalliseen ja yksityiseksi koettuun paikkaan (Granfelt 1998, 90, 108) kertoi tulkintani mukaan myös se, että asumisyksikkö koettiin kodiksi huolimatta työntekijöiden vallasta mennä omaehtoisesti asukkaiden asuntoihin sekä tarvittaessa säädellä asukkaiden pääsyä sinne. Aiheeseen liittyen Granfelt (1998, 40, 175; 2000, 110–111) muistuttaa kuitenkin asukkaiden ihmisarvoisen elämän ja itsemääräämisen kunnioittamisesta toteamalla, että myös laitoksissa tai asuntoloissa elävien kodit ovat verrattavissa omistusasuntojen kaltaiseen yksityisyyden alueeseen, jolloin työntekijäkään ei saa avata ovea ilman asukkaan lupaa.

Vakaantuneiden asumisolosuhteiden myötä asukkailla oli halutessaan mahdollisuus työstää muutosta elämäntilanteeseensa. Tässä kuntoutumisen kehyksessä oleellisiksi määrittyneitä tuen ja kontrollin teemoja on käsitelty aiemmin monessa yhteydessä, koska tuki ja kontrolli on mielletty sosiaalityöhön liittyen ydinkysymykseksi. Tuetussa asumisessa tuki rakentui moniulotteisesti mukaillen kolmitahoista jaottelua, jossa tuki ilmentyy työmenetelmänä, kohtaamisena ja asianajona. Työmenetelmänä tuen tarkoituksena oli suunnitelmallisesti auttaa asukasta saavuttamaan asetettuja tavoitteita esimerkiksi ohjauksen tai palveluiden järjestämisen keinoin. Kohtaamisena tuen tavoitteena oli aito vuorovaikutuksellisuus sekä asukkaan maailman ymmärtäminen, ja asianajona tuen merkityksenä oli asukkaan puolelle asettuminen. (Jokinen 2008, 111, 115–118.)

Vaikka paras tapa puuttua ongelmiin olisi tarttua niihin ennaltaehkäisevästi ennen asumistilanteen kriisiytymistä päihteiden käytön tai muun vastaavan syyn vuoksi (Lehtonen & Salonen 2008, 32; ks. myös Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008, 152), olivat Wärttinän asukkaat jo joutuneet asunnottomiksi. Kuntoutumisesta puhuttaessa asukkaat pitivätkin tärkeänä mahdollisuutta tilanteen työstämiseen omassa tahdissaan, koska elämäntavan osittaisenkin muutoksen ymmärrettiin vaativan pitkällistä pohdintaa. Jopa vuosikymmeniä tekeytynyt ongelmavyöhyke ei ratkeakaan hetkessä, vaan toipumisen ja elämänmuutoksen vakiinnuttamisen pysyväksi on todettu vaativan yleensä useita vuosia, jonka aikana asukkaat tarvitsevat ammatillista tukea ja usein myös päihdehoidollista apua (Johnsen & Teixeira 2010, 26; Lehtonen & Salonen 2008, 32; Väyrynen 2012, 285–286; asunnottomien tuen tarpeista ks. myös Busch-Gertseema 2011, 44–49).

Tämä voi toisaalta muodostaa ristiriidan organisatoristen tavoitteiden kanssa, mikäli tuetun asumisen toivotaan tuottavan pikaisia ratkaisuja asunnottomuuteen ja siihen kytkeytyviin ongelmiin. Lähtökohtaisesti asukkaat eivät kuitenkaan todennäköisesti miellä rakentavansa itselleen portaittaista polkua pois asunnottomuudesta (vrt. Jokinen & Juhi-la 1991, 101–102), vaan sen sijaan kuntoutumisessa on todettu olevan kyse erilaisten tapahtumien ja vaiheiden dialogisesta prosessista, jossa olennaiseksi muodostuu asukkaan subjektiuden ja oman muutosmotivaation sekä uuden toimijaidentiteetin rakentamisen tukeminen toisiinsa kietoutuneiden ja kasaantuneiden vastoinikäymisten jälkeen (Granfelt 1992, 142; Haahtela 2008, 250–251; Lehtonen & Salonen 2008, 32; Manninen & Tuori 2005, 25; Väyrynen 2012, 272, 280, 288). Kiirehtämällä saavutetaan siis kenties näennäisiä tuloksia, mutta asukkaan kannalta todellinen muutos vie aikaa (ks. myös Laitinen & Kemppainen 2010, 167). Pohdittaessa kuntoutumisen kehystä on toisaalta huomioitava, että tuetun asumisen merkitys voi kiteytyä myös tilanteen pysymisessä ennallaan, mikäli vaihtoehtona olisi asukkaan olosuhteiden vaikeutuminen ilman tukea (ks. myös Pohjola 2010, 35).

Tukeen liittyen myös asukkaiden ja työntekijöiden vuorovaikutussuhde nousi kuntoutumisen kehyksessä merkittävään asemaan. Vaikka asiakassuhteen on todettu olevan aina tasapainoilua vaativa vuorovaikutussuhde (Pohjola 1993, 85, 88), määrittyi vuorovaikutus asumissosiaalisen työn kannalta erityisen keskeisenä, koska ilman vastakaikua asukkaan ja työntekijän keskustelut saattaisivat jäädä merkityksettömiksi (Granfelt 1998, 170–171). Toimivan vuorovaikutussuhteen avulla oli myös todennäköisempää, että työntekijät tunnistivat mahdolliset ongelmat ja pystyivät tarjoamaan asukkaalle apua varhaisemmassa vaiheessa. Vaikkei luottamuksen syntymistä voi jouduttaa, on nopeasti järjestyvän mahdollisuuden keskusteluihin ja luottamuksellisen vuorovaikutuksen todetukin parhaimmillaan kannattelevan erilaisissa kriisitilanteissa ja siten myös merkittävästi tukevan päihitteettömyydessä. (Granfelt 1998, 166; 2003a, 69; 2011, 226–227; Haahtela 2008, 234; Laitinen & Kemppainen 2010, 172; myös Metteri 2012, 228.)

Vuorovaikutuksellisen asumissosiaalisen työn keinoin työntekijät auttoivatkin asukasta itsereflektiossa sekä oman itsensä ja tilanteensa arvioimisessa (ks. Granfelt 2003a, 72). Asumisen edetessä ja asukkaan luottamuksen omaan selviytymiseen kasvaessa työntekijöiden merkitys myös väheni. Tätä Granfelt (1998, 167) kuvailee asukkaan sisäisen kodin rakentumiseksi, jolloin työntekijään luodun tilapäisen riippuvuussuhteen avulla

asukkaan luottamus itseän ja omiin valintoihin voi vahvistua. Asukkaille oli kuitenkin tärkeää tulla kohdatuksi yksilöinä eikä ongelmiansa kautta. Koska työntekijöiden arvot välittyvät vuorovaikutuksessa asukkaalle, vaatii se työntekijöiltä pyrkimystä luopua mahdollisista kategorisoivista asenteista. (Ks. Jokinen ym. 2012, 59–60; Laitinen & Kemppainen 2010, 155, 161; Väyrynen 2012, 278–279; vrt. myös Jokinen ym. 1995, 19.) Pohjola (1993, 87, 88) toteaaakin vuorovaikutuksen vaativan ammatillista hallintaa, mutta silti ”myös ammatillinen vuorovaikutus voi olla luonnollista, tavanomaisen ihmishuokkeskustelun lähtökohtia hyödyntävää” kanssakäymistä.

Kuntoutumisen kehykseen kytkeytynyt kontrolli ilmeni Arja Jokisen (2008) jaottelua mukaillen organisatorisena välttämättömyytenä, asiakasprosessiin liittyvänä seurantana sekä asukkaan itsesäätelyn valvomisena (asumiseen kohdistuvasta viranomaiskontrollista ks. myös Jokinen & Juhila 1991, 13–14). Organisatorisena välttämättömyytenä kontrollin miellettiin kuuluvan tuettuun asumiseen, koska julkisella rahoituksella organisoidun tuen ymmärrettiin edellyttävän kontrollin läsnäoloa. Asiakasprosessiin kytkeytyvän kontrollin avulla pyrittiin varmistumaan siitä, että annettu tuki edistää muutosprosessia halutulla tavalla ja mahdollisista ongelmista saadaan tietoa, jotta niihin voitiin puuttua nopeammin. Asukkaan itsesääteilyyn liittyvänä kontrollin tavoitteeksi ymmärrettiin asukkaan oman sisäisen kontrollin lisääminen, jonka seurauksena asukas saatiin haluamaan oikeaksi miellettyä muutosta elämäänsä. (Jokinen 2008, 120–125, 127, 132–133.)

Asumiseen liittyvät reunaehdot ja kontrolli vaikuttivatkin todennäköisesti siihen, että haastatellut asukkaat jäsensivät tuetun asumisen rakentumista pitkälti päihteen käytön ja päihdeminuuden näkökulmasta (ks. Granfelt 1998, 36, 94–102). Tutkielman perusteella asumisyksikön asukkaat eivät kuitenkaan mieltäneet asumiseen liittyviä sääntöjä ja kontrollointia negatiivisena asiana. Myös muissa asunnottomuutta ja tukiasumista käsitelleissä tutkimuksissa on todettu asukkaiden kokeneen asumiseen liittyvät säännöt pääsääntöisesti mielekkäinä, koska ne on nähty keinona hallita päihdekäyttöä (Lehtonen & Salonen 2008, 31; Manninen & Tuori 2005, 15). Kontrolli ja asumiseen liittyvät rajat voivatkin tuottaa turvallisuuden tunnetta sekä siten jäsentyä asukkaalle arvostavana välittämisen osoituksena kertoen työntekijöiden sitoutumisesta, ymmärryksestä ja halusta pitää asukkaista huolta (Granfelt 1998, 70, 166, 172; 2011, 225–226; Jokinen 2008, 135, 141).

Tämän tutkielman perusteella tuki ja kontrolli muodostivatkin toisiaan täydentävän kokonaisuuden, jonka painopisteet vaihtelivat asukkaan tarpeiden sekä asumisprosessin vaiheesta riippuen. Tulkintaa kontrollin tuenomaisuudesta ja tuen kautta tapahtuvasta kontrolloinnista tukee myös Pohjolan (1993, 70) ajatus, että asiakkaiden auttaminen ja kontrollointi ovat saman kohtaamisen eri käänköpuolia. Myös tuetussa asumisessa tuen ja kontrollin välinen suhde rakentui tulkinnallisena eikä niiden välinen raja ollut selkeä. Näkökulmasta riippuen sama asia tai tilanne määrittyi tueksi tai kontrolliksi, jolloin työntekijöiden ammatillisena haasteena oli rakentaa asukkaan kanssa vuorovaikutussuhde, jossa kokemus tuesta nousi päällimmäiseksi. (Jokinen 2008, 134–135.)

Näin ollen tuettuun asumiseen aiemmissa tutkimuksissa kohdistunut kritisointi vaikutti tämän tutkielman perusteella ainakin osin aiheettomalta, koska osa asukkaista koki tarvitsevänsa Wärttinän kaltaista asumismuotoa, jossa portaittaisuus konkretisoitui myös asukkaan toimijuuden prosessimaisena ja asteittaisena vahvistumisena. Tällöin asunto asumisyksikössä ja sen kautta mahdollistunut tuki saattoi nykyisessä elämäntilanteessa määrittäjä itsenäistä asumista merkityksellisempänä vaihtoehtona (ks. myös Granfelt 2003a, 36). Tutkielman perusteella tuettu asuminen soveltuikin parhaiten sellaisille henkilöille, jotka halusivat ja kykenivät sitoutua päihdeettömään asumiseen ja olivat siten motivoituneet työskentelemään elämänmuutoksen eteen (ks. myös Tainio & Fredriksson 2009, 188).

Pohdittaessa asukkaiden suhtautumista asumisen päihdeettömyyteen ja siihen liittyvään kontrollointiin on kuitenkin hyvä huomioida eräs seikka. Sekä asukkaat, että työntekijät kertoivat haastatteluissaan Wärttinän olleen tutkimushetkellä ainoa asumisvaihtoehto Järvenpäässä sellaisille asunnottomille päihdeidenkäyttäjille, joilla ei ollut mahdollisuutta saada asuntoa toisaalta. Kaupungissa ei myöskään ollut ensisuojan kaltaista tilapäismajoitusta. Näin ollen on olemassa mahdollisuus, että asukkaat olivat tyytyneet asemaansa asumisyksikössä muiden mahdollisuuksien puutteessa etenkin, koska vain harvalla asukkaalla oli tavoitteena täysraittius (ks. myös Jokinen & Juhila 1991, 95–96).

Tästä johtuen asukkaiden suhtautumista asumisen päihdeettömyyteen ja kontrollointiin tulee mielestäni arvioida varauksella ja tilanteen vaihtoehtottomuus huomioiden, koska puolueettoman ja luotettavan näkemyksen saavuttaminen edellyttäisi mielestäni myös päihdekäytön sallivan asumismuodon olemassaoloa. Samalla voi olla aiheellista kysyä,

voiko päihdekäyttöön liittyvä ulkoinen kontrolli tosiasiaassa synnyttää asukkaissa pysyvän sisäisen kontrollin? Päihteellisen asumisen järjestäminen olisi tärkeää myös siksi, koska nykyisellään portaittainen tuettu asuminen rakentuu varsin järjestelmälähtöisesti yksilöiden erilaisten elämänvalintojen kunnioittamisen sijaan. Muutosta voidaankin tavoitella myös muilla keinoilla kuin ihmisen autonomiaan kajoamalla (Jokinen 1995, 127) ja siten oikeus määrätä itse omasta elämästään ja päihdekäytöstään liittyy olennaisesti myös asiakaslähtöisyyteen (Pohjola 2010, 47).

Vaikka siis vaivaishoidon ajalle tyypillisestä jaottelusta apua ansaitseviin ja ansaitsemattomiin (ks. esim. Anttonen & Sipilä 2000, 25–28) on näennäisesti edetty jo pitkälle, tehdään vastaavaa valikointia edelleen, mikäli asunnon arvoiseksi määritellään vain henkilöt, jotka ilmaisevat halukkuutensa muuttaa elämänsä yhteiskunnan normatiivisten raamien mukaiseksi ja Juhilan (2006, 81) sanoin ”ottavat liittymistehtävän vastaan” (ks. myös Jokinen & Juhila 1991, 14, 111–114, 168). Ihmisarvoiset, turvalliset ja pysyvät asumisolosuhteet tulisikin järjestää jokaisessa kunnassa myös niille, jotka eivät kykene edes osittaiseen päihdeettömyyteen tai halua ottaa tukea vastaan (vrt. Jokinen & Juhila 1991, 154; ks. myös Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008, 153). Sopivien asumismuotojen paikallisesta puutteesta kertonee myös se, että Wärttinään oli hakeutunut asukkaiksi sellaisia henkilöitä, jotka eivät oman taikka työntekijöiden arvion mukaan hyötäneet Wärttinän kaltaisesta tuetusta asumismuodosta.

Jatkettaessa pohdintaa voimaantumisen kehyksestä oli Wärttinässä toteutettava yhteisöllisyyden periaate tuetulle asumiselle ominainen, koska vertaisten toisilleen tarjoama emotionaalinen ja psykologinen tuki on yleisesti todettu hyvin merkitykselliseksi (ks. Granfelt 1998, 62; Juhila 2006, 131). Tämän tutkielman perusteella asumisyksikön yhteisöllisyys mukaili Irene Roivaisen (2008) kuvailemaa ilmiöperustaista yhteisötyötä, jossa määräävänä tekijänä pidetään samanlaisia, esimerkiksi päihdeongelmien kaltaisia sosiaalisia ongelmia. Kuten tuettuun asumiseen kokonaisuutena, liittyi myös yhteisötyöhön tuen ja kontrollin yhteen kietoutuneet elementit. Vaikka yhteisöllisen työotteen kautta yksilöstä saattaa paljastua vahvuuksia, joita tavanomaisen asiakastyön kautta ei voi tavoittaa, on sen heikkoudeksi kuitenkin nähty etäisyys asiakasprosessin kokonaisuudesta. (Roivainen 2008, 258–259, 269, 271, 273.)

Voimaannuttavaan yhteisöllisyyteen liittyen asuntolaolosuhteet mahdollistivat asukkaiden keskinäisen tuen, mutta samalla on todettu kohtuuttomaksi olettaa vaikeassa tilanteessa elävän asukkaan kykenevän tukemaan vielä muitakin (Granfelt 1998, 59, 90–91). Yhteisöllisyyden kaksijakoisuus ilmenikin siten, että valtaosa asukkaista kuvaili pitävänsä myönteisenä vertaistukea ja mahdollisuuttaan olla osa yhteisöllistä asumisyksikköä, vaikka samalla tärkeänä pidettiin mahdollisuutta vetäytyä omaan rauhaan sekä sitä, ettei yhteisön toimintaan osallistuminen ollut pakollista (ks. myös Busch-Gertseema 2011, 9). Etäisyyden ottaminen ja halu torjua yhteisö jäsenineen oli ymmärrettävää reflektoidessa sitä asukkaiden haastavaan elämäntilanteeseen ja tarpeeseen suojella itseään asumisyksikön leimaavuudelta (ks. Granfelt 1992, 48–49, 56–60; 1998, 58, 91; myös Pohjola 2010, 62–63), koska yhteisöön liittyminen edellytti samaistumista toisiin asukkaisiin ja siten myös oman elämän ongelmakohtien tunnistamista sekä itsensä mieltämistä päihdekuntoutujaksi.

Pohdittaessa siis Wärttinän kaltaista tuettua asumista keinona vaikuttaa asunnottomuuteen on hyvä huomioda, että vaikka yhteisöön kuulumisen on yhteiskunnassa elämisen perusta (Hyväri & Nylund 2010, 32), ei yhteisöllinen asuminen ole kaikille mieleinen tai edes mahdollinen tapa elää arkeaan etenkin, mikäli asukas ei ole kokenut aiempaa tilannettaan tai päihteiden käyttöään ongelmalliseksi. Tämän tutkielman perusteella voitiin kuitenkin todeta asukkaiden keskinäisen avun täydentävän tärkeällä tavalla ammatillista asumissosiaalista työtä tuetun asumisen kokonaisuudessa ja siten osaltaan tukevan sisäisten voimavarojen vahvistumista.

Yhteisöllisyyttä ei siten pitäisikään ymmärtää irrallisena sanana tai tavoitetilana, vaan vankkaa ammatillisuutta vaativana työskentelymenetelmänä, jonka toteutuminen edellyttää työntekijöiltä spontaanin vertaisuuden tukemista (Juhila 2006, 129–130), aktiivista omaa osallistumista sekä substanssiosaamista. Granfeltin (2003a, 88) mukaan yhteisöllinen työorientaatio onkin työntekijöille vaativa työskentelytapa, joka voi olla myös psyykkisesti kuormittavaa. Yhteisöllisen otteen vahvistamista sosiaalihuollon palvelurakenteessa pidetään kuitenkin toivottavana kehityssuuntana (Roivainen 2008, 280). Lisäksi yhteisöllisyyden tukeminen tulisi käsittää laajasti myös asukkaan henkilökohtaisten sosiaalisten verkostojen vahvistamisena, joka osaltaan voi edistää voimaantumisen kokemusta.

Osallisuuden kehykseen liittyneen toiminnallisuuden merkitystä on käsitelty varsin vähäisesti aiemmissa tuettua asumista käsittelevissä tutkimuksissa. Kokemuksellista toiminnallisuutta on kuitenkin pidetty muutoksen edellytyksenä (Väyrynen 2012, 295–296) samalla, kun yhteisöön liittymisen, osallisuuden ja kotiutumisen tunteen on todettu vahvistuvan yhteisten toimintojen kautta (Granfelt 2003a, 78). Samalla on kuitenkin oleellista, että asukas voi itse määritellä oman osallisuutensa tason (Haahtela 2008, 230). Aukkaiden osallisuuden tukeminen ja sosiaalisen toimijuuden eheytyksen toteutuminen on kuitenkin oleellista, jottei asuminen asumisyksikössä laitostaisi asukkaita ja rakentaisi heille toiseuden minuutta saartamalla yksilöitä ympäröivästä yhteisöstä (ks. esim. Goffman 1969, 5-8, 55–57) taikka muodostuisi segregoivaksi ja muusta yhteiskunnasta irralliseksi ”erityisten ihmisten erityiseksi taloksi” (Granfelt 1992, 132).

Psyykkisen ulottuvuuden lisäksi osallisuudella voitiin tulkita olevan myös fyysinen merkityksensä, joka ilmeni asumisyksikön sijainnin arvostamisena. Asukkaille vaikutti-kin olevan merkityksellistä osallistua konkreettisella läsnäololla ympäröivän yhteiskunnan elämään sen sijaan, että asumisyksikkö olisi sijoitettu eristyksiin muusta yhteisöstä. Asunnottomien konkreettiseen osallisuuteen ja läsnäoloon kohdistuneeseen kritisointiin liittyen onkin hyvä huomioda, että esimerkiksi Taloustutkimuksen keväällä 2014 tekemän selvityksen mukaan Helsingissä valtaosa asukkaista kannatti asunnottomien päihdeongelmaisten oikeutta asuntoon (Helsingin Sanomat 6.3.2014; vrt. myös Jokinen & Juhila 1991, 160). Helsinkiläinen asenneilmasto onkin tendenssinä varsin positiivinen verrattuna esimerkiksi Lontooseen, jossa katuasunnottomien määrä on viimeisen kolmen vuoden aikana kasvanut 75 %, mutta inhimillisten ratkaisuvaihtoehtojen sijaan asunnottomia on häädetty kadulta jopa piikkimatoilla (Helsingin Sanomat 9.6.2014; ks. myös Fitzpatrick, Pawson, Bramley, Wilcox & Watts 2013, viii, 31–34; vrt. Busch-Gertsema 2011, 32).

Tämän tutkimustulosten pohtivan koonnin lopuksi on kuitenkin huomautettava, etteivät kehykset, asukkaiden ja työntekijöiden roolit tai ydinmerkitykset käytännössä erotu toisistaan jyrkkärajaisesti (ks. myös Puroila 2002a, 144), vaan asumisyksikön arjessa ne limittyvät toisiinsa tuetun asumisen kokonaisuuden muodostaen (tilanteittain rakentuvista rooleista ja identiteeteistä ks. myös Jokinen 1995). Kehyskaari ei myöskään välttämättä esiinny jokaisessa tuetun asumisen asumisprosessissa vaan asukkaan orientaation ja motiivien, työntekijöiden asiakassuhteeseen paneutumisen sekä ympäröivän yhtei-

sön tilanteen lisäksi kehysten rakentuminen on monen tekijän kenties ennustamatonkin summa. Siten kehysten kautta ei mielestäni voi tehdä yleistettäviä johtopäätöksiä tuetun asumisen onnistumisesta tai epäonnistumisesta, koska jokainen asukas määrittää hyötymisensä tuetusta asumisesta lopulta itse oman subjektiivisen kokemuksensa kautta (vrt. Jokinen & Juhila 1991, 155–158).

5.2 Pohdintaa asukkaiden ja työntekijöiden näkemyseroista

Vaikka tuetun asumisen kehykset rakentuivat asukkaiden ja työntekijöiden näkökulmista osin samantapaisesti, oli myös näkemyseroja havaittavissa. Esimerkiksi juurtumisen kehyksessä oleelliseksi muodostunutta asunnon merkitystä painotettiin eri tavoin asukkaiden ja työntekijöiden haastatteluissa. Asunnottomuus miellettiin työntekijöiden näkökulmasta ongelmaksi, mutta sivumainintoja lukuun ottamatta asunto ei korostunut työntekijöiden puheessa yhtä oleellisena verrattuna asukkaiden näkemyksiin.

Syynä näkemyseroon saattoi tulkintani mukaan olla esimerkiksi se, että työntekijät mielsivät asunnon tärkeyden niin itsestään selvyydeksi, ettei sitä huomattu painottaa. Koska valtaosalle työntekijöistä tuettu asuminen rakentui ensisijaisesti asumiseen liittyvän tuen kautta, voidaan toisaalta myös kysyä, oliko työntekijöille lopulta muodostunut ymmärrystä itse asunnon fyysisistä ja psyykkisistä merkityksistä asunnottomuutta kokeneelle? Samalla tulee kuitenkin huomata, ettei asunnon puuttumisen kokonaisvaltaista vaikutusta elämään tuskin koskaan voikaan kaikilta osin ymmärtää, ellei vastaavaa paikkatunnetta ole itse joutunut kokemaan (ks. myös Granfelt 2000, 102; katuasunnottomuuden kokemuksista asunnottomien itsensä kertomana ks. Pyyvaara & Timonen 2012).

Myös näkemykset tuesta jakoivat asukkaiden ja työntekijöiden mielipiteitä kuntoutumisen kehyksessä. Vastoin työntekijöiden kertomaa asukkaat kokivat, ettei heille oltu annettu tuetusta asumisesta riittävästi ennakkotietoa eikä myöskään heidän tuen tarpeitaan ollut kartoitettu muuttovaiheessa. Vastaavasti työntekijöiden tarjotessa apua se oli saatettu kokea negatiivisena holhoamisena.

Ristiriita asukkaiden ja työntekijöiden näkemysten välillä saattanee tulkintani mukaan selittyä osin asukkaiden aiempien olosuhteiden kautta, jossa elämää olivat värittäneet asunnottomuus ja runsas päihdekäyttö. Tällöin tilanne saattoi muuttovaiheessa olla niin jäsentymätön, ettei asukas välttämättä kyennyt sisäistämään työntekijöiden kanssa käytyjä keskusteluja. Tällöin myöskään tavoitteiden asettamista ei ole realistista tai edes kohtuullista odottaa ennen tilanteen selkiytymistä. Lisäksi asukas saattoi muuttovaiheessa olla niin heikkokuntoinen, että ennen siirtymistä tavoitteiden pohdintaan oli varattava aikaa pelkkään asukkaan psyykkiseen ja fyysiseen kuntoutumiseen. Koska kyse on kuitenkin tuetusta asumisyksiköstä, on lähtökohtaisena oletuksena, että asukkaat tarvitsevat erilaisissa asioissa ohjausta saadakseen ne hoidetuksi. Negatiivinen suhtautuminen tarjottuun apuun voikin kertoa esimerkiksi asukkaiden särkyneestä luottamuksesta rakenteisiin ja niitä ylläpitäviin viranomaiskontakteihin (ks. Granfelt 2013b, 220–221).

Toisaalta asumisyksikkö kävi läpi muutoksia tutkielman aineistonkeruun aikaan, joten on myös mahdollista, ettei työntekijöillä ollut aikaa keskustella riittävästi kaikkien asukkaiden kanssa heidän tilanteestaan taikka asumisen reunaehdoista, vaikka se olisi-kin ollut tavoitteena. Työntekijät olivatkin itse todenneet, että muun muassa tiedonkuluista, henkilöstövaihdoksista ja epäselvistä työnkuvista johtuen yhteistä näkemystä tuetusta asumisesta ei muutosvaiheessa ollut vielä saatu muodostettua eikä asukkaiden tuen tarpeisiin koettu voitavan vastata riittävästi esimerkiksi vähäisten henkilöstöresurssien vuoksi (ks. Niemi 2012, 27–33).

Tuen antaminen edellyttää kuitenkin aina sen tarpeen ja tavoitteiden selvittämistä (Jokinen 2008, 116), jolloin asukkaiden kokemus tilanteesta kertonee kaiken kaikkiaan tarpeesta tarkistaa ja täsmentää asumisyksikön toimintamenetelmiä, jotta käytännöt vastaisivat tavoitteita ja olisivat myös tosiasiallisesti asukaslähtöisiä. Lisäksi, mikäli asumisyksikön asukasvalintakriteerit pysyvät jatkossa ennallaan, voidaan tuetusta asumisesta annettavaan etukäteistietoon huomiota kiinnittämällä mahdollisesti ratkaista se ongelmalliseksi koettu tilanne, jossa asumisyksikköön oli hakeutunut ja asutettu myös tuetun asumisen kohderyhmään kuulumattomia asiakkaita.

Pohdittaessa edelleen kuntoutumisen kehyksessä oleelliseksi muodostunutta läsnäolon teemaa toteutuivat tapaamiset työntekijöiden kanssa asukkaiden mukaan pääsääntöisesti

päiväkeskuksessa, vaikka valtaosa työntekijöistä mielsi kotikäynnit asumissosiaalisen työn tärkeimmäksi työvälineeksi. Päihdekuntoutujien lisäksi asumisyksikössä asui myös mielenterveyskuntoutujia, jotka usein tarvitsivat vielä konkreettisempaa tukea ja lähiohjausta arjessa selviytymiseen. Näin ollen on mahdollista, että osa työntekijöistä arvioi tuettua asumista kokonaisuutena molempien asukasryhmien näkökulmasta, vaikka tosiasiassa kotikäynnit painottuivat mielenterveyskuntoutujien luokse.

Mikäli organisatorisesta näkökulmasta tuetun asumisen asukasvalinnoissa kuitenkin painotetaan asukasehdokkaan tuen tarvetta, olisi myös päihdekuntoutujille suotavaa tarjota aktiivisesti mahdollisuutta kotikäynteihin sen sijaan, että aloitevastuu yhteydenotoista jää asukkaalle. Samalla työntekijöiltä vaaditaan kuitenkin herkkyyttä tunnistaa asukkaan tarve läheisyydelle ja etäisyydelle (ks. Granfelt 2003a, 72) ja vankkaa ammattillisuutta liikkua eri lähestymistapojen välillä, koska myös asumisyksikössä asuvilla tulee olla oikeus omaan tilaan ja yksityisyyteen.

5.3 Tutkielman ja tutkimusprosessin arvioivaa pohdintaa

Pohdittaessa ensin aiheen valintaa on hyvä huomioida, että vaikka asunnottomuus lienee aiheena ongelman lopulliseen ratkaisuun saakka alati ajankohtainen, on sosiaalialan asunnottomuustutkimuksissa jo saavutettu sellainen yhteisymmärrys, jossa tuoreet tutkimukset voivat ainoastaan vahvistaa ja tarkentaa asunnottomuudesta sekä siihen liittyvistä tekijöistä piirtyvää kuvaa (ks. Tainio 2008, tiivistelmä). Vastaamalla asetettuun tutkimustehtävään tutkielma kuitenkin pyrki tuottamaan tuetusta asumisesta uuden näkökulman. Luomaani tuetun asumisen kehysten ja ydinmerkitysten jäsenystä voineekin jatkossa soveltaen hyödyntää esimerkiksi asunnottomuustyössä sekä portaittaisen tuetun asumisen ja asukkaiden aseman kehittämiseksi.

Arvioidessani päätöstäni valita haastattelu aineistonkeruutavaksi koen, ettei määrällisellä tutkimusotteella tai esimerkiksi lomaketutkimuksella olisi tavoitettu tuetun asumisen kehymiä ja ydinmerkityksiä yhtä moniulotteisesti. Pohtiessani edelleen tapaani tarkastella tuettua asumista kehysinä sosiaalityön asiakassuhteiden kohtaamistapojen kautta voidaan sitä toisaalta kritisoida etäännyttämisestä asukkaiden todellisuudesta, mikäli se ymmärretään lähtökohdiltaan kapeasti viranomais- ja järjestelmälähtöisen näkökulman

painottamiseksi. Pohjolaa (1993, 84) mukaillen koin kuitenkin tärkeäksi tarkastella tuetun asumisen määrittymistä asukas- ja työntekijänäkökulmien lisäksi myös laajemmin suhteessa sosiaalityön kohtaamistapoihin, koska vain siten tuetun asumisen tilannesidonaisuus oli mielestäni mahdollista tehdä näkyväksi tieteelliselle analysoinnille.

Arvioidessani valintaani soveltaa kehysanalyysia aineiston analyysissa on huomattava, että kehysanalyysin suhde haastatteluaineistoon on todettu osin ongelmalliseksi, koska puheen kautta tuotetun kuvauksen ja todellisen asiantilan välillä tulkitaan olevan ero eikä pelkän haastattelun kautta siten uskota päästävän kiinni todellisuuteen. Ero kuvauksen ja todellisuuden välillä nähdään siinä, ettei tutkijalla ole varmuutta, kuvaako haastateltava asian todenmukaisesti vai sillä tavoin kuin haastateltava olettaa tutkijan toivovan. (Goffman 1974, 504; Puroila 2002a, 150–151.) Tätä tutkielmaa tehdessäni lähestyin aineistoani kuitenkin siitä konstruktionistisesta lähtökohdasta, että asukkaiden ja työntekijöiden tuottama puhe oli subjektiivisesti tulkittua todellisuutta, jonka avulla tuetun asumisen kehykset oli paikannettavissa, analysoitavissa ja tulkittavissa. Näin ollen en kokenut ristiriitaiseksi valita analyysimenetelmäksi kehysanalyysia, vaikka aineistoni koostuikin haastatteluista.

Tutkimusprosessin pohdintaan liittyy oleellisesti myös tutkimuksen yleistettävyyden ja luotettavuuden arviointi. Näiden käsitteiden käyttöä laadullisen tutkimuksen yhteydessä on tosin kritisoitu, koska niiden on koettu vastaavan pikemmin määrällisen tutkimuksen tarpeisiin (Hirsjärvi ym. 2000, 214; Tuomi & Sarajärvi 2002, 133). Yleistettävyyden sijaan onkin ehdotettu puhuttavan esimerkiksi suhteuttamisesta (Alasuutari 2001, 251) tai vahvistuvuudesta, jolla tarkoitetaan tukeutumista aiempien tutkimusaihetta vastaavien tutkimusten tuloksiin sen sijaan, että tulosten odotettaisiin olevan sellaisinaan siirrettävissä muihin tutkimuskonteksteihin (Eskola & Suoranta 2000, 211–212).

Pohtiessani siis yleisesti tämän tutkielman perusteella esiin tulleita tuetun asumisen sisältöjä aiempaan tutkimustietoon rakentui tuetun asumisen kokonaisuus Wärttinässä samantapaisesti kuin muissa vastaavissa yksiköissä. Asumisen alkuvaiheessa painopiste oli konkreettisessa asumisen turvaamisessa ja mekaanisemmissa käytännön asioissa, prosessin keskivaiheilla voimavaraistavassa tukityössä jatkuen edelleen itsenäistymisen tukemiseen ja syvällisempään elämän haltuunottoon asumisen loppuvaiheeseen siirryttäessä (Haahtela 2008, 230; Lehtonen & Salonen 2008, 31; Manninen & Tuori 2005,

17). Tukikokonaisuuden muodostuminen konkreettisesta ja psykososiaalisesta, niin sanotusta henkisestä tuesta sekä tuen kytkeytyminen asumisprosessin eri vaiheisiin mukaili Wärttinässä siten muita portaittaisen asumismallin yksiköitä (ks. esim. asumisen tukipalvelun TUPA-malli, Lehtonen & Salonen 2008, 74–78; Manninen & Tuori 2005, 16–17).

Vaikka siis konstruktionistiseen näkökulmaan tukeutuen ymmärrän tutkielmani olevan pikemminkin tutkimushetkellä vuorovaikutuksessa rakentunut ote todellisuudesta (ks. Helne 2002, 49), jota itse tutkielman tekijänä olen konstruoinut edelleen (Karvinen 2000, 12), resonoivat tutkielman tulokset aiempaa tutkimustietoa saaden niistä samalla vahvistusta. Silti laadullinen tutkimus aineistoinen on aina vain pala maailmasta, joka ei välttämättä kerro yleistettävää totuutta.

Myös tutkielman luotettavuuden osoittaminen on monimutkaista, koska sen arvioiminen käsittää koko tutkimusprosessin (Eskola & Suoranta 2000, 210). Pyrkimykseni osoittaa tulosten vahvistuvuus voi osaltaan antaa tutkimukselle luotettavuutta, mutta sen lisäksi luotettavuutta tuottavat esimerkiksi tutkimuksen johdonmukaisuus, yksityiskohtaisesti perusteltu tutkimusprosessin ja tehtyjen tutkimusmenetelmällisten valintojen kuvaaminen sekä aineiston riittävyys ja analyysin kattavuus (Eskola & Suoranta 2000, 212, 214–215, 227; Hirsjärvi ym. 2000, 214; Tuomi & Sarajärvi 2002, 135, 138). Näihin tavoitteisiin olenkin pyrkinyt paitsi tutkielman luottavuuden vuoksi, myös tutkimuseettisistä syistä, kuten aiemmin olen todennut.

Aineiston osalta koen, että asukkaiden yhteneväiset tavat kuvailla tuetun asumisen kehysten rakentumista kertoivat haastattelujen määrällisestä riittävydestä, vaikkakin tavoitteenani oli saada kaikki asumisyksikön asukkaat haastateltua työntekijöiden tavoin. Tutkielman luotettavuutta pohdittaessa on kuitenkin hyvä huomioida eräs seikka. Koska Wärttinä on päihteen asumisyksikkö, on asukkaan poistuttava alueelta halutessaan käyttää päihkeitä. Osa asukkaista oli saanut päihdekäytön paremmin hallintaansa, jolloin he yleensä viettivät enemmän aikaansa asumisyksikössä verrattuna niihin, jotka joutuivat olemaan usein poissa päihtymyksen vuoksi. Näin ollen on mahdollista, että tutkimushaastatteluihin otti osaa ne asukkaat, joiden tilanne oli edennyt parempaan vaiheeseen, ja joille tuettu asuminen näyttäytyi siten myönteisenä kokemuksena. Vaikka kaikki asukkaat siis saivat kutsun tutkimushaastatteluun, tulee tutkielman luotettavuutta ar-

vioidessa huomioida, että asukkaiden osalta näkemyksen tuetusta asumisesta muodostaa puolet asumisyksikön päihdekuntoutujista.

Vaikka tutkielman aineisto ja toimintaympäristö ovat aina tilannesidonnaisia (Pohjola 2012b, 34; myös Karvinen 2000, 12), olen silti pyrkinyt laajempaan yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen ja asunnottomien aseman edistämiseen esimerkiksi antamalla asukkaille tutkielman keinoin väylän kertoa omista näkemyksistään tuettuun asumiseen liittyen (ks. myös Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008, 152). Lisäksi olen pyrkinyt purkamaan asunnottomista päihdekuntoutujista rakentunutta stigmatisoitunutta mielikuvaa (ks. myös Helne 2000, 200; Pohjola 2010, 30, 33–35) konstruoimalla heidät omaehtoisiksi osallistujiksi ja aktiivisiksi toimijoiksi, mikäli myös ympäröivät olosuhteet sen mahdollistavat (ks. myös Busch-Gertseema 2011, 10). En kuitenkaan ole pyrkinyt normalisoimaan (ks. Helne 2002, 93–99) asunnottomuutta tai vähättelemään sen kuormittavuutta, vaan kritisoidaan ja herättämään keskustelua asunnottomien kohtaamasta leimaantumisen ja kategorisoinnista sekä siten osaltani toimimaan yhteiskunnallisena vaikuttajana kunnioittamalla samalla jokaisen yksilöllisyyttä sosiaalityön eettisten periaatteiden mukaisesti (ks. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2012, 6, 26; myös Pohjola 2010, 48; Törrönen 2005, 16, 34–35).

Yhdynkin Granfeltin (1998, 99) sanoihin, joiden mukaan ”erilaisuuden yksioikoinen leimaaminen ei-toivottavaksi poikkeavuudeksi köyhdyttää loppujen lopuksi kaikkien elämää - viimekädessä myös niiden, jotka onnistuvat täyttämään normaaliuden ideaalin.” Yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen liittyen tuottamalla tuetusta asumisesta lisätietoa pyrin myös vahvistamaan sosiaalityötä professiona sekä osoittamaan sosiaalityössä kohdattavien teemojen haasteellisuuden ja moniulotteisuuden, joiden parissa työskenteleminen edellyttää analyyttistä asiantuntijuutta tukien näin vaatimusta sosiaalityön korkeasta koulutustasosta (ks. Kemppainen & Ojaniemi 2012, 51; myös Kortenieniemi, Kotiranta & Kivipelto 2012, 107).

Jatkaessani arviointia omasta työskentelystäni voin todeta tutkielman tekemisen olleen pitkä, kokonaisuudessaan yli kaksi vuotta kestänyt prosessi. Koska tutkimusaihe ja -ympäristö olivat minulle tuttuja silloisen työni kautta, helpotti se toisaalta aiheeseen orientoitumista sekä tutkittavien sensitiivistä lähestymistä aiemmin saavutetun luottamuksen keinoin. Samalla vaarana oli kuitenkin sokeutuminen sellaisille asioille, joista

työn kautta oli muodostunut jo itsestäänselvyyksiä. Koenkin, että perhesyistä ottamani ajallinen etäisyys tutkielmaan auttoi saamaan aiheeseen tärkeää henkistä välimatkaa. Tämän etäisyyden myötä koin saavuttaneeni aiheeseen entistä objektiivisemmän näkökulman, jonka turvin tuetun asumisen kehyksiä merkityksineen oli helpompi tarkastella (ks. myös Tuomi & Sarajärvi 2002, 133; Törrönen 2005, 33–34). Itsensä etäännyttäminen tutkimusaiheesta ja käytännön työstä auttoi myös löytämään uudenlaisen lähestymistavan aineiston analyysiin, jota ilman tuetun asumisen kehyksittäisyys olisi kenties saattanut jäädä tavoittamatta.

Tutkimusprosessin aikana oma paikantumiseni tutkimuksen moninaiselle kentälle oli tosin osin haasteellistakin, koska sen sijaan, että olisin tiukasti sitoutunut tiettyihin epistemologisiin ja ontologisiin lähtökohtiin, olen kokenut pikemmin liikkuneeni niiden välissä. Jälkikäteen tutkimusprosessia pohtiessani koen ratkaisun kuitenkin oikeaksi, koska tekemäni valinnat vastasivat näin parhaiten tapaani ymmärtää ja tulkita tutkimusaiheeni (ks. myös Karvinen 2000, 24).

Koska pro gradun työstäminen on itsenäinen ja jopa yksinäinen prosessi, olen kuitenkin tyytyväinen esimerkiksi tutkielman etenemiseen luomani aikataulun mukaisesti sekä siihen, ettei motivaationi tai aihetta kohtaan kokemani kiinnostus missään vaiheessa laantunut. Samalla syvempi perehtyminen aiheeseen tutkimuskirjallisuuden kautta aiheutti myös turhautumista havaittuani, että ponnisteluista huolimatta kamppailemme asunnottomuuden kanssa edelleen samojen kysymysten parissa vuodesta ja jopa vuosikymmenestä toiseen (ks. esim. Granfelt 1992; 1998; Hynynen 2005; Jokinen & Juhila 1991; myös Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008, 142). Kuitenkin arvioidessani omaa toimintaani olen pyrkinyt mahdollisimman tyhjentävästi argumentoimaan eri osa-alueita osoittaakseni tutkielman vakuuttavuuden (ks. Eskola & Suoranta 2000, 208–209, 219–220) ja siten osaltani liittymään asunnottomuuskeskusteluun. Samalla koen itseni kuitenkin tietyltä osin jääviksi arvioimaan tutkielman lopullista luotettavuutta, joten näin ollen tutkielman vakuuttavuuden arvioiminen lienee viimekädessä lukijan päätettävissä.

Pohtiessani toisin toimimista tutkimusprosessissa on asumisyksikön maininta nimeltä ollut jälkikäteen ajateltuna mahdollisesti virhearvio. Vaikka asiaa ei tulkittu eettisesti ongelmalliseksi organisaation puolelta, olen sittemmin pohtinut, tarkastelinko asiaa riittävästi tutkittavien näkökulmasta. Asumisyksikön julkisesta asemasta huolimatta

anonymisoimalla sen nimen ja sijainnin jo tätä tutkielmaa edeltäneessä käytäntötutkimuksessani olisin voinut turvata vielä paremmin työntekijöiden ja asukkaiden oikeuden yksityisyyteen sen sijaan, että jätin asian ratkaisun organisaation harkinnan varaan (ks. Kuula 2006, 75–77). Mikäli voisin siis palata tutkimusprosessin alkuun, salaisin nämäkin tunnistetiedot ulkopuolisilta. Tulevaisuutta ajatellen tutkimusprosessin parasta antia onkin kenties ollut oppiminen pohtimaan ja analysoimaan erilaisia asioita ja niihin vaikuttavia tekijöitä entistä monipuolisemmin.

Pohdittaessa viimeiseksi mahdollisia jatko- tai seurantatutkimusaiheita koen, että pyrkimällä osaltaan lisäämään ymmärrystä tuetusta asumisesta, avasi tutkielma myös uusia mahdollisuuksia jatkaa aiheen pohtimista tieteellisen tutkimuksen keinoin. Kuten aiheen rajausta perustellessani mainitsin, esitettiin Järvenpään kaupungin taholta toive sisällyttää tähän tutkielmaan myös Wärttinästä poismuuttaneet asukkaat. Poismuuttaneiden asukkaiden haastattelemisen asumisyksikössä asumisen jälkeen voisikin olla mielenkiintoinen vaihtoehto tuetun asumisen pitkäaika seurannan ja -arvioinnin vuoksi. Toisaalta kiinnostavaa olisi myös tutkia vielä asunnottomana olevien odotuksia tuetusta asumisesta ja verrata niitä tämän tutkielman tuloksiin. Edelleen mikäli Järvenpäähän myöhemmin perustetaan päihdekäytön salliva asumisyksikkö, olisi erityisen mielenkiintoista tutkia asukkaiden näkemyksiä päihitteettömästä tuetusta asumisesta silloin, kun heillä on ollut tosiasiallinen mahdollisuus valita päihitteellisen ja päihitteettömän asumismuodon väliltä.

5.4 Lopuksi

Vaikka poliittisesta näkökulmasta kansalaisten eriarvoisuuden vähentäminen vaikuttaa muodostuneen kestoteemaksi (ks. esim. Valtioneuvosto 2011, 7; 2014, 1) ja suomalaista asunnottomuusohjelmaa on kiitelty eurooppalaisittain yhdeksi kehittyneemmistä (Busch-Gertseema 2010a, 22), on vuodesta toiseen tuhansia ihmisiä koskettavan asunnottomuuden ilmeneminen mielestäni osoitus siitä, että olemme yhteiskuntana epäonnistuneet tehtävässämme pitää jokaisesta huolta. Tällöin sosiaalialalla tehtävällä työllä on merkittävä rooli tilanteen reaktiivisessa korjaamisessa (ks. Juhila 2006, 176).

Erilaisten sosiaalialan interventioiden, kuten asunnottomien päihdekuntoutujien palveluiden vaikutuksia on kuitenkin vaikea todentaa, ja vielä vaikeampaa olisi yrittää määrittellä tuloksille taloudellista arvoa (Kemppainen & Ojaniemi 2012, 52; Lehtonen & Salonen 2008, 116; Väyrynen 2012, 271). Tästä syystä on mielestäni jokseenkin kyseenalaista ja sosiaalityön arvomaailmalle etäistä, että vahvistuvan omavastuun diskurssin ja New Public Managementin (NPM) aikakautena sosiaalista vastuuta ja inhimillisyyttä toista kohtaan joudutaan usein perustelemaan hyötynäkökulmien kautta (Helne & Laatu 2006, 12; NPM:sta ks. lisää esim. Eräsaari 2006; Julkunen 2006) ja tuetun asumisen kaltaisia asunnottomille suunnattuja palveluita arvotetaan lähtökohtaisesti vain kustannusnäkökulmista.

Asunnottomuus sivuvaikutuksineen aiheuttaa kuitenkin vuositasolla jo valmiiksi tiukassa taloustilanteessa olevalle yhteiskunnallemme huomattavia menoeriä, ja esimerkiksi Helsingissä on viime vuosina maksettu vain yhdelle palvelutuottajalle noin neljä miljoonaa euroa tilapäismajoituksesta joka vuosi (Helsingin Sanomat 23.5.2014). Tuetun asumisen kaltaisen toiminta onkin havaittu kustannustehokkaaksi pyrkimyksissä vähentää asunnottomuutta. Vaikka aiemmin asunnottomana olleiden osalta asumiskustannukset luonnollisesti kasvavat tuetun asumisen myötä, on säästöjä todettu saatavan esimerkiksi väliaikaismajoitustarpeen ja erilaisten erityispalvelujen käytön vähenemisestä (Tampereen teknillinen yliopisto 2013, 2; myös Busch-Gertseema 2011, 72–73). Lisäksi, kun erilaisia malleja on arvioitu esimerkiksi osana pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelmia, on erilaisten tukiasuntojen ja tukiasumispalvelujen lisääminen nähty toimivana keinona vähentää pitkäaikaisasunnottomuutta sekä siitä seuraavia psykososiaalisia ongelmia (Hänninen 2010, 169–170; Pitkänen 2010, 19).

Taloudellisten hyötynäkökulmien sijaan asunnottomuuden vastaisessa toiminnassa ja tuetussa asumisessa tulisi kuitenkin aina olla ensisijaisesti kyse ”ihmisarvoisen elämän turvaamisesta, kärsimyksen välttämisestä, mahdollisuuksien tasa-arvosta ja arkipäivän sujuvuuden turvaamisesta” (Lehtonen & Salonen 2008, 116). Näin ollen myös suomalainen lainsäädäntö vaatisi täsmentämistä, jotta asunnosta muodostuisi kaikille yhtäläinen subjektiivinen oikeus, ja vastuu tämän oikeuden toteutumisen valvonnasta ja järjestämisestä olisi selkeästi määritelty (ks. myös Hassi-Nuorluoto 2000, 155; Metteri 2012, 199). Vaikka asunnottomuus siis lukumäärällisesti onkin suhteellisen pieni ongelma

(Jokinen & Juhila 1991, esipuhe; myös Granfelt 2000, 99) koko väestöön verrattuna, ei tule unohtaa, että tilanteena se on kestävämpi jokaiselle sen vastentahtoisesti kokevalle.

Pohdittaessa siis asunnottomuutta ovat siihen johtaneet syyt usein moninaisia, mutta tilanteeseen joutuminen tarkoittaa yleensä yksilön suojaverkon täydellistä pettämistä. Vaikka tilanteen saatetaan olettaa korjaantuvan pelkän asunnon saannin turvin, ilman mahdollisuutta muuhun tukeen tarkoittaa se usein samaa kuin purkaantuneesta kudelmasta punottaisiin takaisin vain yksi säie, jonka varaan yksilön tulisi ripustautua (ks. myös Granfelt 1998, 76; Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008, 147–148). Tuetun asumisen paikkaa asunnottomille suunnattujen palvelujen joukossa puolustaneekin se, että parhaimmillaan tuettu asuminen mahdollistaa uuden alun ja perustan, jonka varaan elämää asunnottomuusjakson jälkeen on turvallista rakentaa. Siksi onkin positiivista, että viime vuosina asunnottomille on suurissa kaupungeissa rakennettu asuntoja osittain jopa yli tavoitteiden (Helsingin Sanomat 15.5.2014).

Myös tämän tutkielman kautta oli havaittavissa tuetun asumisen positiivinen merkitys asukkaiden elämäntilanteen ja kuntoutumisen kannalta, joka ilmeni päihteiden käytön vähenemisenä sekä psyykkisen ja fyysisen terveydentilan kohentumisena, toimintakyvyn ja omatoimisuuden kasvuna, arjen taitojen, elämänhallinnan ja itsenäisten selviytymiskeinojen vahvistumisena, ihmissuhteiden parantumisena ja erilaisten sosiaalisten ongelmien vähentymisenä (ks. myös Jokinen & Juhila 1991, 106). Tuetussa asumisessa, sen kehysten rakentumisessa sekä asumissosiaalisessa työssä olennaista onkin psykososiaalisen työskentelyorientaation mukaisesti asukkaan minuuden vahvistaminen sekä yhteiskunnallisten osallistumisedellytysten tukeminen käytännönläheisellä ja sosiaalisen ympäristön merkityksen tiedostavalla työskentelyotteella. Ihannetilanteessa ihmisen tietoisuuden, toiminnan ja olosuhteiden nähdäänkin näin ollen kietoutuvan yhteiseen myönteiseen muutosprosessiin. (Granfelt 1993, 199, 203; Hessle 1985, 26; Sandell 1985, 296.)

Vaikka virallisena tutkimustehtävänäni oli analysoida ja tehdä näkyväksi tuetun asumisen kerrokselliset kehykset merkityksineen, oli henkilökohtaisena tavoitteenani lisäksi tieteellistä tietoa tuottamalla edistää sosiaalihuollon asiakkaiden asemaa tuetussa asumisessa heidän oman äänensä ja näkemystensä kautta (ks. myös Törrönen 2005, 21). Koska vain ”yksilön oman kokemuksen kautta työntekijän on mahdollista lähestyä ihmisen

todellisuutta” (Pohjola 2010, 35), on siksi mielestäni perusteltua päättää tämä pohdinta erään asukkaan sanoihin, jotka mielestäni kaikkein osuvimmin kiteyttävät tuetun asumisen merkityksen asukkaille itselleen:

A: -- Olen ollut jostakin avusta hyvinkin yllättynyt, että palaan vielä siihen miten ne asiat olivat, että onko tällaiseen minulla vielä mahdollisuus. Tosiaan olen saanut apua.

EPILOGI

Pro gradu -tutkielmaa edeltäneessä käytäntötutkimuksessani pohdin asumisyksikön työntekijöiden näkemyksiä tuetun asumisen kehittämistarpeista (ks. Niemi 2012, 27–31) ja alkuperäisenä tarkoitukseni oli tässä tutkielmassa käsitellä samaa aihetta asukkaiden näkökulmasta. Näin ollen keräsin myös aineiston tätä tavoitetta ajatellen. Lopulta minulla ei kuitenkaan ollut kyseisen teeman perusteelliseen analysoimiseen, tulkintaan ja pohtimiseen mahdollisuutta johtuen pro gradu -tutkielman rajatusta laajuudesta. Koen kuitenkin, että mahdollisuus tuottaa tietoa tuetun asumisen kehittämistarpeista ja siten pyrkiä vaikuttamaan asumisyksikön toimintaan oli asukkaille merkittävä motiivi tutkielmaan osallistumiseen. Siitä syystä olen lyhyesti koonnut tähän tutkielmani päättävään epilogilukuun luettelon keskeisistä asumisyksikön asukkaiden kehittämisehdotuksista tuettuun asumiseen liittyen.

1) Pääteetön selviämispaikka

Valtaosa asukkaista koki tutkimushetkellä tuetun asumisen selkeimmäksi epäkohdaksi päihteettömän selviämispaikan puutteen. Koska omassa asunnossa tai asumisyksikön alueella ei saanut olla päihtyneenä, tuli asukkaan olla poissa, kunnes oli täysin selvä. Käytännössä asukkailla ei kuitenkaan yleensä ollut paikkaa, jossa olla päihkeitä käytettään. Tällöin vaihtoehdoksi jäi usein majoittuminen juovien ystävien luona tai kadulla kulkeminen, jonka koettiin merkittävästi vaikeuttavan päihdeputkien katkaisua. Halu päästä omaan kotiin kannusti juomisen rajoittamisessa, mutta silti asukkaat toivoivat asumisyksikön yhteyteen tai sen läheisyyteen paikkaa, jossa olisi mahdollista ”nukkua päänsä selväksi” sekä peseytyä. Selviämispaikan tarpeesta keskusteltiin tähän tapaan:

A: Puhutaan nyt, kun täällä on alkoholiongelmaisia. Jos sortuu, että se niin sanottu putka, että olisi joku selviämishuone tässä. Tuolla kylällä, kun olet ja menet sellaiseen asuntoon, missä otetaan alkoholia, niin sinä et saa poikki sitä. Että silloin, kun ihminen haluaa sen poikki, että olisi niin sanottu märkä puoli, tällaisiahan on ollut. Joku huone tuossa, selviämishuone ihan suomeksi sanottuna. Että haluaa tuolta kylältä pois tai mistä nyt tulee, että haluaa sen juomisen poikki ja täällä on asunto, niin pitäisi olla sellainen, että voisi tulla --. Siitä on moni sanonut, kun ollaan juteltu, että ei voi mennä kotiin, vaikka on kurkkua myöten jo täynnä ettei halua viinaa niin juuri se, se on sellainen epäkohta, ettei tänne pääse piiloon, vaikka tämä muuten on ihan jees.

A: Jos sinä illallakin tulet tuohon kahdeksan aikaan, niin mihin sinä lähdet. Tietenkin se liittyy taas tuohon juomiseen, mutta se liittyy juomiseen sen takia, että täällä pitää olla ongelma, että pääsee asumaan. Sitten kuitenkin ihmetellään, jos porukka käy kaljalla, vaikka se on ongelma, minkä vuoksi ne muuttavat tänne --. Silloin, kun jätkät tulevat tänne puhaltamaan, niin se haluaa poikki jo sen. Sitten, jos joutuu taas lähtemään jonnekin, niin äkkiä se lipsahtaa siihen, että menee jos-sain kämpässä yö ja seuraava päivä ja viikko. Mutta jos haluaa ja tulee ja on haluja tulla, että pääsisi jo, mutta sitten puhaltaa niitä promilleja ja mittari heilahdaa niin ei kun koko tontilta pois, ihan kuin olisi joku huono ihminen.

2) Työntekijöiden aloitteellisuus

Osa asukkaista koki kehittämistarvetta asumisyksikössä tarjottavan tuen suhteen. Vaikka työntekijöiltä oli koettu saatavan tukea, kertoi lähes puolet asukkaista, ettei osaa pyytää apua sitä tarvitessaan. Näissä tilanteissa ei asukkaiden mukaan ollut kyse siitä, etteivät he tietäisi tarvitsevänsä tukea vaan siitä, ettei apua eri syistä rohjettu pyytää. Osa asukkaista esittikin toiveen, että työntekijät olisivat oma-aloitteisempia yhteydenottoissaan ja kartoittaisivat useammin mahdollisia tuen tarpeita. Asukkaat kuvailivat asiaa esimerkiksi seuraavasti:

H.N.: Millaisissa asioissa olet pyytänyt työntekijöiltä apua tai millaisissa asioissa he ovat sinua auttaneet?

A: Minä olen vähän huono pyytämään apua.

H.N.: Onko sellaisia asioita, missä ajattelet, että olisit tarvinnut apua, mutta et ole pyytänyt?

A: Joo on.

H.N.: Mitä ne sellaiset ovat?

A: Ei tule mieleen, on ollut, mutta sitten se on mennyt ohi se juttu. Ainoa juttu, että se mielenterveys- ja päihdejuttu, niin miten pitää toimia, että sinne pääsee.

H.N.: Oliko sinulla ollut se mielessä aiemmin vai?

A: Niin niin.

H.N.: Olisiko tuollaisessa tilanteessa hyvä, että työntekijä enemmän yrittäisi sitä, että onko jotain, missä tarvitset apua?

A: Voisi kai se olla vähän sellaista. Kysäisisi vähän miten menee, tarvitsetko apua johonkin.

A: Se [tilannekartoitus, H.N.] voisi olla kolmen kuukauden välein vaikka, koska kuitenkin tilanteet voivat muuttua aika nopeasti ja sitten on eritasoista porukkaa tavallaan. Toiset voi olla aika hyvässä kunnossa ja mennä nopeammin eteenpäin ja toiset taas, niillä kestää oma aikansa, toisilla kolme vuotta ja toisilla kolme kuukautta.

3) Jatkotuki

Tulevaisuus ja aika asumisyksikön jälkeen herätti asukkaissa erilaisia ajatuksia. Osa ei uskonut tarvitsevänsä Wärttinästä muutettuaan enää minkäänlaista tukea ja selviytyvänsä itsenäisesti, mutta osalle muodostuneen omien rajojen ja avun tarpeen tunnistamisen myötä tukea toivottiin saatavan jatkossakin. Vaihtoehdoksi esitettiin esimerkiksi tukihenkilötoiminnan kehittämistä, jossa tietty henkilö tapaisi asukasta tämän omassa asunnossa mahdollisten asumisen ongelmien ennaltaehkäisemiseksi. Muuttaminen asumisyksiköstä miellettiinkin käännekohdaksi, jossa kynnys entiseen elämään on matala. Jatkotuen tarvetta pohdittiin muun muassa näin:

A: -- Olen epävarma omalta kohdaltani, kun muuttaisi pois tästä, että miten se alkoholin käyttö. Kuitenkin se XX [asumisaika Wärttinässä, H.N.] on lyhyt aika, niin jos pääsee omaan asuntoon niin sitten voi tulla niitä rokulipäiviä. -- Onhan tässä nyt esimerkkejä, kun on täältä muuttanut, saanut asunnon niin siinä on äkkiä samalla viivalla kuin oli tullessa, vaikka siinä olisi kaksi ja puoli, kolmekin vuotta eroa, ettei siivet kannu -- joku tapaaminen tukihenkilön kanssa, sanotaan kerran kuussa, en pidä huonona sitä.-- Ja tämä tukihenkilökin näkisi sen, että onko se nousua ja meneekö hyvin vai huomaako se, ettei jaksu, nyt vähän jotain lisää tukea sitten, että voitteko tehdä näin ennen kuin se lähtee menemään alamäkeä.

A: -- Onko sitten liikaa vaadittu, että täältä oltaisiin enemmän yhteyksissä. Kun täältä muuttaa pois, niin siinä vaiheessa voisi alkuun olla hyvä, että olisi jonkin näköistä seurantaa siinä tilanteessa, ettei mene kuin kivi pohjaan suoraan.

4) Asukkaiden kuuleminen ja toiminnan kehittäminen

Suurin osa asukkaista oli kokenut, ettei heillä asukaskokousten kautta tai muuten ollut vaikutusmahdollisuuksia asumisyksikön rakenteisiin tai toimintaan. Päiväkeskukseen ja yleisesti asumisyksikön toimintaan liittyen asukkaat toivoivatkin mielipiteidensä kuulemistakin esimerkiksi yhteisen toiminnan suunnittelussa, jotta se vastaisi parhaalla mahdollisella tavalla asukkaiden tarpeita eikä työntekijöiden siihen suuntaamat resurssit menisi hukkaan. Myös liikunnallisten toimintojen lisäämistä toivottiin, koska ne oli koettu erityisen tärkeiksi päihitteettömyyden kannalta.

Haastatteluissa kerrottiin lisäksi toiveesta saada päiväkeskukseen uusia kävijöitä, koska tutkimusajankohtana se oli asukkaiden mielestä muotoutunut pitkälti tiettyjen vakiokä-

vijöiden kohtaamispaikaksi. Useampi asukas huomautti kuitenkin siitä, ettei Wärttinästä ja sen toiminnasta ulkopuolisille muodostunut kuva välttämättä vastaa todellisuutta. Asukkaiden sanoin:

A: -- Silloin tuntui vähän niin kuin ilmoitusluontoiselta se asukaskokous, että minulle tuli ainakin silloin mieleen, että ei siinä varmaan hirveästi näitä asukkaita kuunnella, että päätökset tekevät sitten muualla.

A: -- Kyllä siinä [asukaskokouksessa, H.N.] aina saa sanoa mielipiteensä joka asiasta, kun menee vaan ja sanoo. Kyllä ne kuuntelevat ja vetävät sitten henkselit yli.

A: Siinä [päiväkeskuksessa, H.N.] saisi käydä enemmän ulkopuolisia, mutta monella, ne miettivät, että mikä paikka tämä on, onko tämä ihan hullua porukkaa, kun ne eivät ymmärrä tätä paikkaa. Moni käy katsomassa ja siellä pari isoäänistä jätkaa huutaa, niin ne eivät enää toista kertaa tule. Ihan tavallista porukkaa tässä on. Enemmän tuossa viereisessä kerrostalossa tapahtuu kuin täällä, kun täällähän ei juoda ollenkaan ja sillä tavalla möykätä.

5) Toiminnan pysyvyys

Osa asukkaista ilmaisi haastattelussa pelkonsa siitä, että asumisyksikön siirtyessä kokonaisuudessaan Järvenpään kaupungin toiminnaksi muuttuvat reunaehdot liiaksi. Jatkuvien muutosten ja asukkaiden näkökulmasta kenties näennäisen kehittämisen sijaan asukkaat huomauttivatkin, että tilanteen pysyminen ennallaan voi joskus olla arvokas vaihtoehto, kuten seuraavasta ilmenee:

A: Mielestäni olisi kaikkein parasta ajatella, miten tämän saisi pysymään ennallaan. Se olisi järkevämpää keskustelua, kun ei tarvitsisi kokoajan sitä muutostakaan olla välttämättä. -- Kun ei pyörääkään tarvitse keksiä uudelleen. Kun jostain syystä näissä on tällaisissa, että aina pitäisi kehitellä uutta ja uutta. Voisi kai sitä joskus keskittyä siihen pysymiseenkin, että on sellainen vaara, että kun aletaan jostain uutta kehittää lisää, niin joku muu tipahtaa kyydistä.

LÄHTEET

AHKERAT (2008) Pitkääikaigasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä. Pitkääikaigasunnottomuuden vähentämisohjelma. Raportti 10.1.2008 [elektroninen aineisto]. [Viitattu 3.11.2013] Saatavissa:

<http://www.ara.fi/download/noname/%7B5A2F4A2F-F58F-4FEE-AF13-ED0D1C766ED3%7D/40281>

Alasuutari, P. (2001) Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Alasuutari, P. (2005) Yhteiskuntatutkimuksen etiikasta. Teoksessa Räsänen, P., Anttila, A. & Melin, H. (2005) Tutkimus menetelmien pyörteissä. Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat. Jyväskylä: PS-kustannus.15–37.

Alasuutari, P. (2007) Yhteiskuntateoria ja inhimillinen todellisuus. Helsinki: Gaudeamus.

Anttonen, A. & Sipilä, J. (2000) Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA (2014) Asunnottomat 2013. Selvitys 2/2014 [elektroninen aineisto]. [Viitattu 4.5.2014] Saatavissa:

<http://www.ara.fi/download/noname/%7BF7F7B4C3-5483-47ED-8E57-5E04CCD564F8%7D/96787>

Asunto ensin (2013a) Asunnottomuus ilmiönä [elektroninen aineisto]. [Viitattu 3.10.2013] Saatavissa: http://www.asuntoensin.fi/asunto_ensin/asunnottomuus

Asunto ensin (2013b) Asunto ensin -periaate [elektroninen aineisto]. [Viitattu 1.11.2013] Saatavissa: http://www.asuntoensin.fi/asunto_ensin/asunto_ensin_-periaate

Asunto ensin (2013c) Irti asunnottomuudesta? Asumissosiaalisen työn verkkokäsikirja [elektroninen aineisto]. [Viitattu 2.11.2013]. Saatavissa:

http://www.socca.fi/asunto_ensin/irti_asunnottomuudesta

Asunto ensin (2014a) Asunnottomuustutkimus ja kehittämistyö [elektroninen aineisto]. [Viitattu 12.6.2014] Saatavissa:

http://www.asuntoensin.fi/asunto_ensin/asunnottomuus/tutkimus-_ja_kehittamistyo

Asunto ensin (2014b) Asunto ensin -periaate Yhdysvalloissa [elektroninen aineisto].

[Viitattu 20.5.2014] Saatavissa: http://www.asuntoensin.fi/asunto_ensin/asunto_ensin_-periaate/ae-periaate_yhdysvalloissa

Berger, P. & Luckmann, T. (1991 [1966]) The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge. Harmondsworth: Penguin Books Ltd.

Bhaskar, R. (1979) The Possibility of Naturalism. A Philosophical Critique of the Contemporary Human Sciences. Great Britain: The Harvester Press Limited.

Blid, M. (2006) Boende och stöd – En nationell inventering av kommunernas boendeinsatser för utsatta grupper. *Socialvetenskaplig Tidskrift* 13 (4). 291–312 [elektroninen aineisto]. [Viitattu 30.5.2014] Saatavissa:

<http://svt.forsa.nu/Documents/Forsa/Documents/Socialvetenskaplig%20tidskrift/Artiklar/2006/Boende%20och%20stöd.%20En%20nationell%20inventering%20av%20kommunernas%20boendeinsatser%20för%20utsatta%20grupper%20av%20Mats%20Blid.pdf>

Busch-Gertseema, V. (2010a) The Finnish National Programme to Reduce Long-term Homelessness. Synthesis Report [elektroninen aineisto]. [Viitattu 30.7.2014] Saatavissa: http://www.asuntoensin.fi/files/1163/Synthesis_Report_FI.pdf

Busch-Gertseema, V. (2010b) Defining and Measuring Homelessness. Teoksessa O'Sullivan, E., Busch-Geertsema, V., Quilgars, D. & Pleace, N. (eds.) (2010) Homelessness Research in Europe. Festschrift for Bill Edgar and Joe Doherty. FEANTSA, Brussels 2010. 19-39 [elektroninen aineisto]. [Viitattu 1.8.2014] Saatavissa: <http://www.feantsaresearch.org/IMG/pdf/full.pdf>

Busch-Gertseema, V. (2011) Housing First Europe. Final Report [elektroninen aineisto]. [Viitattu 23.5.2014] Saatavissa: http://www.socialstyrelsen.dk/housingfirsteurope/copy4_of_FinalReportHousingFirstEurope.pdf

Economic and Social Research Council (2014) Research Catalogue. Multiple Exclusion Homelessness Across the UK: A Quantitative Survey [elektroninen aineisto]. [Viitattu 30.7.2014] Saatavissa: <http://www.esrc.ac.uk/my-esrc/grants/RES-188-25-0023-A/read>

Edgar, B., Doherty, J. & Mina-Coull, A. (eds.) (2000) Support and Housing in Europe - Tackling Social Exclusion in the European Union. Feantsa. Bristol: The Policy Press.

Eräsaari, L. (2006) New Public Management on julkisen sektorin vääryyksien isä. Teoksessa Helne, T. & Laatu, M. (toim.) (2006) Vääryyskirja. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. 87–101.

Eskola, J. & Suoranta, J. (2000) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 5. painos. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Eskola, J. & Vastamäki, J. (2001) Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) (2001) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus. 24–42.

European Journal of Homelessness (2014) About [elektroninen aineisto]. [Viitattu 30.7.2014] Saatavissa: <http://www.feantsaresearch.org/spip.php?rubrique19&lang=en>

European Observatory on Homelessness (2014) About [elektroninen aineisto]. [Viitattu 30.7.2014] Saatavissa: <http://www.feantsaresearch.org>

FEANTSA European Federation of National Organizations Working with the Homeless (2013) ETHOS European Typology on Homelessness and Housing Exclusion [elektroninen aineisto]. [Viitattu 3.10.2013] Saatavissa: <http://www.feantsa.org/spip.php?article120>

Fitzpatrick, S., Bramley, G. & Johnsen, S. (2012) Pathways into Multiple Exclusion Homelessness in Seven UK Cities. *Urban Studies*, 50(1), January 2013. 148–168 [elektroninen aineisto]. [Viitattu 30.7.2014] Saatavissa: <http://usj.sagepub.com/content/50/1/148.full.pdf+html>

Fitzpatrick, S., Johnsen, S. & White, M. (2011) Multiple Exclusion Homelessness in the UK: Key Patterns and Intersections. *Social Policy & Society* 10:4. 501–512 [elektroninen aineisto]. [Viitattu 30.7.2014] Saatavissa: http://www.sbe.hw.ac.uk/documents/Fitzpatrick_Johnsen_White_2011.pdf

Fitzpatrick, S., Pawson, H., Bramley, G., Wilcox, S. & Watts, B. (2013) The Homelessness Monitor: England 2013. Institute for Housing, Urban and Real Estate Research, Heriot-Watt University; Centre for Housing Policy, University of York; City Futures Research Centre, University of New South Wales. December 2013 [elektroninen aineisto]. [Viitattu 4.7.2014] Saatavissa: <http://www.crisis.org.uk/data/files/publications/HomelessnessMonitorEngland2013.pdf>

Fitzpatrick, S. & Watts, B. (2010) 'The Right to Housing' for Homeless People. Teoksessa O'Sullivan, E., Busch-Geertsema, V., Quilgars, D. & Pleace, N. (eds.) (2010) Homelessness Research in Europe. Festschrift for Bill Edgar and Joe Doherty. FEANTSA, Brussels 2010. 105-122 [elektroninen aineisto]. [Viitattu 1.8.2014] Saatavissa: <http://www.feantsaresearch.org/IMG/pdf/full.pdf>

Goffman, E. (1969) Minuuden riistäjät. Tutkielma totaalisista laitoksista. Helsinki: Marskuun liike.

Goffman, E. (1974) Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience. With a New Foreword by Benneth Berger. Hanover and London: University Press of New England.

Granfelt, R. (1992) Asuntolan naisen elämää. Tutkimuksia n:o 1/1992. Helsingin yliopisto: Sosiaalipolitiikan laitos.

Granfelt, R. (1993) Psykososiaalinen orientaatio sosiaalityössä. Teoksessa Granfelt, R., Jokiranta, H., Karvinen, S., Matthies, A-L. & Pohjola, A. (1993) Monisärmäinen sosiaalityö. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto. 175–227.

Granfelt, R. (1998) Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Granfelt, R. (2000) Kertomuksia kodittomuudesta ja marginaalista. Teoksessa Karvinen, S., Pösö, T. & Satka, M. (toim.) (2000) Sosiaalityön tutkimus. Metodologisia suunnistuksia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 99-116.

Granfelt, R. (2003a) Päihitteettömien päivien talo. Tutkimus Kivitaskuyhteisöstä asukkaiden tulkitsemana. Espoo: Diakoniasäätiö.

Granfelt, R. (2003b) Vankilasta kotiin vai kadulle: vangit kertovat asunnottomuudesta. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Granfelt, R. (2011) Vankila auttamistyön ympäristönä? Teoksessa Pehkonen, A. & Väänänen-Fomin, M. (toim.) (2011) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-kustannus. 215–231.

Granfelt, R. (2013a) Tiedonanto sähköpostitse 4.11.2013.

Granfelt, R. (2013b) Asumissosiaalinen työ rikosseuraamusalalla. Teoksessa Hyväri, S. & Kainulainen, S. (toim.) (2013) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. A tutkimuksia 39. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. 209–228.

Granfelt, R. (2013c) Asumissosiaalinen työ läsnäolotyönä – Kokemuksia naisten yhteisöstä. Teoksessa Laitinen, M. & Niskala, A. (toim.) (2013) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino. 219–243.

Granfelt R. (2014) Asunto vai rikoksettomuus ensin? Asumissosiaalisen työn tuella irti asunnottomuudesta ja rikollisuudesta. Teoksessa Linderborg, H., Suonio, M. & Lassila, T. (toim.) (2014) Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2014. 255–274 [elektroninen aineisto]. [Viitattu 23.5.2014] Saatavissa: http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/NdFcArAZr/RISE_1_2014_Sosiaalityo_ja_sosiaalinen_tuki_280214web_versio1.3.pdf

Granfelt, R. & Hynynen, R. (2005) Johtopäätöksiä. Teoksessa Hynynen, R. (toim.) (2005) Asuntoja ja tukea asunnottomille. Arviointi tuetun asumisen toimintamalleista. Ympäristöministeriö: Suomen ympäristö 745. 159–163.

Grönfors, M. (2001) Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) (2001) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus. 124–141.

Haahtela, R. (2008) Asunnottomien naisten identiteetit ja osallisuuden odotukset kuntoutumiseen tähtäävässä palveluketjussa. Teoksessa Jokinen, A. & Juhila, K. (toim.) (2008) Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Osuuskunta Vastapaino. 224–252.

Haahtela, R. (2013) Työntekijöiden ja asiakkaiden kohtaamisia asumisyksiköissä. Teoksessa Hyväri, S. & Kainulainen, S. (toim.) (2013) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. A tutkimuksia 39. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. 183–208.

Hacking, I. (1999) The Social Construction of What? Fourth Printing. Cambridge, Massachusetts and London: Harvard University Press.

Hassi-Nuorluoto, L. (2000) Asunnottomuus viranomaistulkinnossa. Teoksessa Heikkilä, M. & Karjalainen, J. (toim.) (2000) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Helsinki: Gaudeamus. 154–166.

Helne, T. (2000) Toiseudesta yhteisyyteen - kysymyksiä syrjäytymiskeskustelun oletuksista. Teoksessa Heikkilä, M. & Karjalainen, J. (toim.) (2000) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Helsinki: Gaudeamus. 182-200.

Helne, T. (2002) Syrjäytymisen yhteiskunta. Tutkimuksia 123. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES.

Helne, T. & Laatu, M. (2006) ”Hyvinvointipolitiikka” ja sen vääryydet. Teoksessa Helne, T. & Laatu, M. (toim.) (2006) Vääryyskirja. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. 9-40.

Helsingin Sanomat 6.3.2014. Kysely: Raittius ei ole ehto asunnolle. HS.

Helsingin Sanomat 15.5.2014. Asunnottomille koteja yli odotusten. Päivi Punkka, HS.

Helsingin Sanomat 23.5.2014. Paavo Voutilainen siirtyi Baronan palvelukseen. Joonas Laitinen, HS.

Helsingin Sanomat 9.6.2014. Lontoolaiset häättävät kodittomia piikeillä. Jussi Sippola, HS.

Hessle, S. (1985) Riktlinjer för psykosocialt arbete. Stockholm: AWE/Gebers.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2000) Tutki ja kirjoita. 6. painos. Helsinki: Tammi.

Housing First Europe (2014a) Final Reports and Contributions from the Final Housing First Europe Conference in Amsterdam, June 2013 [elektroninen aineisto]. [Viitattu 20.5.2014] Saatavissa: <http://www.socialstyrelsen.dk/housingfirsteurope>

Housing First Europe (2014b) Helsinki [elektroninen aineisto]. [Viitattu 31.7.2014] Saatavissa: <http://www.socialstyrelsen.dk/housingfirsteurope/peer-site/helsinki>

Houston, S. (2001) Beyond Social Constructionism: Critical Realism and Social Work. British Journal of Social Work (2001) 31 (6). 845-861.

Hummel, R.P. (1987) The Bureaucratic Experience. New York: St. Martin's Press.

Hynynen, R. (toim.) (2005) Asuntoja ja tukea asunnottomille. Arviointi tuetun asumisen toimintamalleista. Ympäristöministeriö: Suomen ympäristö 745.

Hyväri, S. (2013) Asunnottomien asumispalvelut sosiaali- ja terveystieteiden valmisteiden kuvaamina. Teoksessa Hyväri, S. & Kainulainen, S. (toim.) (2013) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. A tutkimuksia 39. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. 131-156.

Hyväri, S. & Kainulainen, S. (toim.) (2013) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. A tutkimuksia 39. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

- Hyväri, S. & Nylund, M. (2010) Yhteisöllisiä työmenetelmiä syrjäytymisen voittamisessa. Teoksessa Laine, T., Hyväri, S. & Vuokila-Oikkonen, P. (toim.) (2010) Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi. 29-47.
- Hyvärinen, M. (2010) Haastattelukertomuksen analyysi. Teoksessa Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) (2010) Haastattelun analyysi. Tampere: Osuuskunta Vastapaino. 90–118.
- Hänninen, S. (2010) Asunnottomuuden vastainen toiminta – menestystarinako? Teoksessa Hänninen, S., Palola, E. & Kaivonurmi, M. (toim.) (2010) Mikä meitä jakaa? Sosiaalipolitiikkaa kilpailuvaltiossa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 162–180.
- Johansson, J., Koski, A. & Tainio, H. (2013) Uudistuva johtaminen kolmannen sektorin asumispalveluissa. Teoksessa Hyväri, S. & Kainulainen, S. (toim.) (2013) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. A tutkimuksia 39. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. 229–252.
- Johnsen, S. & Teixeira, L. (2010) Staircases, Elevators and Cycles of Change. 'Housing First' and Other Housing Models for Homeless People with Complex Support Needs. The University of York / Crisis [elektroninen aineisto]. [Viitattu 1.7.2014] Saatavissa: <http://www.crisis.org.uk/data/files/publications/Housing%20Models%20Report.pdf>
- Jokinen, A. (1995) Neuvottelu asiakkaan identiteeteistä. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Pösö, T. (toim.) (1995) Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat. Konstruktionistinen näkökulma. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto. 127-154.
- Jokinen, A. (2008) Sosiaalityö tukena ja kontrollina aikuisten kohtaamisessa. Teoksessa Jokinen, A. & Juhila, K. (toim.) (2008) Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Osuuskunta Vastapaino. 110–144.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (1991) Pohjimmaiset asuntomarkkinat. Diskurssianalyysi kuntatason viranomaiskäytännöistä. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (1999) Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (1999) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Osuuskunta Vastapaino. 54-97.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Pösö, T. (1995) Tulkitseva sosiaalityö. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Pösö, T. (toim.) (1995) Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat. Konstruktionistinen näkökulma. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto. 9-31.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2012) Kategoria-analyysin teesit. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2012) Kategoriat, kulttuuri & moraali. Johdatus kategoria-analyysiin. Tampere: Osuuskunta Vastapaino. 45-87.
- Juhila, K. (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Juhila, K. (2008) Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön yhteiskunnallinen paikka. Teoksessa Jokinen, A. & Juhila, K. (toim.) (2008) Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Osuuskunta Vastapaino. 48–81.

- Juhila, K. (2012) Poikkeavan kategorian jäsenyyden tuottaminen ja vastustaminen. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2012) Kategoriat, kulttuuri & moraalit. Johdatus kategoria-analyysiin. Tampere: Osuuskunta Vastapaino. 175-225.
- Juhila, K. & Abrams, L.S. (2011) Constructing Identities in Social Work Settings. *Qualitative Social Work* (2011) 10 (3), 277–292.
- Julkunen R. (2006) Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES.
- Juntto, A. (1990) Asuntokysymys Suomessa. Topeliuksesta tulopolitiikkaan. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisu no 50. Helsinki: Asuntohallitus.
- Juurinen, P. & Virtanen-Olejniczak, K. (2008) Asunnottomuuden ytimessä. Teoksessa Hirvilampi, T. & Laatu, M. (toim.) (2008) Toinen Vääryyskirja. Lähikuvia sosiaalisista epäkohdista. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. 141-155.
- Kaakinen, J. (2013) Asunto ensin ja sitten. Teoksessa Hyväri, S. & Kainulainen, S. (toim.) (2013) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. A tutkimuksia 39. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. 15–24.
- Kaakinen, J., Nieminen, J. & Pitkänen, S. (2006) Oikeus asuntoon, oikeus ihmisarvoiseen elämään. Valtakunnallisen (2001–2005) ja pääkaupunkiseudun (2002–2005) asunnottomuuden vähentämisen toimenpideohjelmien arviointi. Helsinki: Ympäristöministeriön raportteja 8/2006.
- Kainulainen, S. (2006) Hyvinvointivaltio ei turvaa hyvinvointia kaikille. Teoksessa Helne, T. & Laatu, M. (toim.) (2006) Vääryyskirja. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. 77–85.
- Kainulainen, S., Saari, J. & Häkkinen, J. (2013) Kadulta asuntoon - vaikutukset hyvinvoinnille. Teoksessa Hyväri, S. & Kainulainen, S. (toim.) (2013) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. A tutkimuksia 39. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. 49–72.
- Kantoluoto, A. (2011) Kertomuksia asunnottomuudesta. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta [elektroninen aineisto]. [Viitattu 1.11.2013] Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/28110/kertomuksia%20asunnottomuudesta.pdf?sequence=2>
- Karjalainen, J. (2010) Lainrikkijat asunto- ja työllisyyspolitiikan reunalla. Teoksessa Hänninen, S., Palola, E. & Kaivonurmi, M. (toim.) (2010) Mikä meitä jakaa? Sosiaalipoliittikkaa kilpailuvaltiossa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 138–161.
- Karvinen, S. (2000) Sosiaalityön tutkimuksen metodologiset jännitteet. Teoksessa Karvinen, S., Pösö, T. & Satka, M. (toim.) (2000) Sosiaalityön tutkimus. Metodologisia suunnistuksia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 9-31.

Kemppainen, T. & Ojaniemi, P. (2012) Tieto ja vaikuttavuuden arviointi käytännön sosiaalityössä. Teoksessa Pohjola, A., Kemppainen, T. & Väyrynen, S. (toim.) (2012) Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin Yliopistokustannus. 43–64.

Kettunen, M. (2010a) Asunto ensin -periaate kotouttamisen ja integraation lähtökohtana? Maahanmuuttajat metropolissa -seminaari 19.8.2010. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA [elektroninen aineisto]. [Viitattu 16.10.2013] Saatavissa: http://www.socca.fi/files/296/Maahanmuuttajat_metropolissa_Kettunen_190810_1_.pdf

Kettunen, M. (2010b) Asumisturvakeskus. Selvitystyö hädätöjen ja asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn mahdollisuuksista, menetelmistä ja haasteista Helsingissä [elektroninen aineisto]. [Viitattu 1.11.2013] Saatavissa: http://www.socca.fi/files/151/Asumisturvakeskus_selvitys_2010.pdf

Knutagård, M. (2006) Sista utposten, vägen in och det hållbara boendet. En utvärdering av tre projekt för att motverka hemlöshet. Meddelanden från Socialhögskolan 2006:3 [elektroninen aineisto]. [Viitattu 30.7.2014] Saatavissa: http://www4.lu.se/images/Socialhogskolan/2006_3.pdf

Knutagård, M. (2009) Skälens fångar. Hemlöshetsarbetets organisering, kategoriseringar och förklaringar. Malmö: Égalité [elektroninen aineisto]. [Viitattu 30.7.2014] Saatavissa: <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=1366751&fileId=1384389>

Knutagård, M. & Kristiansen, A. (2013) Not by the Book: The Emergence and Translation of Housing First in Sweden. *European Journal of Homelessness*, 2013 (7) 1. 93–115 [elektroninen aineisto]. [Viitattu 30.7.2014] Saatavissa: http://feantsaresearch.org/IMG/pdf/mk_and_ak_paper.pdf

Korteniemi, P., Kotiranta, T. & Kivipelto, M. (2012) Kokemuksia sosiaalityön vaikuttavuuden arvioinnin toteuttamisesta. Kriittisiä kohtia ja kehittämistarpeita. Teoksessa Pohjola, A., Kemppainen, T. & Väyrynen, S. (toim.) (2012) Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin Yliopistokustannus. 89–115.

Koski, P. (2013) Asunnottomien parissa työskentelevien näkemyksiä asunnottomien asuttamisongelmista. Pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto, yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö [elektroninen aineisto]. [Viitattu 1.11.2013] Saatavissa: http://www.asuntoensin.fi/files/2706/Gradu3_Paivi_Koski.pdf

Koskiahon, B. (2008) Hyvinvointipalvelujen tavaratalossa. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Kostiainen, E. & Laakso, S. (2012) Vailla vakinaista asuntoa. Liikkuvuus asunnottomuuden ja asuntokannan välillä. Kaupunkitutkimus TA Oy [elektroninen aineisto]. [Viitattu 27.10.2013] Saatavissa: http://www.kaupunkitutkimusta.fi/_shared/_files/88357248946471190/default/VVA_RAPORTTI.pdf

Kostiainen, E. & Laakso, S. (2013) Vailla vakinaista asuntoa olevat Helsingissä. Teoksessa Hyväri, S. & Kainulainen, S. (toim.) (2013) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. A tutkimuksia 39. Helsinki: Diakoniammattikorkeakoulu. 25–48.

Kuntalaki 17.3.1995/365.

Kuula, A. (2006) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Kärkkäinen, S. (2005) Minne häviää asunnoton mielenterveysongelmainen? Teoksessa Hänninen, S., Karjalainen, J. & Lahti, T. (toim.) (2005) Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES. 293–318.

Laitinen, M. & Kemppainen, T. (2010) Asiakkaan arvokas kohtaaminen. Teoksessa Laitinen, M. & Pohjola, A. (toim.) (2010) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus. 138-177.

Laki asunto-olojen kehittämisestä 29.11.1985/919.

Lehtonen, L. & Salonen, J. (2008) Asunnottomuuden monet kasvot. Ympäristöministeriön julkaisuja 3/2008 [elektroninen aineisto]. [Viitattu 3.10.2013] Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/38367/SY_3_2008.pdf?sequence=1

Manninen, M. & Tuori, T. (2005) A-klinikkasäätiön tuettu asuminen. Teoksessa Hynynen, R. (toim.) (2005) Asuntoja ja tukea asunnottomille. Arviointi tuetun asumisen toimintamalleista. Ympäristöministeriö: Suomen ympäristö 745. 9-26.

Melin, H. (2005) Vertailevan tutkimuksen monet lähtökohdat. Teoksessa Räsänen, P., Anttila, A. & Melin, H. (2005) Tutkimus menetelmien pyörteissä. Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat. Jyväskylä: PS-kustannus. 53-65.

Metteri, A. (2012) Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö. Väitöskirja. Tampereen yliopisto, yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö [elektroninen aineisto]. [Viitattu 2.7.2014. Saatavissa: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66973/978-951-44-8956-3.pdf?sequence=1>

Muuri, A. (2008) Sosiaalipalveluja kaikille ja kaiken ikää? Tutkimus suomalaisten mielipiteistä ja kokemuksista sosiaalipalveluista sekä niiden suhteesta legitimizeettiin. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta [elektroninen aineisto]. [Viitattu 25.5.2014] Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/23547/sosiaali.pdf?sequence=2>

Mäntysaari, M. (2006) Syrjiikö sosiaalityö? Teoksessa Helne, T. & Laatu, M. (toim.) (2006) Vääryyskirja. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. 115–132.

Niemelä, P. (2011) Sosiaalityö hyvinvointietiikan toteuttajana. Teoksessa Pehkonen, A. & Väänänen-Fomin, M. (toim.) (2011) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-Kustannus. 13–43.

Niemi, H. (2012) Tuettua asumista sanoittamassa: Työntekijöiden näkemyksiä tuetusta asumisesta asumisyksikkö Wärttinässä. Käytäntötutkimus. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta [elektroninen aineisto]. [Viitattu 3.10.2013] Saatavissa: http://www.socca.fi/files/2487/Tyontekijoiden_nakemyksia_tuetusta_asumisesta_Hanne_Niemi.pdf

Niittynen, M. (2012) Asunnottomuuden polulta asuminen polulle. Narratiivinen näkökulma asunnottomuuden ja asumisen kokemuksiin. Pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto, yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö [elektroninen aineisto]. [Viitattu 1.11.2013] Saatavissa: <http://www.socca.fi/files/1912/Niittynen2012.pdf>

Nisula, K. (2013) Polun päässä: tavallista asumista. YAMK-opinnäytetyö. Laurea ammattikorkeakoulu, terveyden edistämisen koulutusohjelma [elektroninen aineisto]. [Viitattu 2.11.2013] Saatavissa: <https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/61669/ONT%20Kaisa%20Nisula.pdf?sequence=1>

Nousiainen, K. & Sunikka, S. (toim.) (2009) Asunnottomuuskirja II: ensisuojusta moniammatilliseksi palvelukeskukseksi. Helsinki: Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA & Heikki Waris –instituutti.

Närhi, P. (2012) Nainen, pappeus ja ristiriita? Väitöskirja. Helsingin yliopisto, käytännöllisen teologian laitos [elektroninen aineisto]. [Viitattu 4.5.2014] Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/36220/nainenpa.pdf?sequence=1>

Oliver, C. (2011) Critical Realist Grounded Theory: A New Approach for Social Work Research. *British Journal of Social Work* (2012) 42 (2). 371–387.

Pakarinen, T. (2011) Asunnotta aikuistuvat. Pro gradu –tutkielma. Itä-Suomen yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta [elektroninen aineisto]. [Viitattu 2.11.2013] Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20110284/urn_nbn_fi_uef-20110284.pdf

Pathways to Housing (2014a) Our model [elektroninen aineisto]. [Viitattu 20.5.2014] Saatavissa: <http://pathwaystohousing.org/our-model/>

Pathways to Housing (2014b) Research Library [elektroninen aineisto]. [Viitattu 31.7.2014]. Saatavissa: <http://pathwaystohousing.org/research-library/>

Peräkylä, A. (1990) Kuoleman monet kasvot. Tampere: Vastapaino.

Pietarinen, J. (2002) Eettiset perusvaatimukset tutkimustyössä. Teoksessa Karjalainen, S., Launis, V., Pelkonen, R. & Pietarinen, J. (toim.) (2002) Tutkijan eettiset valinnat. Helsinki: Gaudeamus. 58-69.

Pitkänen, S. (2010) Selvitys pitkäaikaisasunnottomuuden määrittelystä ja tilastoinnista. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen raportteja 2/2010 [elektroninen aineisto]. [Viitattu 5.10.2013] Saatavissa: <http://www.ara.fi/download/noname/%7B7395B410-FBCE-45D2-849C-D5335F09B4A7%7D/23606>

Pleace, N. (2010) Immigration and Homelessness. Teoksessa O'Sullivan, E., Busch-Geertsema, V., Quilgars, D. & Pleace, N. (eds.) (2010) Homelessness Research in Europe. Festschrift for Bill Edgar and Joe Doherty. FEANTSA, Brussels 2010. 143-162 [elektroninen aineisto]. [Viitattu 1.8.2014] Saatavissa: <http://www.feantsaresearch.org/IMG/pdf/full.pdf>

Pleace, N., Baptista, I., Benjaminsen, L., & Busch-Gertsema, V. (2013) The Costs of Homelessness in Europe. An Assessment of the Current Evidence Base. European Observatory on Homelessness. EOH Comparative Studies on Homelessness 3. Brussels, December 2013 [elektroninen aineisto]. [Viitattu 20.5.2014] Saatavissa: http://www.feantsaresearch.org/IMG/pdf/feantsa-studies_03_web.pdf

Pleace, N. & Bretherton, J. (2012) What do we Mean by Housing First? Categorising and Critically Assessing the Housing First Movement from a European Perspective. ENHR Conference, Lillehammer, June 2012. WS-14: Welfare Policy, Homelessness and Exclusion [elektroninen aineisto]. [Viitattu 20.5.2014]. Saatavissa: http://eprints.whiterose.ac.uk/75119/7/ENHR_HF_paper_Nicholas_Pleace.pdf

Pleace, N., Teller, N. & Quilgars, D. (2011) Social Housing Allocation and Homelessness. European Observatory on Homelessness. EOH Comparative Studies on Homelessness 1. Brussels, December 2011 [elektroninen aineisto]. [Viitattu 20.5.2014] Saatavissa: http://www.feantsaresearch.org/IMG/pdf/feantsa_eoh-studies_v1_12-2011.pdf

Pohjola, A. (1993) Asiakas sosiaalityön määrittäjänä. Teoksessa Granfelt, R., Jokiranta, H., Karvinen, S., Matthies, A-L. & Pohjola, A. (1993) Monisärmäinen sosiaalityö. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto. 55-95.

Pohjola, A. (2010) Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Laitinen, M. & Pohjola, A. (toim.) (2010) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus. 19-74.

Pohjola, A. (2012a) Moniulotteinen vaikuttavuus. Teoksessa Pohjola, A., Kemppainen, T. & Väyrynen, S. (toim.) (2012) Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin Yliopistokustannus. 9-15.

Pohjola, A. (2012b) Tutkimukseen perustuva vaikuttavuus. Teoksessa Pohjola, A., Kemppainen, T. & Väyrynen, S. (toim.) (2012) Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin Yliopistokustannus. 19-42.

Puroila, A-M. (2002a) Erving Goffmanin kehysanalyysi sosiaalisen todellisuuden jäsentäjänä. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 41. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Puroila, A-M. (2002b) Kohtaamisia päiväkotiarjessa - kehysanalyttinen näkökulma varhaiskasvatustyöhön. Väitöskirja. Oulun yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta [elektroninen aineisto]. [Viitattu 27.4.2014] Saatavissa: <http://herkules.oulu.fi/isbn9514266501/isbn9514266501.pdf>

Pyyvaara, U. & Timonen, A. (2012) Katu - asunnottomat kertovat. Helsinki: Into.

Railo, K. & Riipinen, P. (2013) Asunto ensin. Matalan kynnyksen sosiaalista kuntoutusta Auroratalon naistyössä. Opinnäytetyö. Metropolia ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma [elektroninen aineisto]. [Viitattu 10.5.2014] Saatavissa: <https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/56330/OPINNAYTETYO%2027.3.13.pdf?sequence=1>

Rauhala, P. & Virokannas, E. (2011) Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Pehkonen, A. & Väänänen-Fomin, M. (toim.) (2011) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-Kustannus. 235-255.

Raunio, K. (2011) Sosiaalityön etiikka näyttöön perustuvan käytännön haasteena. Teoksessa Pehkonen, A. & Väänänen-Fomin, M. (toim.) (2011) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-Kustannus. 117–138.

Roivainen, I. (2008) Yhteisölähtöisen otteen paikka aikuissosiaalityössä. Teoksessa Jokinen, A. & Juhila, K. (toim.) (2008) Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Osuuskunta Vastapaino. 253–281.

Ruusuvuori, J. (2010) Litteroijan muistilista. Teoksessa Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) (2010) Haastattelun analyysi. Tampere: Osuuskunta Vastapaino. 424–431.

Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (2010) Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) (2010) Haastattelun analyysi. Tampere: Osuuskunta Vastapaino. 9-36.

Salo, M. & Hyvärinen, S. (toim) (2012) Kokemalla kohdattu, tutkimalla tulkittu. Asunottomien tehostettu tukiasuminen Tampereella. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen raportteja 2/2012 [elektroninen aineisto]. [Viitattu 27.10.2013] Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/41563/ARArA_2_2012_Kokemalla_kohdattu_tuttutkima_tulkittu.pdf?sequence=1

Sandell, G. (1985) Psykosocialt förändringsarbete. Malmö: Liber Förlag.

Siitonen, J. (1999) Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Väitöskirja. Oulun yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta [elektroninen aineisto]. [Viitattu 25.5.2014] Saatavissa: <http://herkules.oulu.fi/isbn951425340X/isbn951425340X.pdf>

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry (2012) Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Ammattieettinen lautakunta [elektroninen aineisto]. [Viitattu 25.9.2013] Saatavissa: http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2012.pdf

Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2013) Asumispalvelut ja asunnon muutostyöt [elektroninen aineisto]. [Viitattu 1.11.2013] Saatavissa: http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/asumispalvelut

Sosiaali- ja terveysministeriö (2014) Kuntoutuksella parannetaan toimintakykyä [elektroninen aineisto]. [Viitattu 24.2.2014] Saatavissa: http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/kuntoutus

Sosiaaliportti (2014) Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. Sosiaalinen kuntoutus [elektroninen aineisto]. [Viitattu 24.2.2014]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/palvelut-asiakkaalle/kuntoutuspalvelut/sosiaalinen-kuntoutus/>

Sulkunen, P. (2005) Vaikuttavuus arviointitutkimuksen rivien välissä. Teoksessa Räsänen, P., Anttila, A. & Melin, H. (2005) Tutkimus menetelmien pyörteissä. Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat. Jyväskylä: PS-kustannus. 39–52.

Sunikka, S., Seppälä, U. & Granfelt, R. (toim.) (2007) Asunnottomuuskirja: näkökulmia asunnottomien palvelujen kehittämiseen. Helsinki: Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA & Heikki Waris –instituutti.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Suonio, M. & Kuikka, U. (2012) Asunnottomien ja eri toimijoiden kertomuksia ja tulintoja asunnottomuudesta. Teoksessa Forssén, K., Roivainen, I., Ylinen, S. & Heinonen, J. (toim.) (2012) Kohtaako sosiaalityö köyhyyden? Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2011. Kuopio: UNIPress. 223–246.

Swärd, H. & Runquist, W. (2000) Inledning. Teoksessa Runquist, W. & Swärd, H. (red.) (2000) Hemlöshet. En antologi om olika perspektiv och förklaringsmodeller. Stockholm: Carlsson Bokförlag. 15-27.

Tainio, H. (2009) Kaupunkiköyhälistö asunnottomuuskierteessä - näkökulmia pääkaupunkiseudun pitkäaikaisasunnottomuuteen. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja B, raportteja 39 [elektroninen aineisto]. [Viitattu 26.6.2014] Saatavissa: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/10690/B_39_ISBN_9789524930574.pdf?sequence=1

Tainio, H. & Fredriksson, P. (2009) The Finnish Homelessness Strategy: From a 'Staircase' Model to a 'Housing First' Approach to Tackling Long-Term Homelessness. European Journal of Homelessness. Volume 3, December 2009. 181-199 [elektroninen aineisto]. [Viitattu 4.7.2014] Saatavissa: <http://feantsaresearch.org/IMG/pdf/feantsa-ejh2009-evaluation-1.pdf>

Tampereen teknillinen yliopisto (2013) Asunto ensin –yksiköiden kustannusvaikuttavuus – vertailussa mielenterveys- ja päihdekuntoutujien yksiköt [elektroninen aineisto]. [Viitattu 23.10.2013] Saatavissa: <http://www.ym.fi/download/noname/%7B1851D9E3-ABF3-4A60-A064-83C7737A96C0%7D/32045>

Tapola-Haapala, M. (2011) Sosiaalityön ammattilaiset refleksiivisinä toimijoina – tutkimus erikoistumiskoulutuksesta Margaret Archerin teorian valossa. Väitöskirja. Sosiaalityöiden laitoksen julkaisuja 2011:4. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Tilastokeskus (2013) Käsitteet ja määritelmät. Asunnoton [elektroninen aineisto]. [Viitattu 3.10.2013] Saatavissa: <http://www.stat.fi/meta/kas/asunnoton.htm>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2003) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1.-2. painos. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2009) Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi [elektroninen aineisto]. [Viitattu 25.9.2013] Saatavissa: <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>

Törrönen, J. (2005) Toisen ääni, näkökulma ja kohteena oleminen. Teoksessa Hänninen, S., Karjalainen, J. & Lahti, T. (toim.) (2005) Toinen tieto. Kirjoituksia huonosisäisuuden tunnistamisesta. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES. 15-37.

Törrönen, M. (2000) Lapset arjen subjekteina. Reflektiivisen etnografian mahdollisuudet. Teoksessa Karvinen, S., Pösö, T. & Satka, M. (toim.) (2000) Sosiaalityön tutkimus. Metodologisia suunnistuksia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 146-167.

United Nations (2013) Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 1948 [elektroninen aineisto]. [Viitattu 30.10.2013] Saatavissa: http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/fin.pdf

Valkendorf, T. (2014) Kvalitatiiviset tutkimusmenetelmät -kurssi. Sisällönanalyysi. Kurssiluennot 28.1.2014 ja 4.2.2014. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta.

Valtioneuvosto (2011) Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011 [elektroninen aineisto]. [Viitattu 29.7.2014] Saatavissa: <http://valtioneuvosto.fi/tietoarkisto/aiemmat-hallitukset/katainen/hallitusohjelma/pdf/fi.pdf>

Valtioneuvosto (2014) Pääministeri Alexander Stubb hallituksen ohjelma 24.6.2014 [elektroninen aineisto]. [Viitattu 29.7.2014] Saatavissa: <http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf-stubb/fi.pdf>

Vanhala, A. (2005) Paikka ja asiakkuus. Etnografia naisten asuntolasta. Väitöskirja. Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos [elektroninen aineisto]. [Viitattu 4.5.2014]. Saatavissa: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67475/951-44-6284-X.pdf?sequence=1>

Vilkko, A. (2010) Kohteena koti. Teoksessa Vilkko, A., Suikkanen, A. & Järvinen-Tassopoulos, J. (toim.) (2010) Kotia paikantamassa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 11-31.

Vilkko, A., Suikkanen, A. & Järvinen-Tassopoulos, J. (toim.) (2010) Kotia paikantamassa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Väyrynen, S. (2012) Muutosta edistävät tekijät päihde- ja mielenterveyskuntoutuksessa. Asiakkaiden kokemuksia intensiivisen avokuntoutuksen vaikuttavuudesta. Teoksessa Pohjola, A., Kemppainen, T. & Väyrynen, S. (toim.) (2012) Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin Yliopistokustannus. 271–300.

Ympäristöministeriö (2011) Asunnottomuuden vähentämisen taloudelliset vaikutukset. Ympäristöministeriön raportteja 7/2011 [elektroninen aineisto]. [Viitattu 24.10.2013] Saatavissa: <http://www.ym.fi/download/noname/%7B1851D9E3-ABF3-4A60-A064-83C7737A96C0%7D/32045>

Ympäristöministeriö (2013) Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelma 2012-2015 [elektroninen aineisto]. [Viitattu 27.10.2013] Saatavissa: http://www.ym.fi/fi-FI/Asuminen/Ohjelmat_ja_strategiat/Pitkaaikaisasunnottomuuden_vahentamisohjelma_20122012